

Міністерство культури та інформаційної політики України
Національна бібліотека України для дітей
Національна секція Міжнародної ради з дитячої та юнацької книги IBBY
ГО «Українська асоціація працівників бібліотек для дітей»

«Бібліотека для дітей — книжковий простір безпеки та розвитку»

**Матеріали
Міжнародної науково-практичної конференції**

18-20 квітня 2023 р.

м. Київ

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ ДЛЯ ДІТЕЙ
НАЦІОНАЛЬНА СЕКЦІЯ
МІЖНАРОДНОЇ РАДИ З ДИТЯЧОЇ ТА ЮНАЦЬКОЇ КНИГИ ІВВУ
ГО «УКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ ПРАЦІВНИКІВ БІБЛІОТЕК ДЛЯ ДІТЕЙ»

БІБЛІОТЕКА ДЛЯ ДІТЕЙ – КНИЖКОВИЙ ПРОСТІР БЕЗПЕКИ ТА РОЗВИТКУ

Матеріали
Міжнародної науково-практичної конференції

18-20 квітня 2023 р.
м. Київ

УДК 027.625(477):005

Б 59

Відповідальна за випуск А.І. Гордієнко
Укладач Т.М. Кузілова
Редактор В.В. Зеленська

Бібліотека для дітей — книжковий простір безпеки та розвитку : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., 18-20 квіт. 2023 р. / Нац. б-ка України для дітей ; уклад. Т. М. Кузілова. — Київ : НБУ для дітей, 2023. — 152 с.

Збірник містить доповіді та тези доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Бібліотека для дітей — книжковий простір безпеки та розвитку», що проходила 18-20 квітня 2023 року в Національній бібліотеці України для дітей.

© Національна бібліотека України для дітей

ТЕМАТИЧНА СЕКЦІЯ «ЗАРУБІЖНІ МОДЕЛІ БІБЛІОТЕЧНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ ДІТЕЙ»

Сільвія ТРЕТЬЯКОВА,

керівник Центру дитячої літератури Національної бібліотеки Латвії

Програми промоції читання у Дитячій бібліотеці Національної бібліотеки Латвії

Вітаємо у Національній бібліотеці Латвії. Ми знаходимося у відділі дитячої літератури в Центрі дитячої літератури. Я завідувач цього центру – Сильвія Третьякова.

Я розкажу вам про наші програми популяризації читання у Національній бібліотеці. Вони дають можливість організувати централізовану систему обміну досвідом та впровадження нових проєктів із популяризації читання та інших послуг для 2 млн осіб на державному рівні. В нашій країні є 700 шкільних бібліотек і така сама кількість публічних бібліотек. Багато з них використовують наші ідеї з просування читання. Програми включають дитячі молодіжні та батьківські журі, а також Національний конкурс «Читаємо вголос», а для дітей дошкільного віку у нас є «Книжковий старт» для найменших.

Модель дитячого журі та конкурсу «Читання вголос» походить із Нідерландів, а приклад нашого «Книжкового старту» – з Великої Британії.

Ми завжди орієнтуємося на результати міжнародних досліджень. Наприклад, у 2009 році 2,9% учнів у Латвії мали відмінні навички читання у віці 15 років. Але у 2018 вже 4,8% досягли цього рівня. Цьому посприяла програма ПІЗА. Латвійські школярі мають середні результати з точки зору навичок читання, але їм бракує мотивації до читання. У 2016 році латвійські школярі оцінили себе як «поганих читачів», що поставило їх на четверте з останніх місць. Це програма Pirrels. Хлопці значно відстають від дівчат. У такій маленькій країні як Латвія немає сенсу підтримувати видання нових книжок, якщо не приділяти увагу популяризації читання, на яку щороку виділяється необхідний рівень державного фінансування.

Тут ви також можете побачити нашу фінансову ситуацію щодо програми популяризації читання. Фінансова підтримка надходить від державного та місцевого урядів. До 2016 року це був «Державний фонд культурної столиці», а з того часу – департамент соціальної інтеграції Міністерства культури.

Як працюють дитячі, молодіжні та батьківські журі? Це наша найстаріша програма популяризації читання, яку ми розпочали ще у 2001 році. Кожного року ця програма залучає майже 20 тис. учасників до читання нових книжок. Мета програми полягає в тому, щоб забезпечити поповнення бібліотек якісними книжками, сприяти популяризації доступності послуг для молодих читачів із метою подальшого позитивного розвитку книговидавничої справи, залучати своїх друзів до обговорення прочитаних книг.

Як працює дитяче журі?

На початку року ми обираємо колекцію книжок для читання під час цієї програми у кількості 28 книжок. Потім ми купуємо ці книжки за державні кошти, також нас підтримує національний муніципалітет. Після цього ми публікуємо постери, інформаційні флаєри та розповсюджуємо по бібліотеках зі слоганом «Прочитай її та оціни». Бібліотекарі запрошують дітей брати участь у конкурсі читання. Учасники читають книги відповідно до їхньої вікової категорії, але так само є можливим вибрати книгу з іншої вікової групи. Вони пишуть переказ прочитаної книги, використовуючи електронну форму. Коли робота зроблена, учасники отримують різні подарунки, наприклад світловідбивачі, браслети, ручки, закладки, книжку з наклейками, бейджі та інше. Бібліотека запрошує всіх на заходи, для отримання різного виду нагород, які надають місцеві громади.

Після цього центр дитячої літератури Національної бібліотеки підраховує та аналізує всі результати та формує список найбільш популярних книжок. Результати оголошуються під час Фестивалю великого читання, який зазвичай проходить тієї ж весни у Ризі, столиці Латвії. У фестивалі беруть участь усі діти, які брали участь у бібліотечних заходах, а також автори, видавці, перекладачі, ілюстратори так само, як і найбільш активні читачі, яких також раді бачити на фестивалі.

Тепер поговоримо про нашу колекцію книжок. За якими критеріями визначається, які книжки потрапляють до колекції протягом багатьох років? Протягом років було визначено 10 критеріїв для створення книжкової колекції. До них входять: книжки з картинками для наймолодших читачів, традиційні та літературні народні казки, пригодницькі історії для підлітків, унікальна тема – література для хлопців та для дівчат, книжки, зосереджені на молодіжних відносинах, фентезі, література в перекладі, а також література мовою оригіналу. Колекції поезії рекомендовані для всіх вікових категорій.

Збірка для батьківського журі відбирається за іншими принципами. Художня література, присвячена ставленню до дітей, зміцненню

сімейних цінностей, перекладні твори, а також оригінальна література. Відбір здійснює експертна комісія, до складу якої входять викладачі коледжів, професори університетів, а також журналісти та бібліотекарі, які є авторитетними знавцями літератури.

Як тільки книги потрапляють до колекції, вони одразу розкуповуються. Наклади в Латвії зазвичай невеликі – від кількох сотень до двох тисяч примірників. Державні фонди забезпечують лише від 27 до 40% всього фонду. Більша частина фінансування надходить із бібліотечних і шкільних бюджетів, які підтримуються місцевими органами влади, а також із коштів інших спонсорів.

Впровадження інновацій триває на постійній основі. Це єдиний спосіб продовжувати залучати нових учасників.

Програма слідує за своїми читачами в їхніх країнах на всіх континентах. Автори програми, керуючись суто емоційною мотивацією, у 2007 році почали висвітлювати можливості для дітей, які проживають за межами Латвії.

Програма експорту до центрів проживання латвійської діаспори спочатку включала лише 6 шкіл вихідного дня в США, Австралії та Європі. Але вже у 2020 році кількість латвійських центрів зросла до 60, розташованих у 27 країнах.

У вас є додаткові матеріали про наші програми популяризації читання, наприклад, журнал «Шкільний бібліотекар», де є публікації про програми Національної бібліотеки з популяризації читання. Його можна знайти в базі даних EBSCO. А також документальний фільм про дитяче журі, який можна переглянути на каналі YouTube.

На завершення як автор і координатор цієї програми я хочу підкреслити вплив доступності хороших книг і мою мотивацію до наполегливої праці та подальшого розвитку цієї програми. На моє особисте переконання – скрізь, де є діти, повинні бути доступні хороші книги. Це просто наша відповідальність.

Сільвія ВАРДЕЛЛ,

президент Міжнародної ради з дитячої та юнацької книги IBBY

Чого може навчити нас поезія для дітей

Вітаю. Мене звать Сільвія Варделл, я — президент IBBY. Для мене велика честь бути сьогодні з вами віртуально. Вітаю вас із проведенням конференції в такий нелегкий для вас час, коли дуже важко організувати присутність учасників. Я також вітаю вас із продовженням

професійного розвитку, який є вкрай необхідним для бібліотекарів, учителів та освітян, які розраховують на нього. Молодці!

Я говоритиму коротко, але, для початку, хочу зачитати вам уривок із поеми, що висвітлює діяльність шкільних бібліотекарів. Вона надрукована в американській книзі «Пливти проти течії. Поеми для середньої школи», авторства Крістін О'Коннел Джордж. Я прочитаю один вірш, який називається «Шкільний бібліотекар».

Місіс Томпсон знає,
Що я люблю сумні історії.
Книжки, які вона мені видає,
Мають приховані закладки —
Складені серветки, закладені в сумні місця.

Бібліотекарі піклуються про дітей, приділяючи їм свою увагу і знають, чого вони потребують, вкладаючи серветки у книжку туди, де сумний текст.

Я б хотіла коротко поговорити про силу книжок, завдяки яким ми лікуємо душу. Ми всі про це знаємо, але завжди можна повторити. Книжки надають можливість «втекти». Маленьким читачам дають можливість навчитися читати, а дорослими — поринути у інший світ. Книжки можуть віднести нас далеко, в інші місця, інші часи та показати нам той світ, який ми б хотіли побачити, світ, який дуже відрізняється від нашого, та надати нам можливість тимчасово втекти від щоденної реальності. Ви сьогодні живете у важкій реальності, книги – це саме те, чого потребують діти. Вони допоможуть їм думати про інші місця, інші більш щасливі часи.

Книжки також можуть допомогти нам об'єднатися із минулим, якщо ми хочемо дізнатися про те, як ми жили раніше, як були влаштовані різні речі або ж як люди дорослішали та змінювалися впродовж історії. Гарні книжки можуть нам допомогти дізнатися, як людство справлялося з проблемами у минулому, ми можемо подорожувати крізь часи.

Книжки можуть допомогти нам уявити майбутнє. Гарні книги, особливо такі, як фантастика, фентезі можуть допомогти нам спроєктувати майбутнє, світ, який ми навіть ще не бачили, уявити, яким він може бути. Особливо діти, які й будуватимуть, створюватимуть наше майбутнє. Я обожаю той факт, що книги можуть віднести нас поза межі нашого сьогодення.

Я також вірю, що книги можуть приносити нам розраду, втіху. Я обожаю перечитувати найулюбленіші книжки. І я знаю, що діти так само люблять це робити. Я особисто маю вдома декілька книг, улюблених ще з дитинства, бо для мене вони, наче друзі, мені з ними ком-

фортно. Я вважаю щасливими тих дітей, які виростили зі «своїми» книжками, з тими, які їх втішали, коли їм було сумно або вони відчували себе загубленими або самотніми. І як бібліотекарі ми можемо допомогти дітям возз'єднатися з такими книжками, з книжками, які їх втішають та допомагають їм менше відчувати самотність. Я сподіваюся, що такі книги можуть допомогти «знайти свій голос». Коли ти читаєш книгу про когось, хто дуже схожий на тебе, хто бореться, втратив родину або хворий, або ж герой потрапив у будь-яку ситуація схожу на твою — тоді відчуваєш себе «побаченим», ідентифікуєш себе з книгою і цей головний герой допомагає тобі впоратися із ситуацією у твоїй реальності. Книга може допомогти тобі знайти вихід із ситуації так само, як герой книги справляється зі своїми проблемами. Ця частина самоідентифікації — це причина того, чому чи читаємо. Ми читаємо і відчуваємо, що відчуває герой книги. Це допомагає нам рости. Також книги допомагають нам бачити інших людей, які відрізняються від нас. Коли ми читаємо книги з інших країн, коли читаємо книги авторів та ілюстраторів з інших частин світу, ми відкриваємо вікно інших шляхів дорослішання у світі, інші пригоди, інший вид школи та сім'ї, іншу релігію та традиції. Це неймовірно могутня сила книг. Книги не просто допомагають нам побачити себе, а пізнати інших. Для дітей, які особливо зацікавлені у письмі, аби стати письменниками або авторами, книга — це модель того, як це зробити. Якщо ти читаєш книгу, яка тобі подобається, тобі завжди захочеться прочитати ще одну того ж автора, а потім ще одну і ще одну. А все тому, що ти розумієш стиль автора, розумієш, як автори складають книжки, як вони придумують історії і які саме історії роблять тебе щасливим або допомагають тобі реалізувати себе, коли ти їх читаєш. Зазвичай саме це часто і призводить до того, що ти сам стаєш письменником. Отже, допомога дітям отримувати доступ до книжок відкриває можливості до майбутньої кар'єри. Особливо, коли вони можуть зустрітися з автором або ілюстратором, або видавцем чи редактором, книга стає моделлю під час вибору кар'єри. Це круто! І нарешті є дуже багато інших переваг: книги можуть нас об'єднувати, книги допомагають ділитися досвідом. Коли ми всі читаємо одну книгу, а після цього ділимося кожен власною думкою, реакцією або ж коли ми читаємо різні книги і ділимося нашим читацьким досвідом один з одним: «О! Ти читав(ла) той бестселер? Що ти думаєш? Як тобі?», «Ти бачив(ла) фільм, знятий за цією книгою? Як тобі?». Книга може стати темою для дискусії, зв'язком, людським досвідом, яким ми ділимося один з одним, вона дає нам ідеї для розмов, для зустрічей з авторами, спілкою читачів.

Я сподіваюся, що ви знайдете свою спільку читачів так само, як ви збираєтеся для ваших воркшопів, засідань, розмов. Адже, саме книги збирають нас усіх разом знову, вони відкривають нам світ, вони розкривають нас самих. Вони знайомлять нас із майбутнім та нагадують нам про минуле... Книги роблять усе це для нас. І як бібліотекарям та вчителям нам доручено ділитися цими чудесами з дітьми, яким ми служимо, і це наш привілей, чи не так?

Дякую вам за запрошення долучитися до вас. Сподіваюся, ця спільна конференція буде плідною. І я бажаю вам усім усього найкращого!

Олена СОКОЛОВА,

головний куратор майстерень PATS SAU і Mediju

Національної бібліотеки Литви імені Мартинаса Мажвідаса

Презентація творчих майстерень PATS SAU і Mediju для школярів і молоді

Мене звати Олена. Я із Запоріжжя. На початку війни я була вимушена евакуюватися до Литви і з травня місяця (вже майже рік) працюю в Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka у відділі для школярів і юнацтва.

Бажання керівництва бібліотеки допомогти багатьом українцям, які знайшли прихисток у Литві, якнайшвидше адаптуватися до нових життєвих умов, бажання надати можливість українським дітям користуватися послугами бібліотеки в повному обсязі сприяло відкриттю нової вакансії для спеціаліста, який володіє українською мовою. Так я опинилась у бібліотеці і тепер я куратор творчих майстерень PATS SAU і Mediju. І сьогодні хочу познайомити вас із цим неймовірним місцем.

Це творчий простір, створений для учнів шкільного віку від 1 до 12 класу. Мені здається, що це лише одне таке місце у Вільнюсі, за винятком спеціально підготовлених класів у окремих школах. Це безкоштовний і відкритий Makerspace. Відкритий для ідей, відкритий для людей, відкритий для спільнот і будь-якої підтримки.

Це місце об'єднує популярні ідеї та модні рухи, такі як кодування, робототехніка, DIY, fixit, recycling тощо. Цей простір руйнує застаріле уявлення про бібліотеки. Дає можливість скористатися новими послугами, реалізувати свої творчі можливості, втілити ідеї у реальність.

Це місце схоже на гараж дідуся, тому що відвідувачі можуть вільно використовувати всі інструменти, обладнання та прилади для досяг-

нення своїх цілей. Це їжа для вечірок, бо матеріали, як і їжа, одна з основних складових будь-якого заходу, тим паче, коли мова йде про матеріальні речі, які можна створити своїми руками. Гості-винахідники можуть використовувати матеріали, які вже є в майстерні, або принести свої і творити з них. І все це засновано на правилах кафетерію.

Звичайно, як і в будь-якому кафетерії, вам потрібно зарезервувати столик. Різниця полягає в тому, що тут вам не потрібно платити, але обов'язково треба прибрати свій стіл після себе.

Що таке PATS SAU?

В перекладі «PaTS Sau» — «Зроби САМ». Це означає, що дитині треба мати власну ідею того, що вона хоче зробити в майстерні своїми силами. А це також означає, що дитина сама має поставити перед собою мету: чого навчитися, що відкрити, що створити.

Наші принципи, яких ми дотримуємося:

I. Пристосуватися до потреб відвідувачів.

Як ви бачите на фотографії, наш робочий час із полудня до 19:00, щоб дитині було зручно прийти після школи самостійно чи з друзями, або батьки могли після роботи завітати разом з дітьми.

Тобто основна частина часу відводиться для індивідуальної роботи.

Роботи, коли дитина може:

1. Прийти та створити самостійно.
2. Дізнатися щось нове.
2. Подивитися на щось дуже цікаве.
3. Навчитися, спостерігаючи за роботою та працюючи в групах.
4. Виправити, відремонтувати та оновити.
5. Познайомитись із новими інструментами, матеріалами, техніками.
6. Повторно використати старі речі та дати їм нове життя.
7. І щось нове!

Перша половина дня з 10:00 до 12:00 відводиться для роботи з групами школярів. Головна мета цих занять — познайомити дітей із простором майстерні, де вони в подальшому можуть прийти і працювати самостійно, весело та корисно провести час.

II. Прозорість і видимість.

Кожна річ розміщена в прозорих або відкритих коробках, щоб допомогти дітям знайти те, що вони шукають. Навіть непрозорі речі можна трансформувати: ці наклейки показують, що знаходиться всередині цієї залізної шафи.

III. Трансформованість.

Столи не прикріплені до підлоги, а електричні кабелі проходять через ущільнення в стелі, що дає нам чудову можливість перетворити це місце

на театр, клас з одним великим столом. Але зазвичай ці столи розміщують окремо, щоб створити більше місць для індивідуальної роботи.

Пересувний екран для подій і стіни, на яких можна писати, додають більше можливостей трансформації, отримання інформації і раціонального використання всього простору, який ми маємо у майстерні!

IV. Чіткість і простота правил:

- ви вибираєте стіл, ви повинні залишити його чистим;
- якщо не вмієте користуватися приладом, спочатку спитайте у куратора майстерні;
- тут ми робимо тільки те, що дозволено згідно з законами Литви;
- ми друкуємо лише те, що зроблено самою дитиною, а не завантажено з інтернету;
- і в основі кожного рішення лежить логіка: зробити кожну річ зрозумілою, а також змістовною і корисною.

Матеріали.

Майже 80% матеріалів нам приносять наші відвідувачі і це матеріали, які вже прожили своє перше життя: вторинна сировина, залишки від виробництв, пожертвування від компаній і невикористані речі в домогосподарстві.

Тому велику увагу приділяємо темі recycling і роботі з матеріалами багаторазового використання. Розказуємо дітям:

- перш ніж викинути річ, треба двічі подумати. Можливо, вона потрібна іншому і стане відмінним матеріалом для нової поробки;
- зміна форми — це теж оновлення. Старі джинси можна перетворити на нову сумку або старі папери стануть новим скетчбуком);
- зламане можна відремонтувати;
- стару техніку не обов'язково викидати. Її можна розібрати на деталі, які після використати в новому проєкті;

бути креативним, використовувати свою уяву це круто! Адже саме так можна навчитися принципам свідомого, відповідального споживання (тобто економного використання ресурсів та матеріалів), навчитися принципам раціональності і альтернативності, навчитися ділитися матеріалами та ідеями, привернути увагу до питань екології, зростати як людина;

частина матеріалів куплена на депозитні гроші.

У Литві працює депозитна система повернення пляшок від безалкогольних напоїв. У бібліотеці розташовані контейнери для збору таких пляшок. Виручені гроші використовуємо, щоб купити, наприклад, палички для гарячого клей-пістолету, інші матеріали та дрібні інструменти, які не можна повторно використовувати.

Інструменти.

В нас багато різних інструментів, від елементарної викрутки, до 3D-принтеру.

В нашій майстерні є можливість не тільки створювати, але й навчатися новому. Різні конструктори розраховані на різний вік дітей: WE DO, Fisher Tehnic, Fisher Optik, Lego Minstorm, Little bits, micro:bit, Arduino.

Яка мета мого знаходження як куратора в makerspace:

- щоб допомогти дітям досягти поставлених цілей і знайти вихід;
- щоб показати їм, як користуватися інструментами, дати поради, як склеїти дві деталі разом або можливо їх краще зшити;
- я там, щоб забронювати за вами робоче місце, коли ви дзвоните задалегідь;
- я для того, щоб провести цікаві едукації, коли ви приходите групами.
- щоб показати дітям, де отримати більше інформації чи знайти відповіді.

Статистика.

Наші майстерні працюють майже 6 років і за цей час до нас завітала 27000 відвідувачів.

Щомісяця майстерню відвідують майже 400 дітей, але ми б хотіли подвоїти цю кількість і крок за кроком ми це робимо. Кожна четверта дитина приходить із батьками або іншими дорослими, майже 50 % відвідувачів – дівчата, і це справді круто. Майже 80 % відвідувачів – учні 1-6 класів.

За літо 2022 року до нашої майстерні завітали понад 1,5 тисячі дітей (1693), цікаво, що понад 40 % із них були діти з України.

Як я зазначала на початку, наші майстерні – це творчий простір не тільки для маленьких винахідників, але і для юнацтва, молоді та дорослих відвідувачів. Хочу розказати вам про Mediју майстерні.

Хоча цей мейкер-простір не ідеально розташований (він трохи прихований від очей відвідувачів, знаходиться майже в підвалі бібліотеки трохи подалі від центру молоді та дитячої літератури), але він неодмінно заслуговує на увагу, і його впевнено можна назвати ще однією родзинкою Литовської національної бібліотеки.

Це простір, присвячений особистим некомерційним проектам, які пов'язані із різними медіа: звуком, зображенням, програмним кодом, просторовим моделюванням чи віртуальною реальністю.

У майстерні є 13 індивідуальних робочих місць із комп'ютерами, пристосованими для різних видів діяльності: для сканування фотострічок, редагування відео та аудіо, програмування, 3D-графіки, створення вірту-

альної реальності. Є фотолабораторія, обладнання для перегляду кіно-, відео- та аудіокасет, доступне відтворення аудіокасет у різних форматах.

Медіа складається із 6 кімнат, кожна з яких має своє призначення.

1. Простір для аналогової фотографії. Можна проявляти плівку і робити чорно-білі фотографії.

2. Можна сканувати фотографії, оцифровувати, редагувати їх.

3. Наступна кімната для роботи з аудіо. Можна записувати пісні, голос в ехобудці, потім обробляти ці записи.

4. Це кімната для роботи з відео. Є обладнання для оцифрування старих відеокасет.

5. Кімната електроніки і моделювання. Готовий простір для створення проєктів із використанням програмованих Arduinos та багато іншого, контролери, різні датчики, сенсори та аксесуари.

6. Кімната для 3D-моделювання та віртуальної реальності.

Принцип роботи в медіамайстерні, так само як і в PATS SAU, заснований на Selfservice роботі. Для зручності на обладнанні, стінах наклеєні QR-коди, відсканувавши які можна легко зареєструватися, дізнатися інформацію про прилад, з яким працюєш, або «перейти» на сторінку з онлайн-інструкцією, яка крок за кроком допоможе оцифрувати стару відеокасету.

Та якщо все ж таки вам потрібна поміч куратора, ви можете скористатися встановленою системою допомоги. Для цього потягніть за мотузку, тоді в Pats Sau увімкнеться лампа з номером кімнати, де ви знаходитесь, і куратор прийде вам на допомогу.

На цьому слайді контактна інформація. Якщо у вас залишилися запитання, ви завжди можете з нами зв'язатись і отримати відповіді й консультацію.

Тож ласкаво просимо до наших творчих майстерень!

І в заключній частині презентації хочу розповісти вам про волонтерську діяльність нашої бібліотеки і всієї Литви.

Всім відомо, що Литва з самого початку війни підтримує Україну і українців, задля досягнення спільної найбажанішої цілі: перемоги України над ворогом. Саме тому за підтримки і на базі Литовської національної бібліотеки з початку листопада минулого року ми розпочали виготовлення окопних свічок для наших українських військових.

У Вільнюсі були організовані пункти прийому матеріалів. Люди зі всього міста долучались, приносили, надсилали поштою металеві банки, залишки свічок. Лише так ми зібрали майже 7000 кілограмів цього матеріалу.

Ще 3000 кілограмів парафіну, 11000 штук баночок, понад 8 кубометрів необхідного картону нам безкоштовно надали литовські компанії.

Щодня до нашої майстерні приходили волонтери, а всього їх було майже 2000, які допомагали сортувати матеріали, різати картон, робити заготовки окопних свічок.

На вихідних збиралися волонтери і допомагали заливати заготовки воском і парафіном. На початку діяльності за один день ми виготовляли 1500 свічок, але згодом ми покращили ці результати, робили все більше і більше, і 20 волонтерів за день могли з легкістю залити 3500 тисячі і навіть 4000 окопних свічок. Потім збиралися сильні і завзяті, які допомагали підготувати коробки до відправлення. І нарешті приїжджали волонтери, які безпосередньо доставляли і доставляють на фронт українським військовим допомогу: маскувальні сітки, генератори, машини і до цього вантажа додавали і наші окопні свічки.

У нас утворилася команда постійних волонтерів, які кожен тиждень приходили і допомагали нам. За цей період ми разом підготували, залили і відправили на фронт аж 35000 окопних свічок! Здається, що сили і бажання цих волонтерів допомагати нашій Батьківщині — нескінченні. За це я не втомлююсь постійно їм дякувати!

А ще дуже мотивували позитивні відгуки військових із фронту, їхня вдячність. Ми розуміли, що наша праця немарна, наша ціль допомогти військовим стає реальною! Кожен робив і робить усе, що в його силах!

Разом до перемоги! Ми кожен день повторюємо ці слова і віримо в їхню силу, віримо в силу наших захисників! Віримо в перемогу України!

Анжела НіЦА,

*завідувач відділу Національної дитячої бібліотеки
імені Іона Крянге Республіки Молдова*

Олена ГРІНКО,

*завідувач сектору Національної дитячої бібліотеки
імені Іона Крянге Республіки Молдова*

Програми читання та соціалізації для дітей

Виховання читача починається із раннього дитинства. Сім'я, школа, бібліотека повинні розвивати й підтримувати інтерес до читання, сприяючи вихованню позитивного ставлення до книги і бібліотеки. Це особливо актуально зараз, коли інформаційні технології пронизують кожен сегмент життя, залучаючи дітей у світ електронної культури і сучасних гаджетів. Бібліотека повинна залишатися справжньою опорою

у формуванні освіченого і культурного покоління. Бібліотека – не тільки місце, де зберігаються найпрекрасніші творіння людського розуму, але і місце, де виховується любов до читання. Хороша книга, прочитана в юному віці, може стати одним із вирішальних факторів розвитку в плані інтелектуальному, творчому, духовному, моральному.

Переконливим у цьому сенсі є висловлювання письменника Ніла Геймана: «Найпростіший спосіб виростити грамотних дітей – це навчити їх читати і показати, що читання – цікаве дійство. Найпростіше – знайдіть книги, які їм подобаються, дайте їм ці книги і дозвольте прочитати їх». Для бібліотек це означає, насамперед, поповнення фондів сучасною літературою, затребуваними, популярними серед дітей та підлітків книгами, просування книги та читання у дитячому середовищі, забезпечення доступу до книг та залучення дітей до процесу читання.

Щоб підтримувати розвиток читання та стимулювати читацьку активність дітей та підлітків, Національна дитяча бібліотека Іона Крянге Республіки Молдова впроваджує у практику сучасні методи та форми популяризації книги, реалізує програми та інноваційні проекти, у тому числі – у співпраці з міжнародними партнерами (Міжнародний салон дитячої та юнацької книги, Національна кампанія «Читаємо разом», міжнародні проекти «Казковий острів», «Гаманець із двома книжками», «Година STEM», міжнародні та національні літературні та творчі конкурси для дітей та ін.).

Особливу популярністю серед дітей молодшого віку та їхніх батьків користуються такі програми залучення до читання, як «Час казок, або Час історій» (Story time), «Послухай мою улюблену казку», «Пограємо в казку», «Казки без кордонів: від Крянге до Андерсена», «В гостях із книгою», «Книги – ювіляри року», «Відкрий нове ім'я», «З днем народження, казкарю!» та інші програми, які проводить відділ для дітей 0-10 років («Бібліотека малюків»).

Кожна програма має свою цільову аудиторію: наприклад, «Гаманець із казками» призначена для дітей 3-5 років, їхніх батьків, бабусь та дідусів; «Пограємо в казку» – для дітей 4-7 років та вихователів дошкільних закладів; програми «Кожна дитина заслуговує на казку», «Почитаємо книгу разом!», «Читання надихає» – для учнів 1-4 класів та проводяться у партнерстві з учителями початкових класів. Загалом було залучено шість дошкільних закладів та 10 гімназій і ліцеїв.

Вищезазначені заходи орієнтовані на досягнення наступних цілей і завдань:

- встановлення стійкого партнерства з сім'ями, з дошкільними та освітніми установами;

- формування навичок регулярного відвідування бібліотеки, заохочення сімейного читання;
- популяризація книжкового фонду відділу;
- інтелектуальний, емоційний та соціальний розвиток дітей;
- формування соціальних навичок, навичок читання, слухання та спілкування;
- розвиток словникового запасу, поліпшення пам'яті та концентрації, здатності до аналітичного та критичного мислення;
- ознайомлення з книгою як культурним явищем, її структурою, видами, жанрами;
- робота з книгою як предмет словесного мистецтва, розвиток уяви, мовлення, літературних і творчих здібностей.

Заходи проводяться інтерактивно, з активним залученням не лише дітей, а й батьків та вихователів. Читання супроводжується обговоренням прочитаного, переглядами, малюванням, ігровими моментами тощо. Це сприяє розвитку навичок розуміння тексту, мовлення, уяви дітей, соціалізації і навіть навчання батьків різним прийомам роботи з книгою.

Одним із нових напрямів роботи є участь бібліотеки у транскордонних проєктах програми «Онлайн-освіта без кордонів». Ініціатором програми є Міністерство освіти та досліджень Республіки Молдова та Головне управління освіти, молоді та спорту Кишинівської муніципальної ради.

У рамках програми транскордонного партнерства «Онлайн-освіта без кордонів» беруть участь освітні установи з Республіки Молдова, Румунії та діаспори. Мета проєкту:

- розробка, передача та впровадження інноваційних практик в освіті через вебплатформи для дистанційного спілкування;
- реалізація спільних освітніх ініціатив із метою просування, співробітництва, взаємного навчання та обміну досвідом на європейському рівні;
- надання можливості освітнім установам Республіки Молдова та Румунії співпрацювати на міжнародному рівні, обмінюватися ідеями, практиками чи методами роботи.

Участь у проєктах допомагає учням розвивати свої навички та розширювати можливості співробітництва. Цього року програму спрямовано на розвиток навичок XXI століття, серед яких виділяють чотири ключові компетенції для розвитку дітей: критичне мислення, командна робота, комунікація та креативність.

Національна дитяча бібліотека імені Іона Крянге є активним партнером у реалізації спільних проєктів із літературною/книжковою тематикою для учнів початкових класів: «Мандрівне ведмежа», «Ідентичність».

Культура. Традиції», «Книжкові детективи на завданні», «Книга – вікно у світ», «Мандрівець у краю слів» та ін. У рамках цих заходів бібліотека проводить презентації книг, читацькі марафони, літературні ігри, зустрічі з письменниками, у яких беруть участь в онлайн-форматі діти з Молдови, Румунії та діаспори.

Ці заходи у дистанційному форматі сприяють не тільки здобуванню знань, а й просуванню дружби, взаєморозуміння та зміцненню співробітництва між партнерами проєкту.

Проєкти та програми, представлені нами, є лише частиною широко-масштабної діяльності, яку здійснює наша бібліотека. Вони є доказом того, що для успіху в сучасному суспільстві бібліотекарі мають бути інноваційними, креативними та відкритими до співпраці.

Даніела БАНУРС,

бібліотекар Філії для дітей та юнацтва

Відомчої бібліотеки ім. Г. Баріціу м. Брашова, Румунія

Бібліотеки як центри підтримки біженців і громад

Вітаю всіх!

Дякую за запрошення від імені керівника нашого закладу пана Даніеля Назаре.

Я рада бути сьогодні тут, щоб представити вам проєкт, який реалізується у нашій бібліотеці, у відділі для дітей та юнацтва, а також у інших бібліотеках країни.

Це проєкт, у якому 2 бібліотекарі з кожної бібліотеки беруть участь у проведенні заходів, що підтримують громаду та українських біженців. Я та моя колега Оана Попеску відповідаємо за реалізацію проєкту в публічній бібліотеці ім. Г. Баріціу в місті Брашові.

Для початку скажу, що це проєкт складний і передбачає багато на-полегливої роботи, відповідальності, організації, терпіння... Та ми користуємося повною підтримкою керівництва нашого закладу, а також керівника проєкту від Фонду «Noi Orizonturi» («Нові горизонти»).

Крім того, на етапах реалізації ми також дуже допомагаємо волонтерам цього проєкту, які також виконують надзвичайну роботу, і яким ми дякуємо за їхню участь і час, який вони приділяють цьому проєкту.

Обґрунтування проєкту

Стартовою точкою проєкту стали «Закон про інтеграцію», урядова Постанова № 44/2004, що забезпечує бенефіціарам міжнародного та додат-

кового захисту доступ до таких прав, як працевлаштування, житло, медична та соціальна допомога, освіта, включаючи вступні курси румунської мови. Практичні заходи щодо забезпечення цих прав зібрані в програмі інтеграції, розробленій Генеральною інспекцією з імміграції (IGI).

Проект

Фундація «Noi Orizonturi» («Нові горизонти») спільно з Асоціацією «Comunitățile viitorului» («Громади майбутнього») та за фінансової підтримки Міжнародного комітету порятунку (IRC) у вересні 2022 року запустили проект «Бібліотеки – центри підтримки для біженців та громади», за допомогою якого вони прагнуть допомогти бібліотекам підготувати та організувати просвітницьку та волонтерську діяльність з місцевою громадою та біженцями з України.

18 бібліотекарів із публічних бібліотек з усіх куточків Румунії зібралися в цьому проекті для навчання та підтримки, щоб мати можливість організувати міжкультурну зустріч за допомогою локальних бібліотек.

Партнери надаватимуть матеріальну, фінансову підтримку протягом усього проекту: листопад 2022 – червень 2023.

Заходи

Протягом 8 місяців реалізації цього проекту буде проведено декілька заходів, розроблених та організованих спеціально для біженців та громади. Зараз у Брашові перебуває понад 6000 українських біженців, які мають різні адаптаційні потреби, і бібліотека приходиться їм на підтримку, проводячи заходи у клубі IMPACT, клубі кодування та робототехніки, організовуючи курси румунської мови, заходи в Open Space із волонтерами, гурток безпеки, психологічні консультації та багато інших майстер-класів.

Клуб IMPACT (англ. — «вплив»)

Це клуб для підлітків, де молоді люди вчаться допомагати та залучатися до спільноти. Завдяки навчальній програмі підлітки дізнаються про цінності, ставлення та поведінку, щоб використовувати їх у майбутній волонтерській діяльності. Їхній перший проект у рамках клубу складатиметься із навчальної діяльності, завдяки якій вони допоможуть створити молодіжний куточок у нашій філії. Також для них філія подала проект до фонду «Noi Orizonturi», завдяки якому молодь клубу IMPACT виконуватиме роль арбітрів та комунікаторів у рамках проекту «Чемпіони планети — 2023» (проект популяризації 17 цілей сталого розвитку ООН через настільну гру).

Клуб програмування та робототехніки

Проект спрямований на створення національного руху кодування та STEM, у якому діти, молодь, бібліотекарі та волонтери з сільської та міської місцевості розвивають свої цифрові навички та залучаються до життя спільноти, з якої вони походять, вирішуючи творчі цифрові завдання. За допомогою навчальних заходів та організованих майстер-класів відкривається вікно для вивчення цифрового світу з його можливостями для розвитку та навчання, щоб заохочувати дітей віком від 8 до 16 років до кар'єри у IT-технологіях.

У клубі молодь від 8 до 17 років займається кодуванням, а також мають набір деталей ARDUINO, за допомогою якого вони можуть реалізувати понад 100 проєктів. Вони також беруть участь у різноманітних конкурсах і челенджах від асоціації «Comunitățile Viitorului» і вже виграли приз, а саме — новий набір для робототехніки та гру на розвиток логіки. Роботу клубу координує волонтер-інформатик і тестувальник ігор.

Курси румунської мови

У бібліотеках біженці з України зможуть безкоштовно вивчати румунську мову. Курси проводитимуться двічі на тиждень протягом 6 місяців. Ми створимо всі умови для того, щоб відвідувачі курсів почувалися добре психологічно, легко адаптувалися, бо це теж мета проєкту.

П'ять викладачів-волонтерів румунської та іноземних мов проводитимуть курси для всіх вікових категорій, від дітей дошкільного віку до людей старше 60 років.

Відкритий простір

Бібліотека надає приміщення та обладнання, необхідні для організації різноманітних заходів для населення. Бібліотека полегшує доступ волонтерів до відповідного середовища для проведення презентацій, курсів, демонстрацій тощо.

Волонтери сприятимуть підвищенню видимості бібліотеки в онлайн-середовищі, культурному розвитку бібліотеки через підтримку в організації культурних заходів і проєктів, а також через різноманітні професійні та освітні громадські заходи.

На сьогодні завдяки волонтерам був організований ряд зустрічей у відкритому просторі:

- із психологом, який спеціалізується на методі Ферштейна – методі роботи з постраждалими від різноманітних травм, наприклад війни;
- програмістом та тестувальником ігор, який познайомив дітей із різними аспектами своєї діяльності;

- художником-декоратором, координатором творчих майстерень, бібліотекарем;
- бібліотекарі, які беруть участь у майстер-класах із читання для дітей дитячого садка та молодшого шкільного віку в Україні на таких заходах, як «Читаємо разом» чи Національний день читання;
- ветеринар-волонтер, який прийшов у бібліотеку та пояснив дітям, як можна доглядати за домашніми тваринами та ін.

Варто відзначити той факт, що всі ці заходи проводяться за підтримки волонтерів, яких ми координуємо, також у партнерстві з різними установами та інституціями: опера, музей етнографії, музей історії, дитячі садки, школи та середні школи, офіси психологів тощо.

Коло безпеки

Програма, адресована українським та румунським батькам із дітьми до 5 років, а також вихователям та вчителям, які працюють із малюками. Вона включає 8 семінарів, що проходять раз на тиждень і розраховані на 2 місяці.

«Коло безпеки» – це візуалізація, чітке виявлення потреб дитини/дітей і відповідного реагування на них. Ті, хто проходять усі модулі, зрештою матимуть змогу побудувати довірливі стосунки з дітьми, які є захисним фактором для дітей і основою подальшої соціальної компетентності, а також функціонування емоційної регуляції та стресостійкості.

Консультування психолога

Послуги, що фінансуються грантодавцем проєкту, надаються категоріям біженців, які через травматичний досвід – фізичний і психологічний, – потребують особливого догляду.

Медичні послуги

Іноземні громадяни або особи без громадянства в особливих ситуаціях, які прибули із зони збройного конфлікту в Україні, користуються медичними послугами, санітарними матеріалами, ліками, медичним обладнанням та послугами, включеними до національних лікувальних програм охорони здоров'я, як і румунські застраховані особи. Медичні послуги зі спеціалізованої амбулаторної допомоги надаються без пред'явлення талона лікаря (форма спеціального режиму, яка використовується у системі соціального медичного страхування).

Наша роль у цьому проєкті полягає в посередництві під час підписання договорів про співпрацю з різними медичними закладами в Бра-

шові та забезпечити розрахунки за медичні послуги для бенефіціарів з України.

Ролі бібліотекаря

І якщо я все ж згадала про наші ролі в цьому проєкті, то вони численні та різноманітні, і від нас залежить, як найкраще керувати ними та виконувати їх одночасно. У цьому проєкті бібліотекарі мають виконувати кілька ролей: волонтер у проєкті, бібліотекар, координатор залучених волонтерів, лідер клубів (IMPACT, кодування й робототехніка), фасилітатор, комунікатор, бухгалтер, відповідальний за звітність, організатор переговорів, заходів та просто людина, якій ви можете поставити будь-яке запитання: скільки коштує комунальна послуга; чи знаєте, де можна зняти квартиру; хороша школа чи дитсадок у місті; чи хороша амбулаторія; де я можу пройти обстеження; який автобус до якого закладу ходить; де я можу роздрукувати документи?

Деякі цифри

Проєкт має на меті досягнення певних цифрових показників. Але я з гордістю можу сказати, що бібліотекарі, які беруть участь у цьому проєкті, точно перевищать їх. У цьому сенсі кількість унікальних бенефіціарів на кінець березня вже становить 121 тис. зі 150 тис. очікуваних.

Висновки

За останні роки публічна бібліотека довела, що є динамічною інституцією, яка легко адаптується до викликів часу та постійно виконує свою місію щодо надання підтримки та інформування громади та біженців навіть у найважчі часи. З початку так званої кризи біженців, поряд із асоціаціями, неурядовими організаціями та іншими інституціями, бібліотеки були одними з головних точок взаємодії з родинами, які змушені були рятуватися від війни, шукаючи підтримки та безпеки в установах Румунії, зокрема в бібліотеці, яка пропонує, окрім інформаційної бази, атмосферу прийняття.

У нинішньому контексті публічні бібліотеки є центрами підтримки біженців і спільнот, які безкоштовно надають людям, які перебувають у гнітючому та нещасливому моменті свого життя, місця, де вони можуть брати участь у різних освітніх заходах, вивчати румунську мову, користуватися комп'ютерами, зокрема для дистанційного навчання у школах, безкоштовно копіювати та друкувати документи, переглядати фільми й анімацію, та, звісно, читати книги українською, англійською, румунською мовами тощо.

Напевно, ви також знаєте про зусилля бібліотек Румунії, які є частиною цього проєкту, а також організаторів, відповідальних за його фінансування та реалізацію.

Це хороший початок, приклад успішної практики надання послуг на високому рівні з бюджетом лише 7500 доларів на бібліотеку на користь громади та біженців. І на цьому справа не зупиняється. 30 червня 2023 року, коли проєкт і фінансування буде офіційно завершено, ми вже плануємо продовження кроків, розпочатих цим проєктом і які ми будемо підтримувати всіма можливими силами. Оскільки практика показала нам, що ми точно можемо продовжувати діяльність для клубів, ми все ще можемо мати гостей-волонтерів для підтримки найрізноманітніших заходів, але не в останню чергу ми маємо відгуки бенефіціарів, які виявилися дуже задоволені пропозиціями, внесеними цим проєктом.

І наша головна роль як бібліотекарів – залишатися з громадою, частиною якої зараз є українські біженці!

ТЕМАТИЧНА СЕКЦІЯ «БІБЛІОТЕКА І КНИГА – АКТИВНІ УЧАСНИКИ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ КОРИСТУВАЧІВ»

Алла ГОРДІЄНКО,

*генеральний директор Національної бібліотеки України для дітей,
президент Національної секції Міжнародної ради з дитячої
та юнацької книги IBBY, президент ГО «Українська асоціація
працівників бібліотек для дітей», кандидат культурології*

Об'єднані головною метою

Вітаю всіх учасників конференції. Радію, що ми маємо можливість сьогодні зібратися такою великою громадою для обговорення важливих питань, які обумовлюють діяльність бібліотек для дітей у сьогоднішніх реаліях.

Останні роки навчили нас не втрачати напрями та стимули за будь-яких обставин, і навпаки — розширили можливості щодо спілкування та вміння чути один одного, обмінюватися думками в реальному часі та продуктивно використовувати технічні можливості.

Тож сьогодні маємо нагоду зустрітися як онлайн, так і наживо для того, щоб поділитися досвідом, озвучити проблеми та разом шукати ефективні шляхи до підвищення статусу дитячої бібліотеки в суспільстві, у тому числі, через покращення комунікації з громадськістю та владою, та, звичайно, через безперервну актуалізацію бібліотечних послуг для наших користувачів.

Минулий рік дуже показово продемонстрував, що бібліотека для дітей — це багатофункціональний опорний пункт швидкого реагування на виклики як для дітей та їхніх батьків, так і для громад та суспільства в цілому. Звичайно, на цій конференції ми почуємо як багато було зроблено за останній час, скільки сьогодні робиться та заплановано нашими колегами.

Та хочу зауважити, що бібліотека для дітей давно вийшла з кола взаємодії, що обмежувалося лише прямо дотичними до питання дитячого читання організаціями. Діти тим чи іншим чином є лейтмотивом будь-якої сфери діяльності. Ми всі, незалежно від того якою справою займаємося, сподіваємося на мирне майбутнє, на нові прогресивні погляди та, нарешті, закінчення умовних «40 років ходіння пустелею». І, звичайно, покладаємо надії на сьогоднішніх дітей, яких прагнемо

навчити найкращого, читати найкраще, осмислювати та втілювати — найкраще.

Тому сьогодні з нами бібліотеки, навчальні заклади, науковці та представники органів влади, міжнародних інституцій, підприємці та економісти, військові та медійники (медіамейкери). Бо всі, хто прагне перемоги, розуміють, що йти до неї треба кожному на своєму фронті. І поки наші героїчні хлопці захищають країну на реальній війні, ми маємо об'єднувати зусилля та дбати про наше майбутнє, майбутнє, що створюють наші діти. Творчі, сміливі діти. Діти, які читають.

Важливим чинником розвитку держави є виховання освіченої молоді, яка, спираючись на ідеї гуманізму, соціального добробуту толерантності та відповідальності, може свідомо створювати гідне майбутнє для України. Важко заперечити цю аксіоматичну залежність. Майбутній прогрес завжди залежить від тих зусиль, які вкладаються у його досягнення заздалегідь.

Одним із основних показників освіченості молоді завжди був рівень її начитаності, оскільки саме книги та читання дають можливість та стимул для самоосвіти та саморозвитку. В цьому і полягає головна мета діяльності сучасних дитячих бібліотек — залучити читача, стимулювати його інтерес до читання, адже саме у дитячому віці зароджується любов до книги та ефективно закладається підґрунтя для розвитку інтелекгентної особистості.

Крім того аналіз діяльності бібліотек для дітей за останні роки, що супроводжуються постійними стресовими станами для нашого суспільства, демонструє практичний вихід дитячих книгозбірень далеко за межі кола окреслених «статутних» функцій. Хоча і раніше поняття «традиційності обслуговування користувача» трансформувалося з кожним новим викликом, та в умовах війни в країні, умовах, які розставили нові важливі акценти та пріоритети, дитячі бібліотеки змогли не тільки продовжити функціонування, але й сповнити його додатковим, нагально актуальним для суспільства змістом.

Ми справді пишаємося своїми колегами, які підставили своє плече та максимально забезпечували всім необхідним дітей і батьків із числа внутрішньо переміщених осіб у перші тижні та місяці повномасштабного вторгнення, організовували гуманітарні штаби та психологічне розвантаження, які витримали окупацію та продовжували працювати онлайн зі своїм користувачем; хто зараз у прифронтових містах продовжує активно працювати для дітей.

Випробувань на долю дитячих бібліотекарів випало чимало. Та, на жаль, крім проблем мілітарного впливу на діяльність бібліотек для ді-

тей залишилися і традиційні. І дитячим бібліотекам необхідно не просто виживати, але й якісно функціонувати в умовах постійної конкуренції, недофінансування, недоукомплектованості: фондами, технічними засобами, кадрами.

- Чимала кількість бібліотечних фахівців із найгарячіших точок прифронтової зони виїхали у більш безпечні місця України або ж за кордон.
- Дефіцит бюджетних коштів спонукає місцеву владу до пошуку шляхів скорочення виплат і у пріоритеті далеко не завжди залишаються бібліотеки для дітей.
- Відсутність нових надходжень, що спричинена хронічним недофінансуванням та ще й актуалізацією фондів, не надає дитячим бібліотекам переваг.

Бібліотека для дітей повинна мати якісний актуальний фонд, оскільки обслуговує надто вибагливу категорію користувачів. А також — привабливий дизайн, сучасні меблі та техніку, власну територію, де дитина почуватиметься, як удома. У тому самому «третьому домі».

Чи це так багато? Чи це «не на часі?». Але, чи можуть бути «не на часі» діти? Особливо зараз, коли фактично всі ми — травмовані. Більшою чи меншою мірою. Але найстрашніше, що травмовані наші діти. І те, як вони справлятимуться з цим, які наслідки будуть у них від численних психологічних потрясінь, пов'язаних із війною — дуже важливий чинник того, яке майбутнє вони будуватимуть. І бібліотека для дітей — це один із тих острівків, де дитина отримує знання та психологічне розвантаження, задовольняє потреби у творчості та якісному дозвіллі. Спілкується. Зростає. Відпочиває. Тому що бібліотека — це багатофункціональний комплекс, направлений гармонійний розвиток дитини та її змістовне дозвілля. І так: територія має бути ДИТЯЧОЮ. ОКРЕМОЮ. І Україна, яка має унікальний досвід функціонування мережі спеціалізованих бібліотек для дітей, повинна зберегти ті умови й ті переваги, які у неї є історично. Ми маємо керуватися кращим досвідом. І не тільки зарубіжним, але й, обов'язково, своїм, перевіреним. А для цього існування та функціонування спеціалізованих бібліотек для дітей має бути закріплено ЗАКОНОДАВЧО. Сільських, селищних, міських, обласних — всіх, спеціалізованих бібліотек для дітей, що складають мережу спеціалізованих бібліотек для дітей. І це питання теж дуже на часі. Оскільки проєкт Закону про внесення змін до Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» № 5002 від 02.02.2021, що прийнятий у першому читанні все ще не містить відповідних визначень, які можуть закріпити та захистити юридично діяльність бібліотек для дітей.

А поки для нас, дитячих бібліотекарів, доцільність і доречність існування бібліотеки для дітей є беззаперечною. І ми, як ніколи, об'єднані спільною метою — продовжити діяльність, співпрацювати і допомагати одне одному. І зараз ця допомога набуває дуже практичного характеру. Ми всі розуміємо, як багато фонду втрачено у нашій системі. Бібліотеки, що постраждали внаслідок обстрілів, бібліотеки, що постраждали внаслідок окупації — всі потребують відновлення фондів. Тому ми всі маємо відібрати у власних фондах ту літературу, якою можемо поділитися з цими бібліотеками; оголошувати благодійні акції дарування бібліотекам книжок серед своїх громад. І збирати фонд допомоги. Багато які з бібліотек уже це роблять. Та варто розуміти, що переважна більшість бібліотек, що постраждали та потребують відновлення фонду — це бібліотеки прифронтових територій та Сходу України і повноцінно функціонувати вони будуть ще навіть не «завтра», і ризики пошкоджень значно високі. Тому вважаю за доцільне тримати такі «фонди допомоги» у своїх сховищах до того моменту, поки небезпека не мине. Збирати, накопичувати, підготувати до відправки, щоб потім за сприятливих умов — надіслати адресно. Так, ми сподіваємося, що і у Донецької обласної бібліотеки для дітей нарешті з'явиться фізичне приміщення і саме тоді ми направимо туди наші відібрані фонди, а поки маємо змогу зберігати їх у власних приміщеннях — зберігаємо та накопичуємо.

Та знову ж таки, маємо бути пильними у відборі книжок, які читатимуть наші діти. Так, ми всі провели актуалізацію фондів згідно рекомендації МКІП. Хоча у бібліотеках для дітей очищення фонду відбулося ще після 2014 року, і особливо «некоректної» літератури там вже не було, і було прибрано з відкритого доступу російськомовну літературу, а також літературу, що потрапила до санкційних списків, варто особливо пильнувати і україномовні книги. Ми мали прикрий приклад, коли дізнатися, що у 2022 році видавництвом «ШКОЛА» було видано переклад 3-х книжок російського письменника Андрія Усачова накладом сім тисяч примірників. І ці книги потрапили до бібліотек. Так, вони видані українською мовою, але їхній автор, хоч і не потрапив до санкційних списків, але займає категоричну проросійську позицію, є відвертим та зухвалим путіністом та неодноразово приїздив на окуповані території Сходу України.

Слово — зброя. І наша зброя, і зброя ворога. І тримати безпеку на інформаційному фронті, особливо там, де є діти — це велика відповідальність. І ми дуже уважно та виважено, у контексті, актуальному для сьогоднішнього дня, ставимося до літератури, що пропонується дітям. Адже бібліотека для дітей — це територія безпечного розвитку!

Аліна АДАМЧУК,

*начальник Управління культури, національностей,
релігій та туризму Луганської обласної військової адміністрації*

Часи випробувань для закладів культури Луганської області

Війна стала неймовірно тяжким випробуванням для українців. Вона не залишила осторонь жодної сфери суспільного життя, жодної людини. А культура знову на передовій, бо саме за збереження українців як нації, збереження української національної культури точиться запекла боротьба.

Бібліотеки також приймають гострі виклики сьогодення, шукають шляхи розв'язання проблем, подолання загроз. Важко всім, але виклики, що постали перед бібліотеками Луганщини помножені на два.

Бібліотечна сфера Луганської області до 24 лютого 2022 року мала достатньо високий рівень розвитку, і це не зважаючи на отримані перші удари у 2014 році. Вдалося зберегти розгалужену мережу бібліотек, яка складала 290 закладів із майже трьохмільйонним книжковим фондом.

За вісім років відносно мирного життя книжковий фонд бібліотек було оновлено сучасною українською літературою, в багатьох закладах зроблено затишні ремонти, 76% бібліотек області були комп'ютеризовані й мали доступ до інтернету. На кінець 2021 року 213 бібліотек Луганщини (більшість із них — сільські) розгорнули роботу з надання цифрових послуг та навчання мешканців громад цифровим компетентностям. Успішно реалізовувалися різноманітні міжнародні проекти. Фахівці Луганської обласної бібліотеки як учасники проекту «Розвиток бібліотек як хабів цифрової освіти» за підтримки ПРООН та проекту підтримки Дія, виступали як тренери та розробники спеціального посібника з цього напрямку для бібліотек України, до речі, успішно продовжують цю діяльність і сьогодні.

Бібліотеки області стали справжніми креативниками у створенні осучаснених бібліотечних просторів, хабів неформальної освіти, клубів для програмування, молодіжних центрів, нових форм соціокультурної діяльності, в тому числі створення цифрового контенту: аудіо-, відеоформатів. Наведу лише один приклад: у Сватівській публічній бібліотеці було організовано для мешканців громади бібліокафе просто неба «Open Library», що значно привертає увагу громади до бібліотеки та книги. Це новітній формат спілкування з читачем та заохочення до читання. Форма послуги читання побудована за типом кафе, але в меню замість страв подаються книги. Для зручності у бібліокафе сто-

ять столики і стільці, також в імпровізованому кафе з'явилися вуличні парасолі, м'які крісла-мішки, створено зону особистого простору Wi-Fi, а для маленьких сватівчан — різноманітні настільні ігри, спортивні знаряддя, окуляри віртуальної реальності. Навіть у люті морози та хуртовини двері бібліокафе завжди були відчинені для мешканців громади. Відкритий простір «Open Library» з успіхом пройшов апробацію та набув популярності серед сватівчан, особливо під час карантинних обмежень.

Ще довго можна було б перераховувати досягнення бібліотечної сфери Луганщини, що наразі зведені нанівець. Територія області майже повністю окупована, на деяких ділянках ведуться активні бойові дії, велика кількість закладів культури, серед яких і бібліотеки, — або знищені вщент, або мають руйнування різного ступеню, або розграбовані. Сучасний україномовний книжковий фонд бібліотек також знищено окупантами.

Тож, після 24 лютого 2022 року, бібліотекам Луганської області довелося знову народжуватися і пристосовуватись до нових умов існування, втративши все: будівлі, оргтехніку, книжковий фонд і навіть працівників.

Неперевершеним прикладом у такому відродженні стала наша Луганська обласна універсальна наукова бібліотека, яка вже вдруге, на цей раз у місті Черкаси, відновила свою діяльність та виконання основних функцій, маючи лише печатку і статут.

За рік складної активної і успішної роботи оновлено Єдину базу даних реєстрації користувачів — зареєстровано 1873 користувача; відновлено роботу автоматизованої бібліотечної інформаційної системи; поновлено наповнення електронного каталогу; розпочато збір нової колекції книжкового фонду та створено невеличку пересувну колекцію книг (500 книг) для обслуговування ВПО Луганщини в Черкаському гуманітарному штабі.

Оскільки приміщення для функціонування у бібліотеки немає, всі активності бібліотека проводить на різних публічних майданчиках у Черкасах та інших містах України (організуються виїзні заходи).

Насьогодні основні показники роботи ЛОУНБ такі:

- обслугованих користувачів (тих, хто звернувся за бібліотечними послугами) — 5203 особи;
- відвідування інформаційних ресурсів бібліотеки в інтернеті становить — 43939;
- загальний перегляд підготовлених бібліотекою інформаційних матеріалів становить 40813;

- показник загального охоплення онлайнної аудиторії онлайнних ресурсів ЛОУНБ сягає 251752 осіб;
- лише торік бібліотекою організовано 303 (у порівнянні з довоєнним роком — 356) освітніх та соціокультурних заходів. Їх відвідало 4511 відвідувачів (у порівняння з минулим роком — 7400).

Попри складну ситуацію, в якій довелося функціонувати бібліотеці, показник проведених активностей для читачів та їхні відвідування знизилися, в середньому, лише на 25%.

Відновлено роботу з неформальної освіти населення, а саме Хабу цифрової освіти, здійснювалася допомога з цифрової грамотності населенню у тому числі і на окупованих територіях; продовжено проведення онлайнних занять із програмування для дітей у межах всеукраїнського проєкту Code Club UA; також наші бібліотекарі як ментори організували й провели два тренінги для слухачів навчальної програми в межах проєкту «Бібліотеки як хаби цифрової освіти» за фінансової підтримки ПРООН та уряду Швеції.

Ведеться активна проєктна діяльність: ЛОУНБ взяла участь у проєктах із різних напрямів за підтримки міжнародних організацій. Постійно ведеться пошук нових проєктів на додаткове фінансування.

Здійснюється масштабна методична робота. Проведено велику кількість професійних вебінарів, семінарів, обласних шкіл керівників разом із бібліотеками Дніпропетровщини, Хмельниччини, Черкащини. Працівники ЛОУНБ взяли участь як спікери у 8 Міжнародному бібліотечному конгресі (Лейпциг, Німеччина); Міжнародній гібридній конференції Occupy Library 2022 у межах проєкту Growing Active Citizens Hubs, що впроваджується Progress Foundation (Romania) за фінансової підтримки Європейського Союзу та Black Sea Trust for Regional Cooperation (03.06.2022); панельній стримінговій дискусії «Libraries as sanctuary with Luhansk library in Ukraine» у межах Фестивалю бібліотек від Manchester City of Literature та багатьох інших.

Розроблено методичні рекомендації із власного досвіду «Як організувати дистанційну роботу бібліотек в евакуації», «Мобільний бібліотекар уміє маневрувати», «Алгоритм дій керівнику бібліотеки, що опинилися на окупованій території», «Бібліотеки після деокупації. Як бути далі? Стратегія та відкриті питання», «Психологічний антидепресант, або Як знайти сили та подолати психічні травми війни? Методичні рекомендації для бібліотекарів».

Здійснюється активна діяльність у напрямі промоції бібліотеки, а саме:

- професійне спілкування з іноземними колегами та виступи на міжнародних конференціях і спеціальних вебінарах;

- надано інтерв'ю журналістам видання New York Times, місцевим радіо і телебаченню;
 - підготовлено статті для інтернет-видань «Суспільне. Медіа» і «Острів»;
 - постійно оновлюються відеоролики на власному YouTube-каналі.
- Також працівники ЛОУНБ активно долучалися до волонтерської діяльності та збору коштів на потреби ЗСУ, а саме:
- працювали в гуманітарних штабах містах Свалєва, Дніпро, Черкаси;
 - брали участь у відновленні інфраструктури м. Ірпінь та допомагали в організації показу відеоінтерв'ю очевидців воєнних подій;
 - організовували благодійні концерти у містах Ужгород, Київ, Черкаси;
 - допомагали плести маскувальні сітки в Хмельницькому гуманітарному штабі;
 - здійснювали інформаційний супровід збору коштів на потреби ЗСУ (розіграш поштових марок);
 - здійснювали передачу тепловізорів для потреб військових (м. Дніпро);
 - здійснювали візуальний, текстовий і комунікаційний супровід збору коштів на тепловізор і тактичні навушники для батальйонів «Братство» і Національної гвардії.

Луганською обласною бібліотекою запропоновано новий формат роботи — «Мандрівна бібліотека», який працівники бібліотеки пропонують використовувати як публічним бібліотекам регіону, так і іншим спільнотам (в Україні та світі). Детально з роботою бібліотеки можна ознайомитися, звернувшись до численних публікацій в різних ЗМІ, де працівники ЛОУНБ розповідали про свій досвід.

Відповідна модель відновлення роботи бібліотек була запропонована і військовим адміністраціям області. На сьогодні через брак коштів і фахівців дистанційну роботу відновили лише чотири центральні публічні бібліотеки (Лисичанської, Рубіжанської, Гірської та Кремінської громад), усі інші, відповідно до українського законодавства, знаходяться у простой. Проте продовжуються пошуки шляхів відновлення функціонування закладів, залучення фахівців до співпраці з гуманітарними хабами області через організацію надання на їхній базі культурних послуг, створенням полицок «Букросинг» із безплатним обміном книжками та періодичними виданнями, обладнанням куточків дитячої книги, проведення майстер-класів різної тематики для

дітей, здійсненням співпраці з місцевими закладами культури щодо проведення спільних заходів.

На теперішній час бібліотеки постають як центри інформаційної боротьби, як освітні майданчики, центри гуртування та волонтерства, консультативні центри та центри психологічної підтримки. Вони не втратили своєї актуальності й необхідності, і не втратять ніколи, бо вміють трансформуватися, змінюватися відповідно до процесів у суспільстві, вміють бути корисними, цікавими і виживати.

Ірина ІЛЬЧЕНКО,

*головний спеціаліст відділу культурно-дозвіллевої діяльності
Управління культури і туризму Донецької обласної державної адміністрації*

Робота бібліотек Донеччини під час війни

На момент повномасштабного вторгнення російської федерації на території області працювало 410 бібліотек, із яких 48 — для дітей. Мешканців, які постійно проживали на території Донецької області, підконтрольній українській владі, було 1 млн 670 тис. осіб. Зараз на 45% контрольованої території залишилося майже 520 тис. мешканців, тобто 3/4 населення області евакуйовано за весь період повномасштабної війни. Понад 135 тис. дітей різного віку евакуйовано до більш безпечних регіонів нашої країни, із них 104 тис. — це діти шкільного віку, які продовжують навчання в закладах загальної середньої освіти Донецької області.

Станом на 01 квітня 2023 року 128 бібліотек знаходяться під окупацією, із них — 15 дитячих, 28 — повністю зруйновано, із них 2 — дитячі, 116 — частково пошкоджено, із них — 19 дитячих.

Враховуючи безпекову складову, надання бібліотечних послуг здійснюється на територіях, де не ведуться активні бойові дії, та на деокупованих територіях. Бібліотечні послуги надаються безпосередньо в бібліотеках, закладах культури. В освітньо-консультаційних центрах та «Пунктах незламності» робота бібліотек організована як робота книжкових полицок.

Зараз на території області у двох відносно безпечних районах Краматорської та Покровської громад працюють у змішаному режимі (офлайн/онлайн) або по запиту на книговидачу 64 бібліотеки, із яких — 5 дитячі.

На деокупованих територіях відновили роботу бібліотечні заклади у Святогірській громаді — 2, у Лиманській громаді — 3. У сьогоднішніх

умовах відновити роботу було надзвичайно важко, бо немає фахівців, заклади зруйновані, а фонди — знищено. Але є бажання працювати!

Переважна більшість бібліотек у зв'язку з бойовими діями перейшла працювати в онлайн-простір. На вебресурсах публічних бібліотек розміщуються інформаційні, методичні матеріали. Проводяться літературні акції, флешмоби, квізи, висвітлюються матеріали про культурну спадщину Донеччини, історію становлення держави тощо. На сторінці фейсбук бібліотеки нашого регіону об'єдналися в єдину спільноту під назвою «Бібліотеки Донеччини», де розповідають про заходи, що проводяться, обмінюються досвідом та інформують про нормативно-правові акти.

Нагальним постає питання поповнення бібліотечних фондів українською сучасною літературою. Облдержадміністрація звернулася до Міністерства культури та інформаційної політики України щодо отримання літератури для діючих бібліотек області.

Задля згуртованості населення Донеччини, задоволення соціальних, гуманітарних, освітніх та культурних потреб облдержадміністрацією відкрито хаби гуманітарного, освітнього, культурного спрямування. Так, на території 16 регіонів України відкрито 41 хаб, у яких щотижнево отримують різні послуги майже 12 тисяч дітей.

У межах благодійної акції «Українським дітям – українську книгу» 10 тисяч примірників дитячої художньої літератури від представників Державного комітету телебачення та радіомовлення України почали надходити до гуманітарних хабів Донеччини. Зараз уже у п'яти хабах міста Києва відкрито книжкові полицки.

Також хочеться зазначити, що у порівнянні з попередніми роками запит на отримання якісної сучасної української літератури збільшується, облдержадміністрація веде активну роботу щодо інформування голів територіальних громад про необхідність збільшення україномовного контенту, формування мовно-культурного простору, а також вжиття невідкладних заходів щодо актуалізації фондів публічних бібліотек (де це є можливим).

Якщо підсумувати діяльність бібліотек Донеччини, можна зробити висновок: навіть в умовах, коли заклади зруйновані, знищені фонди, існують проблеми з кадрами, постійно стріляють, бібліотеки Донеччини працюють. І про це свідчить велика активність наших бібліотек та їхніх користувачів.

Олеся СЛИЖУК,

*кандидат педагогічних наук, доцент, провідний науковий співробітник
відділу навчання української мови та літератури
Інституту педагогіки НАПН України*

Розвиток читацьких інтересів молодших підлітків у процесі навчання української літератури в Новій українській школі

Проблема заохочення дітей та підлітків до читання художньої літератури є актуальною у наукових розвідках літературознавців, соціологів, педагогів. Вони відзначають важливість розвитку читацьких інтересів учнів у сімейному колі та шкільному навчанні. Поняття «читацький інтерес» детально проаналізоване у дослідженнях Т. Дятленко, В. Мартиненко, О. Савченко, В. Трунової, Т. Яценко та ін. Вважаємо, що інтерес до читання художніх творів виявляється у постійній потребі учнів отримувати естетичну насолоду від процесу сприйняття кращих зразків красного письменства, пізнавати світ у всіх його виявах крізь призму авторського бачення. Проаналізувавши наукові праці з методики літературного читання, Т. Дятленко виділяє загальні риси читацького інтересу: «вибірковість, пізнавальна спрямованість, емоційна забарвленість, зацікавленість, допитливість» [1, с. 38].

Найбільш детально розроблена методика формування читацьких інтересів молодших школярів під час роботи із дитячою книжкою. Зокрема, В. Трунова робить висновок про те, що «оскільки книга для людини має велике значення взагалі, бо саме з неї починається освіта й освіченість, виховання та самовиховання, індивідуальне духовне життя, то варто подбати, щоб вона стала для школяра другом, мудрим учителем і наставником. Але для цього потрібна копітка, систематична робота вчителя, спрямована на виховання інтересу школярів до книги, до самостійного читання» [3, с. 98].

Процес формування читацьких інтересів учнів основної школи – молодших підлітків (5-6 класи) та учнів старшого підліткового віку (7-9 класи) є актуальним, оскільки відбувається переосмислення змісту літературної освіти в середніх класах. Ця тенденція пов'язана із введенням нових модельних навчальних програм із мовно-літературної галузі для Нової української школи.

Т. Яценко окреслює шляхи ефективного вирішення проблеми читання учнями художніх творів в умовах сучасного інформаційного суспільства, серед яких – «підготовка якісного інноваційного навчально-методичного забезпечення вивчення української літератури, зокрема й

забезпечення учнів новими підручниками, користування якими розвиватиме в них інтерес до творів української літератури» [4, с. 7].

Авторським колективом Інституту педагогіки НАПН України під керівництвом Т. Яценко розроблено модельну навчальну програму [5] та підручники української літератури для 5-6 класів НУШ, спрямовані на оновлення змісту літературної освіти молодших підлітків та розвиток їхніх читацьких інтересів.

Зокрема, перевагами нового навчально-методичного комплексу є врахування вікових психолого-педагогічних характеристик учнів, їхніх пізнавальних інтересів і потреб, що дозволяє реалізувати принцип диалогоцентризму в процесі літературної освіти.

Для подолання усталеного роками, рутинного заучування дат із біографій письменників запропоновано текстоцентричний підхід – орієнтація на особистісне сприйняття художнього твору учнями з опертям на їхній життєвий досвід та естетичні смаки.

Фрагменти ж біографії письменників є контекстом для інтерпретації змісту літературного твору. Передбачено використання й інших видів контексту – історичного, мистецького, загальнокультурного. Це дозволяє вийти за межі тексту книжки, поєднати його ідейний зміст із ціннісними орієнтирами особистості учнів та учениць.

Важливим є й баланс між введенням у шкільну програму творів класичної й сучасної літератури, дотриманий у межах кожного тематичного блоку програми [5] та ретельно продуманий і реалізований у підручниках.

Під час навчання української літератури в НУШ здійснюється одночасне формування предметної читацької та ключових компетентностей, які дозволяють показати зв'язок літературних явищ із реальним життям, а цінності, які є основою високохудожніх творів мистецтва, є складовою частиною наскрізних умінь, м'яких навичок, які сприяють сталому розвитку учнів – представників нового покоління громадян України.

Література

1. Дятленко Т. І. Читання літератури дітьми шкільного віку як актуальна проблема сучасної освіти. Збірник наукових праць «Педагогічні науки». 2018. № 85. Т. 1. С. 36–39.
2. Мартиненко В. О. Читацькі інтереси молодших школярів: сучасні тренди і традиції. Матеріали конференції «Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта – 2019: інтернаціоналізація та інтеграція в освіті в умовах глобалізації. Київ : ТзОВ «Трек-ЛТД». С. 125–128.
3. Трунова В. Формування читацьких інтересів дітей на перших етапах початкової шкільної освіти. Науковий вісник Ізмайльського державного гуманітарного університету. Серія «Педагогічні науки». 2018. Вип. 39. С. 98–106.

4. Яценко Т. О. Проблема читання в умовах інформаційного суспільства: соціальний і методичний аспекти. Проблема читання в сучасному інформаційному суспільстві : матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції, 12 вересня 2019 р., м. Київ / Ін-т педагогіки НАПН України; за заг. ред. Т. О. Яценко. Київ : УОВЦ «Оріон», 2019. С. 5–8.

5. Яценко Т. О. (ред.). Українська література. 5–6 класи: модельна навчальна програма. Київ: Педагогічна думка, 2021, 56 с.

Наталія БОГДАНЕЦЬ-БІЛОСКАЛЕНКО

*доктор педагогічних наук, професор,
завідувач відділу навчання мов
національних меншин та зарубіжної літератури
Інституту педагогіки НАПН України*

ТЕМАТИЧНО-ЖАНРОВЕ СПРЯМУВАННЯ ТВОРІВ ДЛЯ ДІТЕЙ ПОЧАТКУ ХХІ ст.

Українська література для дітей на сучасному етапі розвивається надто активно й динамічно та вирізняється від попередніх новими ідеями, проблематикою, сприйняттям текстів, з'являються нові письменницькі імена. Літературні твори цього періоду стають більш урбанізованими, відповідають вимогам часу, задоволенню читацьких запитів, сприяють не тільки розвитку і вихованню, а й емоційному розвантаженню дитини.

Розвиток літератури для дітей та юнацтва початку ХХІ ст. характеризується відсутністю тематичних обмежень, розгалуженою жанровою системою, синтезом жанрових форм у межах одного тексту, домінуванням фантастичного над реальним [1]. Дітям дошкільного та молодшого шкільного віку адресують переважно поетичні тексти, а підліткам – прозові.

Виразно представлено на сучасному етапі такі жанрово-тематичні спрямування: пригодницька (Леся Воронина, Сергій Гридін, Сашко Дерманський, Андрій Бачинський, Олександр Гаврош); реалістична (Надійка Гербіш, Оксана Думанська, Оксана Луццевська); історична (Володимир Рутківський, Марійка Морозенко, Зірка Мензатюк); біографічна (Олександр Гаврош); детективна (Андрій Кокотюха) та фантастична проза (Сергій Оксенік, Володимир Аренев); розвивається літературна казка (Іван Андрусак, Дзвінка Матіяш, Зірка Мензатюк, Леся Мовчун, Ірина Мацко, Тарас і Мар'яна Прохаськи, до речі, нещодавно побачила світ збірка казок, упорядкована Київською організацією НСПУ «Затишна мамина казка»).

Варто зазначити, що активна, потужна творчість сучасних українських письменників, широкий асортимент книжок для дітей, популяризація літератури для дітей та важливості читання (почасти й самими ж авторами) – головні чинники, які сприяють становленню та формуванню літератури для дітей та підлітків. І ми можемо вже говорити про повноцінну, сформовану галузь.

Таким чином, сучасна література для дітей піднялася на новий щабель, набула якісного змісту і нового звучання, належної художньо-естетичної якості, довершеності, тим самим «спростувавши стереотипну думку про примітивність та спрощеність» [2, с. 258] творів для дітей.

Література:

1. Богданець-Білоskalенко Н. Розвиток літератури для дітей в Україні (сер. XIX – поч. XXI ст.). Література. Діти. Час. Вісник Центру дослідження літератури для дітей та юнацтва, 2021. № 7. С. 32-43.

2. Качак Т. Українська література для дітей та юнацтва: підручник. Київ : «Академія», 2016. – 352 с.

Наталія МАРЧЕНКО,

*провідний бібліограф науково-бібліографічного відділу
НБУ для дітей, кандидат історичних наук*

Війна у життєвих стратегіях і художніх наративах дитячих письменників України

Аналіз типових життєвих і авторських стратегій кількох генерацій дитячих письменників України в умовах воєнної агресії проводився у межах ґендерних і ґенераційних підходів на основі его-документів, котрі поєднують у собі індивідуальний і колективний простір проживання буття та відображають історичний час на усіх рівнях — від документального до емоційного та художнього.

Було з'ясовано, що на відміну від інших сфер літературної творчості, жінки завжди складали значну частину «цеху» дитячих письменників і в усіх генераціях мали зазвичай високий культурно-освітній ценз, виявляли організаторські здібності та креативність і відзначалися стійкістю та життєлюбством. Під час воєн здебільшого перебували серед цивільного населення, тому їхній особистий досвід зазвичай – втрата рідних, поневіряння, виживання та облаштування побуту для себе й близьких на окупованих територіях, серед евакуйованих, вивезених, біженців тощо (так, Дніпрова Чайка опинилася у вирі Першої світової прикутою до ліжка важкою хворобою; у роки Другої світової в Оксани Іваненко

на фронті загинув чоловік, в евакуації помер тато, у Лариси Письменної загинув чоловік, у Наталі Забіли був важко поранений син; рідні домівки вимушені були покинуті наші сучасниці Катя Єгорушкіна, Оля Купріян, Галина Ткачук та ін.). Водночас, саме творча діяльність і статус письменниці часто виявлялася «рятівним колом», що давало засоби до існування та душевну опору (скажімо, у місцевій пресі працювала евакуйована Наталя Забіла, на радіостанції Марія Пригара, наші сучасниці реалізують свій талант і вміння в міжнародних проектах тощо).

У своїй творчості до теми війни дитячі письменниці звертаються зазвичай лише безпосередньо під час подій, часто під тиском обставин, а згодом повертаються лише у дорослій ліриці (Наталя Забіла), інколи в автобіографічних (Тамара Коломієць) чи «повоєнних» (Оксана Іваненко, Марія Познанська) тестах для дітей. Наші сучасниці активно задіяні у процесах осмислення і трансформації наративів про війну для дітей і домінують серед авторів книжок відповідної тематики (Лариса Денисенко, Катерина Єгорушкіна, Зоряна Живка, Оксана Луцевська, Ірина Мацко, Лариса Ніцой, Оля Русіна, Мар'яна Савка, Тетяна Стрижевська, Тетяна Стус та ін.)

Аналізуючи типові риси життєвих сценаріїв дитячих письменників під час війни у межах певних поколінь (генерацій), із моменту появи «цеху» дитячих письменників, можемо окреслити такі: а) автори, які не переживали воєн як особистий досвід (скажімо, Анатолій Костецький); б) автори, котрі у різному віці жили у час війни (як ось, Володимир Рутківський, Ганна Чубач – малюками, Віктор Близнець, Тамара Коломієць – молодшими школярами, Іван Багмут, Борис Комар, Всеволод Нестайко – підлітками, Грицько Бойко, Володимир Малик – юнаками; Юрій Збанацький, Дмитро Білоус, Платон Воронько, Дніпрова Чайка, Марія Познанська та близько двохсот сучасних дитячих авторів – дорослими людьми); в) автори, які пережили війни двічі – у дитячому та дорослому віці (до прикладу: Першу світову війну малюком, а Другу – в дорослому віці пережив Микола Трублаїні, Першу світову війну в старшому підлітковому, а Другу – в дорослому віці пережили Юрій Шкрумелюк, Наталя Забіла, Іван Багмут, Оксана Іваненко, Олесь Донченко, війна в Афганістані та Російська війна в Україні випали на долю Олекси Білоброва (Олег Чуйко, позивний «Мамай»), у дошкільному віці Другу світова, а в дорослому – Російську війну в Україні переживають Анатолій Григорул, Анатолій Качан, Тамара Коломієць, Григорій Фалькович та ін.).

Моделі поведінки письменників визначав статус, у якому вони опинялися на час війни: військового (Степан Васильченко, Юрій Шкрумеляк, Грицько Бойко, Юрій Збанацький, Сергій Гридін, Віталій Запека та ін.),

бранця (Володимир Малик, Володимир Вакуленко та ін.), жителя окупованих (Віктор Близнець, Всеволод Нестайко, Володимир Рутківський та ін.) чи прифронтових і тилкових (Іван Андрусак, Володимир Аренев, Сашко Гаврош, Сашко Дерманський, Тетяна Стус та ін.) територій, евакуйованого (Олесь Донченко, Наталя Забіла, Оксана Іваненко, Марія Пригара та ін.), біженця чи емігранта (Катерина Єгорушкіна, Оля Купріян, Ірина Мацко, Галина Ткачук, Григорій Фалькович та ін.) тощо.

Кореляція між життєвими і творчими наративами письменника, котрий пише для дітей, залежить більше від віку, в якому він сам зіткнувся з війною, ніж від приналежності певної генерації. Так, дитячі письменники, які пережили що Першу, що Другу світові війни у старшому підлітковому та юнацькому віці (як ось, Наталя Забіла, Оксана Іваненко, Всеволод Нестайко, Грицько Бойко та ін.), фактично не писали для дітей про війну, на відміну від авторів загальної літератури (скажімо, Андрія Головка чи Олесь Гончар та ін.). Так само й ті, кому випало бути «дітьми війни» та знову проживати воєнний досвід у дорослому віці, фактично не ретранслюють свої спогади онукам і правнукам (Олександр Копиленко, Анатолій Качан, Тамара Коломієць, Григорій Фалькович та ін.).

У наш час, хоча активно в дитячій літературі працюють представники кількох генерацій, найпотужніше тему війни в Україні розкриває дітям покоління 40-річних. Мало занурені в наративи війни як такої та Другої світової зокрема (що засвідчує опитування Ірини Славінської «Друга світова війна: спогади письменників» від 9 травня 2011 р.), діти «буремних 90-х» активно рефлексують і свідомо творять для своїх дітей принципово нові контексти, покликані убезпечити їхнє особистісне становлення в умовах травматичної дійсності та запропонувати гуманістичні, інклюзивні та водночас патріотично наснажені моделі поведінки.

Підсумовуючи, маємо наголосити, що слід розрізняти твори для дітей, написані у роки війни та твори безпосередньо воєнної тематики. Попри різноманітність життєвих сценаріїв авторів у «часі війни», способів творчої презентації ними війни у творах для дітей лише кілька: 1) письменник взагалі не звертається до теми війни чи робить це вкрай рідко (Наталя Забіла, Грицько Бойко, Всеволод Нестайко, Анатолій Григорука та ін.); 2) поетизує героїку війни та участь у ній дітей, вибудовує захоплюючі сюжети та яскраві характери на тлі протистояння з ворогом (Юрій Шкрумеляк, Іван Багмут, Юрій Збанацький, Марія Познанська та ін.); 3) змальовує драматичну реальність дитини у часопросторі війни, раннє дорослішання, травматичний досвід тощо (Віктор Близнець, Олесь Донченко, Володимир Рутківський, Олекса Білобров, Юрій Нікітінський, Оля Русіна, та ін.); 4) звертається здебільшого до

художньо-документальних жанрів (Борис Комар, Віктор Кава, Олена Мокренчук та ін.); 5) використовує лише іносказання, зазвичай казки (Іван Андрусак, Зоряна Жук, Павло Куц, Ірина Мацко, Лариса Ніцой, Мар'яна Савка, Тетяна Стус та ін.).

Події Першої світової війни в українській літературі для дітей відображені мало та здебільшого у текстах, які повністю чи частково увійшли до кола дитячого читання, а не писалися власне для дітей (як ось оповідання Василя Стефаника чи «Волинь» Власа Самчука). Хоча є тексти для дітей січових стрільців (як ось Юрія Шкрумеляка). Це пояснюється тим, що на час Першої світової українська література для дітей і юнацтва лише формувалася, а після 1917 р. радянська влада жодним чином не акцентувала уваги молоді на подіях цього часу, зосереджуючись на ідеологічно вивірених наративах про переможців-революціонерів та їхню провідну роль у «громадянській» війні. Натомість події Другої світової війни широко висвітлювалися для дітей безпосередньо на сторінках фронтової преси та в тогочасних виданнях для дітей (щоправда, здебільшого російською мовою), а згодом стали постійною темою «великої вітчизняної війни» у дитячій літературі підрадянської України. У трансформованому вигляді, зі зміною акцентів і проблематики тема Другої світової війни актуальна в дитячому читанні досі та відображає весь жанрово-тематичний спектр від героїчно пригодницької прози, ідеологічної поезії та навіть сатири до автобіографії, лірики чи й антиутопії. Російська війна в Україні (від 2014 р. і до нині), попри всі жахи та значну тяглість, не стала основним тематичним річищем в українській дитячій літературі. Лише з початком повномасштабного вторгнення ворога у 2022 р. тема війни зазвучала повсюдно, хоча також не є домінуючою в дитячому читанні, а письменники наголошують не героїку чи трагізм, а патріотизм як природний стан людини та пріоритет людяності в умовах дегуманізованого загроженого буття.

Раїса СЕННИКОВА,

заступник генерального директора

з науково-освітньої роботи Національного музею літератури України

Досвід популяризації книги і читання у Національному музеї літератури України

Національний музей літератури України – музей слова, рукописних текстів, книг, предметів історії та культури України. За 40 років діяльності колективом музею зібрано майже 100 тисяч одиниць зберігання.

Крім зібраного музейного фонду, ми зберігаємо і пропагуємо історію унікальної пам'ятки історії та архітектури – Колегії Павла Галагана та її перлини – різьбленої дерев'яної бібліотеки, виконаної італійськими майстрами в 70-х роках XIX ст., однієї із найдавніших у Києві.

Функція музеїв залишається незмінною ще з найдавніших часів: знайти, дослідити, вивчити, зберегти, ввести у науковий обіг та пропагувати особливі артефакти, зокрема і книгу. У час війни першочерговим залишається завдання збереження пам'ятки та національних культурних цінностей.

Сучасний музей – це потужна колекція, грамотно вибудовані стаціонарна і тимчасові тематичні експозиції – виставки та спеціальні освітні програми для відвідувача. Без розроблених на основі колекції експозицій та освітніх програм, тематичних заходів, інтерактивних запитаних відвідувачем подій та акцій, які на часі сьогодні – музей «мертвий», непридатний «творити дива», міцно тримати лінію культурного фронту.

В одному із недавніх відгуків нашого музею зазначено: «Музей стає не культурно-просвітницьким комбінатом, а Музей, який здатен творити з нами дива. Він змінює наш внутрішній світ і ми інакше відчуваємо наше минуле, розуміючи його психологію та життя, завдяки музею людина може відчути себе частиною людської історії, культури. Музей – це місце, де минуле не розминається з майбутнім».

Наш досвід пропаганди книги та читання пропонуємо розглянути та прикладі розроблених, впроваджених і апробованих упродовж тривалого часу програм. Однією з таких програм є складена на допомогу освітянам програма «За духовне відродження України», яка охоплює:

- 4 оглядові екскурсії експозицією музею;
- тематичні екскурсії – понад 50 тем, серед яких пропагуємо кращі традиції літератури;
- 3 інтерактивні екскурсії: «Любий малечі про цікаві речі» (для молодшої школи), «Учіться, читайте...» (життя і творчість Т. Г. Шевченка) та «Лиш в праці варто і для праці жити...» (І. Я. Франко для учнів середньої школи).

Зовсім нове, цьогорічне поповнення цієї програми – музейний театр «Слово» (в репертуарі класична драматургія) та Музейний ляльковий театр (І. Я. Франко «Ріпка»).

У літературному музеї майже жодна подія не відбувається без читання текстів, але є спеціальні розроблені програми, побудовані так, аби саме читання текстів було головним акцентом. Уже 18 років у музеї діє програма «Тиждень дитячої книги», започаткована як тижневий фестиваль Андерсенівських казок – вистав дитячих студій, колективів.

Пізніше тиждень проходив у різних формах:

- книжковий бал (за участі видавництва «Грані-Т»);
- презентацій видавців дитячої книги;
- презентацій «Книг року» та інших переможців літературних премій та конкурсів;
- цикл зустрічей із провідними письменниками та ін.

Цього року Тиждень дитячої книги отримав назву «Книга крила і відвагу дає!». Нині, в час війни, роль книги набуває особливого значення – книга втішає, тамує біль, підказує, як знайти вихід зі, здавалось, безвиході. У книзі шукають віри в те, що правда, світло і добро переможуть. Своїми партнерами, задля досягнення мети Тижня дитячої книги, ми запросили: письменників, педагогів, бібліотекарів, видавців, художників, родини наших відвідувачів. Один із днів Тижня ми присвятили проведенню науково-практичної конференції «Виклики сучасного світу і література для дітей: проблеми, тенденції, перспективи». Для дітей створили три тематичні виставки, аби підкреслити значення книги в житті на становленні особистості. Виставка «Від букви – до образу» та «Абетки з фондів НМЛУ», спільно з Дитячою школою мистецтв № 5 м. Києва. Діти третіх класів у своїх художніх роботах відобразили те, як вони бачать та з чим асоціюють ту чи іншу літеру. Друга виставка «Нашого цвіту по всьому світу», де представлено українську дитячу діаспорну літературу, зібрану Жіночою українською громадою світу і передану НМЛУ 1992 року. Здебільшого бачимо книги, які були заборонені в радянській Україні. Третя виставка Тижня «Книга і відвагу дає!» – виставка рейтингової дитячої літератури, сучасних книг, що були видані не так давно та безпосередньо в час російсько-української війни. Доповнили виставку оригінали ілюстрацій до книг роботи кращих українських художників: Костя Лавра, Катерини та Володимира Штанків, Вікторії Ковальчук. У вітринах – книги Всеукраїнського книжкового рейтингу «Книга року –2022», топу «VavaBooks», з Довгого і Короткого списків премії «Дитяча книга року ВВС».

Головний орієнтир для нас, як і для голови Київської письменницької організації Марії Морозенко: «Письмо для дітей таїть у собі багато важливих особливостей. Найголовнішою, поза сумнівом, є – безмір любові, любові до рідної мови, всього живого, що нас оточує, надихає, живить».

Однією з багаторічних форм читань є програма «Читаємо класику». Вона розрахована на широку вікову аудиторію. Сьогодні в цій рубриці наймасовішими є:

- «Вшановуємо Тараса Шевченка. Читаємо Кобзар». Подія традиційно відбувається 9 березня – в день народження письменника. Тема-

тично і за формою цього року ці читання відбуваються за оновленим сценарієм. Починали з читання прижиттєвих видань Кобзаря великою громадою читачів від молодших школярів до академіків. Одним із найбільш яскравих спогадів залишилася подія «Читаємо «Кобзаря» рідною», коли 150 учасників читань з'явилися вбрані в національні стріи різних країн і мовами народів світу шанували Т. Шевченка.

Цього року читачі «Кобзаря» були поділені на дві великі аудиторії: «Дитячий Кобзар» (упорядник Зірка Мензатюк) читали школярі, «Фронтний Кобзар» – читали великою громадою нацгвардійці.

До програми «Читаємо класику» належить рубрика «Читаємо І. Франка». Цього року читачами були студенти Фахового коледжу мистецтв і дизайну. Вони ж були учасниками виставки «Вогонь душі» (конкурсні студентські роботи), якою вони показали, як кардинально змінилося сприйняття образу війни у час війни. З величної природної стихії, джерела життя та існування людини на світі, з родинного вогнища, після 24 лютого 2022 р. вогонь став безжальним, нестримним, руйнівним символом. Студенти читали «Захар Беркут», книгу І. Франка, яку вони ілюстрували і яка увійшла до рейтингів 2022 р.

У цій же програмі рубрика «Читаємо Лесю Українку». «У дитячому колі» разом із педагогами та учнями Київської гімназії № 117 імені Лесі Українки (1-4 класи) ми провели театралізовані читання текстів Лесі Українки, написаних для дітей. У вишиванках, святковому вбранні, діти прийшли до музею з родинами. Вони відтворили волинські веснянки на зеленому горбочку, «Шевченківські читання» в родині Косачів, народні традиції, в яких Олена Пчілка разом зі своїми дітьми була учасницею. Всі 50 учасників читань долучилися до літературного свята та отримали домашнє завдання: з мініатюрної книжки-саморобки «У дитячому колі» вивчити віршик і зробити замальовку.

Варто згадати, що на початку повномасштабного російського вторгнення, коли діти змушені були рятуватись в бомбосховищах, навчались дистанційно, ми намагались бути їм помічниками. Ми запропонували дистанційні програми читань: «Читаємо казку на ніч», «Книжечка під подушку», «Колискова від тата», «Мамині казки».

Вдалою формою пропаганди читань та книги вважаємо музейну програму «Книжкова полиця». Ця комплексна програма для дітей молодшої та середньої школи передбачає також участь родин, адже в час війни дітей супроводжують батьки чи інші члени родини. Програма базується на спеціальній експозиції, присвяченій пошануванню найчастіше письменника-ювілярам. Така виставка передбачає кілька тематичних аспектів:

- біографічна сторінка письменника з використанням родинних артефактів (наприклад, для Зірки Мензатюк використали родинний рушник, сувенірний інкрустований корінець, дрімбу, світлини тощо);

- видання книг письменника;
- оригінали ілюстрацій до книг різних художників і видавництв;
- дитяче прочитання текстів через малюнки;
- книжкова полиця для педагогів і батьків.

Надзвичайно важливою є організація читацького інтерактивну:

- зустрічі з письменником;
- родинні суботи на виставці;
- майстер-класи;
- автограф-читання.

Наші виставки цієї програми були присвячені творчості Івана Андрусяка, Зірки Мензатюк, Сашка Дерманського, Олександра Гавроша, Анатолія Качана.

Значенню книги в житті дитини, її читанню присвячено також сторінку програми «Україна-Світ. Діалог культур». Розглядаємо українську літературу як частину світової літератури і культури. Так разом з учнями гімназії № 117 імені Лесі Українки ми розповідали дітям зарубіжжя про улюблені квіти письменниці, читаючи її вірші для українців з понад 30 країн світу.

У дні Різдвяних-новорічних свят коментували літературно-мистецькі виставки, на яких представляли ґалаґанівські вертепні дійства з вивченням народних традицій, українських колядок, щедрівок для закордонних українських недільних шкіл, також понад 30 країн.

Війна диктує нові умови проведення літературних читань, доводиться застосовувати форми онлайн та офлайн одночасно. Скажімо, до Дня захисту дітей у червні 2022 р., коли в столиці залишилося небагато як письменників, так і читачів, ми запропонували своїм відвідувачам допомогу – вітиху, порятунк від стресу. Смертельна загроза пробудила в українцях невичерпні сили і добро: «чуття ліктя, кривдності, готовності будь-кому допомогти в біді. Тільки так можна буде вижити і вистояти...» (В. Близнець).

Немає нічого більш ворожого й протиприродного для дитинства, як чорний колір смерті, як пекучий біль втрати і горя. Війна забирає дитинство. Створюючи виставку «І мого дитинства світ», думка про це не полишала нас. Для організації виставки попередньо оголосили конкурс дитячого малюнка під назвою «Дитинства світ затьмарила війна». Учасники конкурсу у своїх роботах виявили надзвичайну любов до захисників, зображуючи їх лицарями, ангелами-охоронцями, непереможними

воїнами, козацькими героями. Художні роботи доповнили поетичні тексти наших письменників, композиції зібрані з книг на колекційних порцелянових ляльок, героїв українських народних казок про історію нашої землі та її мужніх оборонців. У виставковій залі зібрали маленьких читачів і дорослих: письменники Зірка Мензатюк і Анатолій Качан, художник Кость Лавро, журналістка Людмила Чечіль, викладач Інституту післядипломної педагогічної практики університету ім. Б. Грінченка Людмила Меленець, благодійник Леонід Соколов, музейники. Через ZOOM до виставки приєдналися читачі Миколаївської бібліотеки для дітей ім. В.О. Лягіна і спілкувалися з нами онлайн. Із Ужгорода приєднався Олександр Гаврош, із-за зарубіжжя відгукнулася Оксана Кротюк. Читацька зустріч відбувалася на «рівні серця», з любов'ю до Батьківщини з великою вірою в Перемогу. Вкотре переконалися, що «Книга крила і відвагу дає!» та цілком згодні з Олександром Ковалем: «І через сто років люди читатимуть заради чистого задоволення».

Алла НОВИЦЬКА,

*завідувач сектору науково-інформаційної роботи
відділу ДБНІР, НІБУ, м. Київ*

«Цінуй минуле – створи майбутнє»:

бібліотека – інформаційні ресурси – національна свідомість

У всі часи найціннішим скарбом будь-якої землі були люди, їхня діяльність і величні історичні здобутки. Саме цвіт нації у безмежності інших народів і стає її ідентифікацією, домінантним знаком, за яким націю пізнають у світі та через який нація пізнає саму себе.

Усвідомлення, що показником і ступенем культури і загалом цивілізаційного поступу нації в історії світу є розвиток освіченості, яка проявляється через рівень історичних знань народу, особи, визнання своєї національної свідомості та ідентичності, – надає можливість визначити, яким мають бути обсяг, зміст та напрям розвитку інформації для дітей, школярів, студентів – відповідно демократичним цінностям майбутнього України.

Історія – це наше минуле у хронології часу. Історія світу, історія держави, історія життя роду – все передається особі-дитині у спадок, з урахуванням політичного, економічного, соціального та історичного чинників на основі стійкого емоційного зв'язку. Пробудження національної свідомості, ідентичності особи відбувається в дитинстві під впливом сім'ї, ровесників, учителів і продовжує формуватися під час

всього періоду соціалізації, до часу здатності реалізувати свою поведінку та діяльність відповідно до цінностей національної спільноти.

Потреба у поглибленні знань стає вагомою зі збільшенням віку дитини особистості, а бажання дізнатися невідомого – долучає до різних носіїв інформації, інформаційних ресурсів різних напрямів, до наукових інформаційних ресурсів.

Коли замислюєшся, якими видатним здобутками впродовж тисячолітньої історії української спільноти може пишатися справжній патріот України, щоб берегти і захищати, з пам'яті, передусім, постає велична історична спадковість сучасної України:

- держава X-XII ст. Київська Русь, рівноапостольний Київський князь Володимир Великий: герб – тризуб, гроші – гривні, хрещення Руси – православна віра;

- князювання Ярослава Мудрого: собор Св. Софії в Києві, європейські династичні шлюби доньок кн. Ярослава Мудрого: Анастасії – королеви Угорщини, Єлізавети – королеви Норвегії та Анни – королеви Франції;

- пам'ятка давньоруського звичаєвого права: «Руська Правда», яка містить збірку норм кримінального, спадкового, торгового і процесуального законодавства IX–XII ст.;

- демократичні засади в економічно-виробничому (цеховому) розвитку, міське самоврядування, Магдебурзьке право багатьох міст в українських землях з XIII ст.;

- зводи законів, створені на основі (руського звичаєвого) права: Статути Великого Князівства Литовського 1529, 1566, 1588 рр., що діяли в українських землях;

- комплекси правових документів гетьманів: Петра Сагайдачного, «Реєстри Війська Запорозького» та «Березневі статті» (1654 р.) Богдана Хмельницького, «Коломацькі статті» (1687 р.) Івана Мазепи; «Пакти та Конституції законів та вольностей Війська Запорозького» Пилипа Орлика, 1710 р., які вперше обґрунтовували самостійність і незалежність держави. 2021 року українці могли побачити цей документ у соборі Св. Софії у Києві, привезений зі Шведського архіву вперше до України.

- здобутки Революції 1917–1921 рр., становлення УНР, спадкоємицею якої стала сучасна незалежна Україна 1991 р.

І нині у XXI ст. – в умовах нової агресивної повномасштабної війни рф проти України, розпочату вторгненням в українські землі 24.02.2022 – Україна продовжує захищати свою незалежність і самостійність, ідейні демократичні цінності, здобуті тривалим історичним шляхом воєн і

жертв, але бореться з вірою у майбутнє та великою любов'ю до своєї землі. Фіксація свідчень очевидців війни 2022–2023, втрат культурних цінностей України стало вагомим напрямом роботи бібліотеки.

Всі зазначені віхи історії висвітлено у багатьох виданнях, які зберігаються у фонді Національної історичної бібліотеки України та доступні для вивчення користувачами. Знайомство з інформаційними ресурсами бібліотеки, впевнена, збагатить багатьох.

Національна історична бібліотека України (НІБУ) є єдиною в Україні спеціалізованою книгозбірнею документів з історії, історичних дисциплін та історичного краєзнавства, підпорядкованою Міністерству культури та інформаційної політики України, що комплектує, науково опрацьовує, зберігає й надає можливість науковцям та широкому загалу користувачів досліджувати і вивчати історичну літературу – від старовинних фоліантів до сучасних видань, розуміючи, що в епоху бурхливого розвитку та тотального застосування інформаційних систем і технологій, книга і надалі залишається одним з основних надбань людства.

Бібліотека є всеукраїнським депозитарієм історичної та історико-краєзнавчої літератури – фонд налічує понад 700 000 примірників 26 мовами народів світу.

Документально-інформативний масив бібліотеки, безумовно, є невід'ємною частиною загальнонаціонального ресурсу історичної науки та суміжних галузей.

З 2007 р. бібліотеку очолює А.В. Скорохатова, під її керівництвом колектив працює над модернізацією установи, об'єднанням наукової і практичної діяльності, що спирається на нові технології і знання, які є необхідним компонентом перспективного розвитку закладу. З 2009 р. Державна історична бібліотека України (до 70-річчя заснування) здобула статус національної згідно з Указом Президента України (В. Ющенко) від 30.09.09 р. № 780/2009 «Про надання ДІБ України статусу національної».

Діяльність Національної історичної бібліотеки України (НІБУ) спрямована на:

- реалізацію прав громадян на знання, освіту, користування цінностями національної і світової культури, що зберігаються в бібліотеці;
- забезпечення збору, зберігання та надання інформації про історичний розвиток державності, економіки, науки і культури України;
- доступ до культурної спадщини людства та сприяння суспільній і культурній самореалізації особистості.

Національна історична бібліотека України розташована на території Національного Києво-Печерського історико-культурного заповідника.

Бібліотека була заснована 1939 р. на основі зібрань бібліотек митрополита Флавіана, мецената музейної справи Павла Потоцького, книжкових фондів Антирелігійного та Історичного музеїв для сприяння розвитку історичної науки та освіти. Ознайомитися з документами фонду можна при відвідування закладу.

Нині, завдяки застосованим електронним системам, відкритому порталу-сайту в мережі Інтернет, впровадженню автоматизованої бібліотечної системи, засобам оперативної поліграфії, Національна історична бібліотека широко представлена на багатьох платформах, а також і в соціальних мережах, де презентує свої інформаційні ресурси та новини подій.

Бібліотека понад 50 років веде підготовку і видання поточних науково-допоміжних бібліографічних покажчиків – щорічників «Історія України» (з 1968 р.), які слугують підґрунтям для науково-дослідної роботи істориків, викладачів, краєзнавців. Покажчики акумулюють у собі джерела з історії, державотворення всіх хронологічних періодів розвитку України та збереження національної культури. Книги представлено на сайті в електронному форматі окремою електронною колекцією.

Бібліографічний проєкт «Історія України» на платформі Notion створено з метою популяризації наукових джерел з історії України у формі структурованого ресурсу з відкритим доступом до поточних/ретроспективних бібліографічних списків та покажчиків, які укладено фахівцями Національної історичної бібліотеки України.

Напередодні Великодня 2023 р. варто пригадати про яскравий та неповторний витвір української культури і мистецтва – писанку. Усі вони дуже різноманітні, але у кожній можна побачити потрібну символіку: символіку яйця, символіку орнаменту, символіку кольору. Для поціновувачів українського писанкарства XIX ст. постало питання зібрати та описати колекції писанок, створивши своєрідний альбом-каталог. Таким довгоочікуваним зібранням стала книга, що побачила світ у 1899 р. – «Описание коллекции народных писанок». Одним з перших колекціонерів писанок на території України стала жінка – Катерина Миколаївна Скаржинська (дівооче прізвище – фон Райзер) (1853–1932) – українська поміщиця, меценатка. Розпочинається «Описание...» з розділу «Бібліографія», де зазначено та проаналізовано 62 друковані джерела. Представлено також історико-етнографічний нарис про писанкарське мистецтво України, вміщено 33 кольорових та 12 чорно-білих таблиць із 2219 зображеннями якісно виготовлених малюнків писанок. Книга містить каталог та систематичний список із ґрунтовним описом народних писанок із колекції Лубенського музею К.М. Скаржинської, зі-

браних з 17 губерній і областей тогочасної російської імперії. Цінність видання в тому, що воно складається не лише із зображень (авторства рисувальника з Лубнів Ходорковського), але й з детального опису кожної писанки – так званих карток.

Варта уваги велика колекція стародрукованих книг іноземними мовами, найвидатнішими експонатами якої є книги латиною – Цицерон «Про природу богів», видана друкарем Альдом Мануцієм у Венеції 1523 р., французькою – «Історія Франції» з портретом Анни Київської, доньки кн. Ярослава Мудрого. Цікавими є прижиттєві видання «Енеїди» Івана Котляревського (1808), «Вечера на хуторі близ Диканьки» (1831) з автографом Миколи Гоголя, «Кобзаря» Тараса Шевченка та багато інших.

Збірка довідкових, енциклопедичних та бібліографічних видань відділу довідково-бібліографічної та науково-інформаційної роботи – необхідний інформаційний фонд при наукових уточненнях та тематичних пошуках, електронна пошта відділу : nibu.sbo@ukr.net – фахівці раді завдякам тематичних розшуків.

При реєстрації на сайті НІБУ користувачі отримують пошукову інформацію в електронному та імідж-каталогах, можливість попереднього замовлення літератури і доступ до Електронної бібліотеки «Історична спадщина України», яка налічує 18 колекцій та формується за принципом профільних тематичних колекцій і містить електронні копії документів фонду – рідкісних та цінних видань з фонду Національної історичної бібліотеки України у форматах pdf, flash-публікацій, jpeg. Новини поцифрування виставляються на головній сторінці сайту НІБУ.

Інформація про події і заходи, які відбуваються в НІБУ висвітлюється на платформах соцмереж.

Новим інформаційним ресурсом НІБУ є випуски історичних біобібліографічних розвідок «Відкриття України. XXI сторіччя: біобібліографічні есеї» – презентації наукових досліджень українських учених, які доводили, що наш народ має прадавнє коріння, свою історію, традиції і гідно займає чільне місце серед народів світової спільноти. Представлено матеріали про Валентина Дмитровича Отамановського (1893–1964) – українського історика, правознавця, бібліографа; Миколу Макаренка – дослідника клейнодів та знамен Запорозької Січі; Павла Платоновича Чубинського – автора слів Національного гімну України; лицарів української мови Павла Житецького та Агатангела Кримського та багато інших.

З метою збереження та популяризації нематеріальної культурної спадщини України Національна історична бібліотека України розпочала рубрику «Нематеріальна культурна спадщина в документних

джерелах» у рамках етнокультурологічного проєкту «Нематеріальна культурна спадщина: від покоління до покоління». У рубриці будуть представлені інформаційні матеріали про елементи НКС, що внесені до Національного переліку України, за документами з фонду НІБУ.

2008 р. наша держава приєдналася до Конвенції ЮНЕСКО «Про охорону нематеріальної культурної спадщини», ухваливши Закон України від 06.03.2008 № 132 «Про приєднання України до Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини». У Законі України «Про культуру» від 14 грудня 2010 року № 2778-VI затверджено поняття «нематеріальна культурна спадщина».

У Конвенції ЮНЕСКО надано визначення терміну «нематеріальна культурна спадщина»: «звичаї, форми показу та вираження, знання та навички, а також пов'язані з ними інструменти, предмети, артефакти й культурні простори, які визнані спільнотами, групами й у деяких випадках окремим особами як частина їхньої культурної спадщини».

В Україні на державному рівні формується Національний перелік елементів нематеріальної культурної спадщини України до якого, станом на березень 2023 року, включено 62 елементи. На сайті бібліотеки представлено елементи: косівська мальована кераміка, крелевецьке переробне ткацтво, опішнянська кераміка, петриківський розпис та ін.

Метою проєкту Національної історичної бібліотеки України є створення цілісної електронної системи забезпечення користувачів інформацією з НКС України, що передбачає максимальне накопичення і систематизацію ресурсів із НКС як основного джерела знань про традиції, звичаї, фольклор, практики, традиційних уявлень про всесвіт, народний одяг, традиційну кухню тощо.

Ініціатором і координатором проєкту є відділ довідково-бібліографічної та науково-інформаційної роботи.

Вагомим інформаційним ресурсом Національної історичної бібліотеки є «Зведена картотека матеріалів з історії міст і сіл України», яка містить бібліографічні описи всіх друкованих матеріалів про певний населений пункт від першої згадки про нього і до сьогодення, незалежно від того, чи є цей матеріал у нашій бібліотеці. Діяльність книгозбірень України з бібліотечно бібліографічного збору краєзнавчої інформації, очоленої Історичною бібліотекою України, завершилося виходом 26 томного енциклопедичного видання «Історія міст і сіл УРСР», головну редакцію якого здійснював Петро Тронько. З 2011 р. спільно з Національною спілкою краєзнавців України та Київським національним університетом культури і мистецтв бібліотека започаткувала проведення краєзнавчих читань пам'яті Петра Тронька, доктора історичних наук,

професора, академіка НАН України, завідувача відділу регіональних проблем історії України, в рамках яких відбувається один раз у два роки Всеукраїнська науково-практична конференція «Бібліотечне краєзнавство у культурному просторі України».

Сьогодні в нашій бібліотеці можна оперативно отримати інформацію про стан краєзнавчої бібліотечної діяльності в усіх регіонах країни – сформовано електронні бази даних: «Краєзнавчі бібліографічні ресурси бібліотек України», «Теорія, методика і практика бібліотечного краєзнавства» та ін.

Відповідно, новим напрямом роботи бібліографів відділу методично-краєзнавчої роботи бібліотеки, через навалу агресора, є збір бібліографічних матеріалів та інформації про втрачені культурні цінності областей України «Міста і села України. Втрати воєнного часу». Краєзнавча картотека представлена для користувачів на сайті НІБ України та є вагомим інформаційним ресурсом для користувачів широкого загалу.

Фахівцями відділу довідково-бібліографічної та науково-інформаційної роботи НІБУ розпочато укладання випусків вебліографій матеріалів публікацій ЗМІ за хронологією дат подій, в яких містяться свідчення сучасників про пережите в умовах війни, які мають вагоме значення для джерелознавства: «Свідчення очевидців подій війни рф проти України (розповіді, спогади, щоденники за матеріалами ЗМІ) : вебліографічні матеріали». У XXI ст. відбувається війна цивілізації та варварства, саме таким стало протистояння незалежної України збройному нападу рф. Подіям цієї війни ще дадуть свою оцінку та науковий аналіз вчені – історики, політологи, психологи, культурологи, правознавці.

Бібліотека є співорганізатором ряду щорічних міжнародних та всеукраїнських культурно-просвітницьких акцій, читань спільно з Музеєм друкарства та книги України, Музеєм декоративного мистецтва України. До цих форумів фахівці НІБУ готують презентації нових видань, книжкові виставки з проблематики конференцій, науково-допоміжні бібліографічні покажчики, списки літератури, каталоги виставок та ін.

НІБУ добре відома як центр культури. Поряд із проведенням традиційних бібліотечних масових заходів, бібліотека ініціює проведення соціокультурних заходів, різних творчих акцій, презентацій книг, проєктів, майстер-класів, що сприяють сучасному позитивному іміджу книгозбірні.

Нині в бібліотеці створено комфортні умови для роботи відвідувачів. До їхніх послуг: 4 читальних зали, електронний читальний зал із мережею Інтернет, надаються висококваліфіковані послуги бібліогра-

фів-консультантів за науковими темами, здійснюється копіювання документів і т.ін. У відділі міжбібліотечного абонементу можна замовити видання, що відсутнє у фондах НІБУ, а також отримати електронну доставку документів (ЕДД).

Зорієнтуватися користувачам у фондів НІБУ допоможе потужний довідково-бібліографічний апарат: алфавітний, систематичний та електронні каталоги, картотеки, тематичні електронні бази даних. При відвідуванні кожен користувач отримує у пошуках інформації супровід кваліфікованих досвідчених бібліографів.

Опрацювання джерел документного фонду НІБУ, представлених інформаційних ресурсів сприяє освіченості та визначенню національної свідомості особистості при усвідомленому виборі приналежності до національної спільноти на основі стійкого емоціонального зв'язку, що виникає у результаті сформованої системи уявлень, знань щодо традицій, культури, мови, політики, а також прийняття групових норм та цінностей.

У Національній історичній бібліотеці України раді всім охочим отримати знання з історії України, світової історії, допомагають зрозуміти історичні періоди становлення державності, розвитку культури українського народу, нації і визначити кожному для себе свою власну національну ідентичність та свідомість.

Повну інформацію про Національну історичну бібліотеку України її фонди, структурні підрозділи, основні напрями діяльності, довідковий апарат, послуги можна знайти на сайті бібліотеки. Запрошую вас відвідати наш заклад і особисто ознайомитися з історичними документами.

АДРЕСА: вул. Лаврська, 9, корп. 24 (на території Національного заповідника «Києво-Печерська лавра», м. Київ, 01015) <https://nibu.kyiv.ua/>
Довідковий відділ: тел. +380 (044) 280-28-74, Email: nibu.sbo@ukr.net

Використані джерела :

1. Національна ідентичність / О. І. Стегній // *Енциклопедія Сучасної України* [Електронний ресурс] / редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – Київ : Ін т енциклопед. дослідж. НАН України, 2020. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-71062>. – (Дата перегляду : 15.04.202).

2. Національна свідомість / І. О. Кресіна // *Енциклопедія Сучасної України* [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2020. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-71053>. – (Дата перегляду : 15.04.202).

3. Державна історична бібліотека України – національна скарбниця / А. Новацька // *Україна в III тисячолітті. Україна – незалежна держава. Європейський імідж України. Флагмани України. Кращі платники податків України. Харчова та*

переробна промисловість України. Україна транспортна : Традиції. Інновації. Інвестиції. Т. 1. Кн. 3 / авт.-упоряд. В. В. Болгов. – Київ : Укр. вид. консорціум, 2009. – С. 66–68 : фото.

4. Еліта – геніальна складова нації / А. Новицька // Україна в III тисячолітті. Україна – незалежна держава. Європейський імідж України. Флагмани України. Кращі платники податків України. Харчова та переробна промисловість України. Україна транспортна : Традиції. Інновації. Інвестиції. Т. 1. Кн. 3 / авт.-упоряд. В. В. Болгов. – Київ : Укр. вид. консорціум, 2009. – С. 18–20 : фото.

Світлана ГЕРАСИМОВА,

*головний бібліотекар науково-методичного відділу
Одеської національної наукової бібліотеки*

Програми та проєкти родинного дозвілля Одеської національної наукової бібліотеки як засіб промоції книги і читання

Стаття присвячена досвіду організації родинного дозвілля в Одеській національній науковій бібліотеці (далі — ОННБ), соціокультурним проєктам та програмам для дитячої та юнацької аудиторії, спрямованим на промоцію книги й читання, підвищення культури сімейного дозвілля та формування позитивного і доброзичливого іміджу бібліотеки.

Команда ОННБ намагається впроваджувати такі дозвіллі практики, які будуть цікавими і дорослим, і дітям, і всім разом у взаємодії. У цьому й полягає особлива цінність сімейного дозвілля, що згуртовує родини та створює сприятливий психологічний клімат.

Особливість реалізації програм у тому, що поряд із науковою, дослідною та методичною роботою з питань бібліотекознавства, бібліографознавства, документознавства, Одеська національна наукова бібліотека продемонструвала спроможність втілювати соціокультурні проєкти, які відповідають віковим особливостям та потребам дітей та юнацтва.

ОННБ має потужні культурні та інформаційні ресурси. Непересічна історія та цікаве сьогодення першої публічної книгозбірні Півдня України, унікальна будівля початку ХХ ст. – пам'ятка архітектури, раритетні меблі, багатий фонд дитячої літератури, а також розгалужена мережа навчальних і виховних закладів поблизу та ін. створюють сприятливі умови для актуалізації соціокультурної роботи у напрямі родинного дозвілля.

Поширеною практикою є сімейні екскурсії та екскурсії, адаптовані для дітей та юнацтва, які проводяться впродовж року. У фокусі уваги цієї екскурсії – розповідь про бібліотеку та види бібліотек, професію бібліотекаря, значення книжки та читання в житті людини. Під час такої

екскурсії маємо на меті поглибити знання про бібліотеку, розказати про основні принципи роботи з книжкою, зацікавити книжками та виховати дбайливе ставлення до них, розвинути естетичне сприйняття літератури. Це, зокрема, вдається на прикладі демонстрації старовинних та рідкісних видань XVIII-XIX ст., творів поліграфічного мистецтва, унікальних рукописів.

Популярними є сімейні екскурсії, під час яких гостями є діти та їхні батьки, можливо, декілька сімей. Зазвичай такі екскурсії потребують особливої підготовки, тому що потрібно так добирати слова та теми, надавати розповіді емоційного забарвлення, аби було цікаво дорослим і зрозуміло дітям. Однак, саме ці екскурсії найцікавіші. Приміром, цікаво спостерігати за родинним спілкуванням під час сімейної екскурсії, діти відчують себе спокійніше та впевненіше і ставлять запитання батькам, якщо щось незрозуміло, а ті (за допомогою екскурсовода) пояснюють. Здебільшого, такі екскурсії відбуваються у формі діалогу. Таким чином, досягається мета – розвивається мислення дітей, виникають теми для обговорення, формуються спільні інтереси, налагоджується дружнє спілкування дітей із батьками, що зближує членів родини.

Під час різдвяних та новорічних свят команда ОННБ пропонує захоплюючу екскурсійну програму «Книжковий дивосвіт», яка триває три тижні, з середини грудня до початку січня.

Програма передбачає комплекс заходів:

- екскурсія книгозбірнею;
- виразне читання казки для дітей із використанням ігрової форми комунікації;
- перегляд пізнавального мультфільму;
- ознайомлення з книжковою виставкою та різновидами видань на електронних носіях інформації;
- колективне малювання великої різдвяної листівки;
- майстер-клас із виготовлення новорічної прикраси;
- облаштовані фотозони в інтер'єрах бібліотеки тощо.

Майже у кожній локації підготовлена книжкова експозиція. Один із залів оформлений особливо святково та яскраво – у ньому на маленьких гостей чекає бібліотекар у костюмі казкового героя. Тут створена особлива затишна атмосфера для читання, де малеча слухає казки, потім відповідає на запитання за змістом прочитаного. Діти спілкуються з дорослими і між собою, обмінюються думками від прочитаного, розповідають вірші, співають пісні, розгадують загадки. Таким чином створюється доброзичлива щира атмосфера.

Традиційно до Дня захисту дітей команда ОННБ пропонує спеціальну виставково-пізнавальну екскурсійну програму «Національна наукова бібліотека – майбутнім користувачам». Акцент цієї програми зроблений на книжково-ілюстративну виставку, де представлено розмаїття сучасних видань дитячої літератури. Добираємо книжки таким чином, щоб кожен міг знайти «свою». До уваги гостей: різножанрова дитяча художня література, казки, пізнавальна література, енциклопедії; для малечі – книжки-іграшки, книжки-пазли, 3D-книжки; сучасні видання розважального характеру – комікси, манга, дитячі журнали; видання про звичаї, традиції, обряди України і світу тощо. Окремо представлена методична та педагогічна література з питань арттерапії, казкотерапії, музикотерапії, основ театральної педагогіки та ін., видання для батьків, педагогів та вихователів. Поряд із сучасною літературою – виставка раритетних мініатюрних книжок і видань дитячої літератури XVIII-XIX століть, тож діти можуть уявити, як бавилися і що читали їхні однолітки тих часів.

Цікавинкою цієї програми є виставка ляльок та театральних ескізів Одеського академічного театру ляльок. Гостя програми Світлана Прокоф'єва, головний художник театру, розповідає про особливості вистав лялькового театру, створення образів героїв, роботу з виготовлення ляльок та костюмів, проводить майстер-класи з техніки оволодіння рукавичкою та ляльками на тростині. До уваги відвідувачів – лялькові персонажі: жабка, гусениця, хлопчик-мізинчик; макет театральної сцени; малюнки-ескізи до вистав «Дюймовочка», «Попелюшка», «Аладін», «Рукавичка», «Теремок», «Коза-дереза» та ін. До усіх казкових експонатів можна доторкнутися, погратися з ними і відчувати себе учасником чарівного дійства. Разом із дітьми ми пробуємо розіграти імпровізовану сценку.

Тут варто зазначити, що своєрідність організації дозвілля в бібліотеці полягає в тому, що вона представляє собою активну колективну діяльність, тобто програми побудовані таким чином, аби вони сприяли поширенню активних форм дозвілля та творчості. Учасники не тільки насолоджуються духовними цінностями, а й створюють їх. Вдале ж поєднання традиційної книжкової виставки і театральної інсталяції дозволяє дітям відчувати магію і чарівність казки, а дорослим – поринути у світ дитячої літератури, яка прочитується та сприймається у кожному віці по-своєму.

У своїй діяльності щодо програм дозвілля ОННБ розвиває партнерські проекти. Так, спільно з Одеською міською федерацією шахів діє проект «Хід конем». Щотижня в бібліотеці відбуваються заняття з розв'язання шахових задач, шахові турніри, зустрічі з відомими шахістами. Приміром, цього року відбувся сеанс одночасної гри з Наталією Жуковою – українською шахісткою, гросмейстером, заслуженим

майстром спорту України, олімпійською чемпіонкою та дворазовою чемпіонкою Європи.

Приємно спостерігати за кмітливістю та спортивним азартом юних учасників та родинною підтримкою гравців під час турнірів і констатувати, що саме бібліотека стає тим безпечним і гостинним місцем для зустрічей і спілкування, де можна змістовно та пізнавально проводити вільний час.

Ініціатива, якій вже 5 років, стала брендом бібліотеки і знайшла палкий відгук читацької громади – проєкт «Ніч у бібліотеці. Поетика кохання». Це – комплексний культурний захід, що проводиться з нагоди Міжнародного дня дарування книг та Дня закоханих 14 лютого. Проєкт спрямований, найперше, на залучення молоді до читання і має на меті не лише привернути увагу до книги і читання, а й продемонструвати ресурси і потенціал бібліотеки, переконати, що відвідування бібліотеки може зумовлюватися як науковими і навчальними потребами, так і бажанням реалізувати свої творчі здібності, якісно провести дозвілля.

Увечері в усіх куточках бібліотеки відбуваються різноманітні пізнавально-розважальні заходи і креативні дієства, яким притаманні елементи театралізації та ігрової форми: книжкові виставки, літературні та інтелектуальні ігри, театралізовані вистави, перформанси, літературно-музичні виступи, поетичні читання, майстер-класи тощо. Атмосфера у книгозбірні завжди святкова, весела, романтична, надихаюча. Наложну увагу приділено дизайну тематичних зон та оформленню бібліотечного простору загалом, що сприяє психологічному та емоційному комфорту.

Робоча група проєкту під час підготовки заходів намагається врахувати уподобання гостей різних вікових категорій та захоплень. Низка заходів розрахована на дітей та юнацтво:

- інтелектуальна гра «Що? Де? Коли?» викликає інтерес старшокласників і студентів;
- чимало бажаючих збирає дефіле від юних моделей агенції «RoyalFamilyModels», яке супроводжується пізнавальною лекцією про історію моди та тематичною виставкою книг і раритетних журналів мод, про мистецтво дизайну;
- молодь із задоволенням бере участь у квестах та вікторинах;
- популярними є майстер-класи з виготовлення витинанки, «валентинки», книжкової закладки;
- діти з батьками охоче беруть участь у літературній грі «Буриме» та складають вірші на задані рими тощо.

У цей вечір усе спрямовано на те, щоб захопити відвідувачів до творчості, інтелектуального спілкування і подарувати незабутні вра-

ження і чудовий настрій. Щороку захід відвідують майже 500 осіб різного віку, освіти, вподобань, однак кожен може знайти заняття до душі.

Таким чином, «Ніч у бібліотеці» як форма ефективної та креативної комунікації з користувачами надає можливість отримати не лише нові знання, а й емоційно насичений досвід, поштовх до інтелектуального життя. А для старшого покоління, представників якого у цей вечір теж багато, – по-новому сприймати звичний бібліотечний простір, подолати певні стереотипи щодо бібліотеки.

Особливо варто відзначити традиційний масштабний захід ОННБ із промоції книги і читання, який проводиться вже понад двадцять років поспіль – Всеукраїнська виставка-форум «Українська книга на Одещині». Щороку програма заходів вельми насичена і розмаїта: презентації видань і видавничих проєктів, публічні інтерв'ю, автограф-сесії фахові дискусії, лекції, творчі майданчики та інші інтерактиви за участі видавництва України, письменників, ілюстраторів книжок, літературознавців, мистецтвознавців.

Низка заходів спрямована на підтримку дитячої книги та сімейного читання, залучення підлітків до книжної культури. Зокрема, у різні роки проходили авторські читання та творчі зустрічі з дитячими письменниками Володимиром Рутківським, Інною Іщук, Ірен Роздобудько, Ніною Гравицькою, Кирилом Булаховським та ін. Творчі зустрічі автора із читачем – особливе спілкування, коли письменник має можливість отримати схвальний відгук чи критичні зауваження на власну творчість. Неоціненною є естетична насолода юних читачів від безпосереднього спілкування з майстром художнього слова. Така взаємна зацікавленість робить такі заходи надзвичайно яскравими, цікавими і ефективними у реалізації стратегії розвитку читання.

Варто звернути увагу на одну з популярних і оригінальних дозвілєвих локацій ОННБ – літній читальний зал «Litera», що розташований у дворику бібліотеки, поблизу пішохідної зони, і скористатися послугами якого може будь-хто з одеситів та гостей міста без пред'явлення читацького квитка. Тут можна безкоштовно переглянути газети та журнали, взяти участь у буккросингу, скористатись Wi-Fi, випити чаю, кави, призначити ділову зустріч або романтичне побачення тощо. Для найменших відвідувачів організовано дитячий куточок, де можна читати, грати в настільні ігри та малювати.

Щосезону тут відбуваються соціокультурні заходи на будь-який смак: поетичні читання, літературні зустрічі, презентації, майстер-класи, концерти. Приміром, декілька років тому до Всеукраїнського дня бібліотек була проведена спеціальна програма для дітей «Граї, рухай-

ся, читай»: авторські читання казок одеських письменниць Ніни Гравицької та Олени Карачевської, а потім для дітей та їхніх батьків бібліотекарі провели майстер-клас із реставрації книжок, під час якого усі бажаючі засвоювали навички дбайливого ставлення до книжок.

Робота літньої читальні у попередні роки продемонструвала високу зацікавленість читачів і перспективність проєкту. Отож команда ОННБ кожного сезону намагається створювати ще комфортніші умови для відвідувачів та організовувати ще більше цікавих заходів.

З травня 2022 року в бібліотеці щотижня проходять безкоштовні заняття для дітей та підлітків із вивчення англійської та німецької мов з використанням настільних ігор, за методикою «Edutainment».

Зазначені проєкти та програми родинного дозвілля – демонстрація того, як наукова бібліотека може бути корисною для дітей та сімей, забезпечуючи доступ юних громадян до бібліотечно-інформаційних послуг, знань, інформаційно-комунікаційних технологій.

На прикладі ОННБ бачимо багатовекторність сучасної бібліотеки, спостерігаємо тенденцію до поліфункціональності, де, поряд із основними завданнями наукової книгозбірні, особливого розвитку набуває інформаційно-просвітницька та дозвіллова складова діяльності.

За час реалізації програм та проєктів родинного дозвілля ОННБ отримала чимало позитивних відгуків, щороку кількість відвідувачів зростає, бібліотечні заходи широко висвітлюють ЗМІ. Це мотивує продовжувати роботу із дитячою та юнацькою аудиторією, розвивати партнерство із фаховими установами та організаціями, удосконалювати та урізноманітнювати форми родинного дозвілля та створювати позитивне і безпечне культурно-дозвіллове середовище.

Людмила ПОЛІКАРПОВА,

*заступник генерального директора з науково-методичної роботи
Національної бібліотеки України для дітей*

Консолідація бібліотек в умовах мілітарного впливу

Згуртованість суспільства створює синергетичний ефект, який багатократно збільшує його силу і принесе бажаний результат – прорив до нового цивілізаційного стану, до піднесення розвитку країни, і якщо гортати сторінки історії, Україна не першою стоїть перед необхідністю єднання у відстоюванні свого життя, народи різних країн у переломні моменти знаходили у собі внутрішні імпульси для об'єднання навколо спільної мети. До такого гуртування примушували і природні катастро-

фи, і війни. Війна, яку російська федерація розпочала ще у 2014 році, набула жахливого розмаху 24 лютого 2022 року. Цілі війни агресор формулює як «остаточне вирішення українського питання» за яким очевидна істина: агресор заперечує право українців на самовизначення, на власну ідентичність, мову та культуру. Прицільні удари по об'єктах нашої культурної спадщини є безперечним доказом того, що росія цілить прямо в самобутність українців. А перше, що роблять окупанти на захоплених українських територіях, – спалюють книги, нищать історичні пам'ятки та об'єкти. Суспільну консолідацію можна розуміти передусім, як єдність соціуму на основі спільних цінностей і спільної мети. Зараз головне – наша армія, якою ми всі безмежно пишаємось та в яку віримо. Але в стратегічній перспективі саме культура України втримає нашу державність, цілісність та завоює світ.

Від моменту повномасштабного вторгнення російської федерації на територію незалежної України ключовим стало питання готовності кожного українця захищати свою державу. З перших днів російсько-української війни бібліотеки, використовуючи всі накопиченні знання за попередні вісім років російської агресії на сході України, допомагають Збройним силам України наблизити перемогу та цивільним вистояти у цій боротьбі. Особливо вразливою категорією населення є діти.

Нині бібліотеки визначили для себе головні пріоритети своєї діяльності. Перш за все, активно доєдналися до волонтерського руху країни та благодійництва, формують гуманітарну допомогу для внутрішньо переміщених осіб. Ряд волонтерських проєктів (підвальні приміщення бібліотек стали місцем укриття для дітей, волонтерськими пунктами з розподілу і доставки гуманітарної допомоги, пунктами з приготування їжі для тимчасово переселених громадян та біженців, осередками з плетіння маскувальних сіток, облаштували мінішвейні майстерні тощо). Це і благодійна діяльність з організації збору нових українських книжок як для постраждалих бібліотек, так і для дітей, які за кордоном, збір коштів для Збройних сил України, допомога в госпіталах для поранених захисників.

Бібліотеки залишаються не тільки культурно-інформаційними центрами, а й стають територією безпеки, психологічного комфорту, де кожна дитина, отримує психологічну підтримку та допомогу у вирішенні життєвих проблем, страхів. Психологи, бібліотекарі проводять психологічні тренінги, майстер-класи щодо подолання стресу і тривожності, низку індивідуальних занять для дітей-переселенців. У невимушеній атмосфері проходять заходи, де підлітки вчаться долати труднощі за допомогою бібліо-, арттерапії. В умовах воєнного стану дуже актуальні інформаційні заходи з превентивного виховання, безпечного поводжен-

ня на вулиці, у громадських місцях, під час повітряних тривог.

Усе більшої актуальності у бібліотеках для дітей набуває процес національно-патріотичного виховання, у контексті нових викликів, що постали перед країною. Діти мають безпосередній зв'язок із тим, що відбувається: їхні батьки мобілізовані, працюють волонтерами, і діти долучаються до різних акцій, малюють, пишуть, роблять обереги, збирають кошти на потреби наших захисників. Значно посилилася робота бібліотек щодо захисту інформаційного простору (просвітницькі заходи на протидію фейкам, дезінформації та боротьбі з кіберзагрозами, у різний спосіб інформують про дотримання медіагігієни та інформаційної безпеки. Організація нових бібліотечних послуг, облаштування у бібліотеках комфортних та зручних робочих місця для дистанційної роботи переміщеним особам, започаткування курсів з української, англійської мов та медіаграмотності, використання бібліотечного комп'ютерного обладнання для навчання дітей тощо.

Національна бібліотека України для дітей і в умовах воєнного стану залишається відкритою для співпраці та допомоги, довівши свою життєздатність як важливий соціальний інститут. Усі наші плани і проекти, що були започатковані на початку 2022 року ми, об'єднавши зусилля, втілили в життя. Перш за все, це — різнопланові всеукраїнські заходи, конкурси (5 конкурсів) для дітей різного віку, участь у яких взяли понад 20 тисяч дітей з усіх куточків України. Щоразу до організації конкурсів бібліотека залучає різні інституції, наших вірних друзів та партнерів, зокрема усіх тих, хто своїм професійним кредом обрав служіння дітям. І сьогодні, у тяжких умовах війни, ми з вдячністю констатуємо, що це партнерство заради гармонійного розвитку підростаючого покоління:

— щорічний Всеукраїнський літературний конкурс «Творчі канікули», організований спільно з Національною секцією Міжнародної ради з дитячої та юнацької книги IBBY та Національною спілкою письменників України, який є стартовим майданчиком для літераторів-початківців. Основне завдання конкурсу — прищеплення любові до рідної мови; розвиток інтелектуального потенціалу України; залучення широкого загалу дітей та підлітків до активної участі в культурному житті країни; підвищення культурного рівня дітей. Усього 8500 учасників. За результатами конкурсу видається збірка дитячих творів із кращими роботами учасників, збірку отримують усі автори та обласні бібліотеки для дітей;

— Всеукраїнський конкурс плакатів до Всесвітнього дня Землі «Майбутнє планети у наших руках!». Організатори конкурсу Національна бібліотека України для дітей, громадська організація «Українська асоціація працівників бібліотек для дітей», Державна екологічна

інспекція України, Національна спілка художників України. Мета конкурсу: утвердження екоцінностей і поваги підростаючого покоління до планети Земля і своєї Батьківщини; поліпшення екологічної ситуації у світі та в Україні, зокрема формування життєвих екологічних компетентностей; застосування екологічних знань та навичок на практиці; виховання культури поведінки, відповідальності за свої вчинки у природі; розкриття у творчості дітей прагнення до збереження екосистем, примноження їхніх природних ресурсів. Усього участь взяли 1483 учасника з 20 областей та м. Києва;

— з метою ознайомлення дітей із основними положеннями Конституції України; підвищення рівня правової культури та правосвідомості; привернення уваги широкої аудиторії до громадянської освіти, демократії та прав людини спільно з громадською організацією «Асоціація розвитку суддівського самоврядування України» проведено Всеукраїнський конкурс із правового просвітництва «Конституція для всіх: і великих, і малих». До участі у конкурсі долучилися діти 6-12 років з усіх куточків України, які за допомогою батьків та бібліотекарів дитячих бібліотек підготували 1054 відеоролики;

— Міжнародний конкурс дитячої листівки «Дітям світу – сонце й мир». Мета конкурсу: актуалізація проблеми захисту дітей та розвиток середовища, дружнього по відношенню до дітей в усьому світі; сприяння формуванню основних цінностей: миру, свободи, рівності, верховенства права; підтримка творчих здібностей дітей. Усього участь взяли 3129 учасники, діти з Литовської, Естонської та Чеської республік. На III (фінальний) тур конкурсу направлено 300 робіт;

— з метою розвитку інтелектуального потенціалу дітей України, підвищення ролі книги серед дітей, заохочення дітей та підлітків до систематичного читання, популяризації та підтримки дитячого читання, стимулювання юних до змістовного дозвілля, а також підвищення міжнародного авторитету України під час літніх шкільних канікул з 1 червня по 1 вересня проводився V Всеукраїнський конкурс «Лідер читання – 2022». Конкурс відбувається у рамках реалізації Стратегії розвитку бібліотечної справи в Україні до 2025 року «Якісні зміни бібліотек задля забезпечення сталого розвитку України». Усього участь взяли 6556 учасників. А за 5 років сукупна кількість становить 90730.

У рамках Всеукраїнського тижня дитячого читання відбувся Національний читацький марафон «Діти України читають», умовами якого було передбачено відзняти відео, на якому дитина читає уривок із книги, що асоціюється у неї з незламністю та підтримувала її у 2022 році.

1100 читацьких відео. Наймолодшим учасникам марафону усього 1 та 3 рочки. Усі відео завантажені на спеціально створений канал у ютуб, де кожен зможе знайти своє відео чи відео своїх друзів та потім разом прочитати улюблені книжки. Акція була покликана об'єднати читачів української дитячої книги з усіх куточків країни та світу, адже нам прислали відео читань не лише з України, а й з країн, які прихистили наших дітей від війни. А це Велика Британія, Польща, Румунія, Туреччина і навіть Філіппіни. До переглядів також долучилися дітки з усього світу, з усіх континентів. Книга дійсно об'єднала увесь світ.

За 6 років до конкурсу долучилися понад 8500 тисяч юних літераторів.

Цього 2023 року бібліотека ініціювала ще 8 всеукраїнських конкурсів. І сьогодні ми підводимо підсумки II Всеукраїнського екологічного конкурсу дитячого малюнка «Майбутнє планети у наших руках». Тема року — «Вплив війни на природу України: наслідки та шляхи відновлення». Мета конкурсу — привернення уваги до проблеми знищення природи України в результаті війни; виховання у дітей бережливого ставлення до природи та навколишнього середовища; розкриття у їхній творчості прагнення до відновлення і збереження природних ресурсів у світі та в Україні зокрема. Усього участь взяли 5057 учасників.

Отже, бібліотеки для дітей і в умовах воєнного стану залишаються відкритими до співпраці та допомоги, вони довели свою життєздатність. У нових реаліях бібліотекарі України показали високий рівень знань, надзвичайно високий рівень комунікацій, швидке реагування на події, професійну мобільність та спроможність до змін як важливий соціальний інститут.

Жанна КУНЦЯК,

*завідувач відділу обслуговування дітей дошкільного та молодшого віку
Національної бібліотеки України для дітей*

Інноваційний підхід до традиційних форм роботи бібліотечних послуг щодо популяризації книги та активного читання серед читачів дошкільного та молодшого шкільного віку

Запорукою подальшого успішного розвитку мережі бібліотек України є їхня інноваційна діяльність на основі професіоналізму, високої інформаційної культури, компетентності, стрімкого прагнення до нового у період тотальної інформатизації та інформаційної глобалізації. Тен-

денція розвитку майбутнього дитячих бібліотек та інноваційні зміни в їхній роботі вже зараз очевидні: бібліотечна діяльність ускладнюється, стає багатогранною, оперує все більшою кількістю об'єктів, а особливо ці зміни стали помітними в період тогорічного локдауну, коли ми стали працювати і спілкуватись із нашим читачем в іншому режимі – «онлайн».

Така глобальність змін у суспільстві спонукає не тільки бібліотечних працівників, а й представників інших професій впроваджувати нові технології, шукати нові шляхи та форми діяльності. Разом із новими технологіями у наше життя увійшло та міцно затвердилося поняття «інновація», українським аналогом якого є слово «нововведення». За частотою вживання на сьогодні це слово не знає собі рівних – усі говорять про інновації та інноваційні системи.

Інновація – це впроваджений зразок діяльності, продукції, послуг, що має якісною характеристикою абсолютну або відносну новизну; виходить за межі засвоєних традицій; виводить професійну діяльність на принципово поліпшений або якісно новий рівень. Нині багато організацій із різних галузей «взяли курс» на реорганізацію власної діяльності, спираючись на інновації як на засіб розвитку. Тому не дивно, що і у дитячих бібліотеках розпочався інноваційний рух, сутність якого є оновлення змісту й методів роботи, що дозволило зробити прорив до нової якості бібліотечної справи.

Бібліотечна інновація – це оригінальна нестандартна ідея, методика, проєкт, що виходить за межі існуючих канонів і традиційних форм та відображає новий підхід до змісту й організації бібліотечного обслуговування. Або, у більш загальному значенні, – це будь-яка нетривіальна, часом «шалена» ідея, що виходить за межі звичних норм і взірців, тобто будь-яка смілива думка, реалізація якої забезпечує еволюційний розвиток культури як на малому соціальному рівні, так і у великому масштабі. Головною метою інновацій, які упроваджуються у практику роботи, є покращення обслуговування користувачів, створення комфортних умов для якісного задоволення читацьких запитів, а також забезпечення розумного балансу між необхідністю інновацій і збереженням цінних бібліотечних традицій.

Виділяють такі етапи інноваційної діяльності: 1) ініціація бібліотечної інновації; 2) аналіз навколишнього професійного середовища, пошук і відбір існуючих інноваційних рішень, їх оцінювання й експертиза можливого запозичення і адаптації у конкретній бібліотеці; 3) розроблення інноваційного проєкту; 4) апробація інновації і її експериментальне впровадження; 6) розроблення програми методичного забезпечення

впровадження інновації у практику бібліотеки; 7) просування інновації у бібліотечній спільноті, поєднання з поточною діяльністю книгозбірні.

Освоєння інновацій як інструменту для розвитку бібліотечно-інформаційної сфери країни на сьогодні вже є неминучим. Переглядається багато традиційних методів бібліотечної роботи, виникає необхідність відновлення і збагачення колишніх теоретичних і практичних установок із тим, щоби найпрофесійніше відповісти на численні вимоги часу.

Сьогодні потребує: пошуку раціональних способів управління змінами, що відбуваються в інформаційному просторі; способів, які дозволяли б передбачати проблеми та випереджати їх виникнення; прогнозування розвитку бібліотеки; своєчасного і якісного надання користувачеві необхідної інформації, послуги або бібліотечної продукції. Фахівцям бібліотечної справи стає очевидно, що саме інноваційний шлях розвитку бібліотек, оновлення всіх сторін їхньої життєдіяльності забезпечать виконання покладеної на них соціальної місії.

Сьогодні інноваційна діяльність сучасних бібліотек є одним із пріоритетних напрямів роботи. Основною метою інновацій є пошук, оцінка, створення та впровадження бібліотечних нововведень, що характеризуються абсолютною або відносною новизною, яка виходить за межі сталих традицій і виводить нашу професійну діяльність на принципово покращений та якісно новий рівень. А комп'ютеризовані книгозбірні виконують особливу місію – поєднують традиційну культуру спілкування з книгою та новітні інформаційні технології. Бібліотека – доступне і зручне місце для читання книг, вона об'єднує спільноти і організації, метою яких є популяризація читання книг та зацікавленість у знаннях.

Інноваційна діяльність спрямована на стимулювання розвитку бібліотек завдяки змістовному, структурно-організаційному оновленню та технологічній модернізації процесів, а також позитивним змінам у професійній свідомості.

Таке оновлення інформаційного простору призвело до відповідних змін у суспільному світогляді на дитячі бібліотеки та в свою чергу, поставило нові вимоги до інформаційних джерел дитячих бібліотечних установ, до її інформаційних ресурсів, форм каналів передачі, які невинно змінюються, збагачуються та ускладнюються, а особливо на сьогоднішній день, бо саме в сьогоднішніх карантинних умовах виникла необхідність врахування якісних комплексних змін в інформаційному середовищі: змін у розповсюдженні та використанні інформації, змін в інформаційних потребах наших юних читачів та можливостях їх задоволення.

Нове покоління користувачів отримує зараз нові види послуг. Проте

нам хочеться зберегти трохи і консервативний дух подачі та пропагування книги, той дух, до якого ми звикли і як показала практика, ті форми роботи, які були започатковані вже давно, і надалі залишаються ефективними. Тому нам не слід забувати про традиційні, вже освоєні та неодноразово ефективно реалізовані засоби та форми роботи з користувачами, мова йде про ретроінновацію, де до старих форм роботи просто додаються нові сучасні елементи. Зараз поняття «інновація» та «креатив» міцно увійшли і утвердилися в нашому професійному житті. За частотою вживання вони сьогодні не мають собі рівних – усі говорять про інноваційну діяльність та креативність. Та ми не повинні забувати, що ті форми роботи, які використовувались нами раніше, не відійшли в небуття, а вдосконалились, наповнилися новим сучасним змістом і залишилися у нашій роботі, тільки звучать по-іншому. На жаль, деколи звучать так, що потрібно звертатись до словника, щоб зрозуміти правильне значення деяких форм роботи. Страшенна навала слів іншомовного походження у використанні назв форм роботи деколи створює невизначеність у правильності вибору заходу.

На даному етапі сучасні читачі комп'ютерно грамотні, вони оснащені сучасними мобільними телекомунікаційними приладами та хочуть брати багато і на відстані. А, отже, ми спостерігаємо тенденції зростаючої дистанційної роботи з читачами. Ще рік тому ми не дуже хотіли приймати такий вид роботи, так як вважаємо, що живе спілкування приносить більше емоцій, почуттів і щирості. Та життя вносить свої корективи і ось уже понад рік ми працюємо в режимі онлайн і саме такий зв'язок із читачем став на сьогодні пріоритетним. Я пригадую, якими розгубленими ми були, коли це все почалось, але бібліотекарі – це креативні, творчі люди, які не бояться перешкод та труднощів у роботі. Тому ми всі швидко знайшли правильне рішення та вихід із ситуації і вийшли до читача із цікавими новими ідеями вже в іншому форматі.

Розвиток бібліотечних послуг онлайн передбачає роботу у трьох вузлових комплексах: забезпечення доступу до ресурсів, урізноманітнення видів послуг і створення комфортних психологічних умов співпраці бібліотекаря і читача, користувача, всіх, хто звертається до бібліотеки за знаннями, інформацією, порадами.

Хочу звернути увагу на той факт, що вже давно ми у своїй роботі намагались поставити на новий рівень просвітницьку функцію бібліотеки, тобто навчити дітей комп'ютерній грамотності в тісній співпраці з відділом інформаційних технологій, навчити їх користуватися нашим сайтом, знайомили із блогами та інтерактивними електронними ресурсами, одним словом, щоб вони могли знайти для себе корисну біблі-

отечну інформацію, яка б допомагала і у навчанні, і у дозвіллі. Наші маленькі читачі фактично були заздалегідь підготовлені нами до співпраці в режимі онлайн та отримали початкову базу знань із медіаграмотності.

Дані наукових досліджень показують, що ставлення людини до книги формується в молодшому шкільному віці. І саме в наш час вирішується питання, яким буде ставлення юного читача до книги — активним чи пасивним. На даний момент сучасна українська школа переорієнтувалася з пам'яті на мислення, тому роль книги в ній суттєво зростає. Та попри все, тривалий час відбувається жорстка конкуренція між ТБ, комп'ютером та живою книгою. У період стрімкого розвитку інформаційних технологій сформувалася думка про те, що інтернет витісняє друковану книгу. Насправді, електронна культура лише посилює можливості книжкової. І саме бібліотечний блог відділу «Маленький читайлик» був першим онлайн-ключем, який допомагає і надалі відкривати цікавий книжковий світ не тільки нам, бібліотекарям, але й нашому користувачу, який теж намагається оволодіти навичками самостійного пошуку джерел в інтернеті. На даний момент блог працює вже понад 9 років і його послугами користуються діти, організатори дитячого читання майже зі 160 країн світу (Конго, Монголія, Марокко, Японія, Південна Корея, Папуа Нова Гвінея). Він оперативно інформує користувачів про цікаві події у світі, про нові та незаслужено забуті книжки, про сучасних письменників та письменників-ювілярів, про заходи, які проходять у бібліотеці. Отож, заходьте частіше і ви до нас та отримуйте цікаву інформацію, яку ми черпаємо не тільки із художньої літератури, енциклопедій, а й із періодичних видань.

Що ж може зробити сучасний бібліотекар, щоб підняти престиж читання, повернути книжку у сім'ю, зробити бібліотеку цікавою і необхідною навіть у карантинних умовах роботи? Всі ми розуміємо, якщо ми навчимо дітей отримувати задоволення від читання з раннього віку, то ця навичка буде допомагати їм усе життя. Як відомо, велику роль у цьому відіграє і сімейне читання. Але дуже часто ми стикаємося з тією проблемою, що сучасні батьки в силу своєї зайнятості не завжди володіють інформацією про нові видання, про сучасних письменників і про те, з яких джерел їм дізнатись про все це. Тому, працюючи як з дітьми, так і з батьками, які потребують нашої поради, бібліотечна онлайн-робота є важливим інформативним ресурсом і в роботі з дорослими користувачами. А зазвичай, саме дорослі є користувачами соціальних мереж, тому саме там ми активно включились для надання їм корисної інформації.

Інновації стали невід’ємною частиною нашого бібліотечного життя. Вони допомагають бібліотекам стати конкурентоздатними та формувати позитивний імідж у суспільстві. Вони стрімко вриваються в наше життя і їхнє розмаїття вражає, але пам’ятаймо, що найцінніша інновація – це та, яка створена самостійно, та, в яку ми вклали душу і яка відповідає очікуванням користувачів і їхнім віковим особливостям. Ось, наприклад, віднедавна почали впроваджуватись нові інноваційні «фішки» в організації бібліотечного простору. Саме цей принцип ліг в основу реорганізації системи обслуговування багатьох бібліотек. Ми теж вирішили використати таку фішку. В абонементній залі нашого відділу створено територіальні зонування і тепер у нас є: територія казок, територія пригод, територія природи, територія новинок, територія зо-діакальних читань.

Не секрет, що сучасну дитину, розбещену можливостями електронних розваг та інтернету, важко чимось здивувати і справити враження на такого читача завдання нелегке. Чи вміємо і можемо ми це зробити? Звичайно, що так! Особливо, коли є творчий потенціал – колектив небайдужих бібліотечних працівників, креативний, здатний працювати в нових умовах, демонструвати нове бачення роботи з дітьми, постійно доводити широкій громаді, що бібліотека не консервативна, вона не застигла у своєму розвитку інституція, а дієва складова соціокультурного життя суспільства.

Рівень інноваційної діяльності є одним із критеріїв оцінювання роботи бібліотеки. Його підвищення позитивно позначається на якості послуг, що їх надає книгозбірня, поліпшення бібліотечного сервісу.

Нові формати спілкування, творчі акції, майстер-класи – все це дуже подобається відвідувачам. Сучасна бібліотека – це обладнаний за останнім словом дизайнерської думки інформаційний, дозвіллевий центр. Це також центр суспільного життя, оазис комфортного перебування, спілкування, діалогу культур. Тому саме від якості роботи бібліотекарів, від вміння зробити бібліотеку сучасною, застосовувати нестандартні форми роботи, вносити ауру новизни, нові підходи та стиль, оновлювати та переформатовувати традиційні форми бібліотечної роботи в значній мірі залежить подальша доля бібліотек. Працюючи з нашими дітьми, ми зрозуміли, що вони потребують феєрії, книжкового шоу, нової подачі інформації. Наші читачі – творчі, розумні, обізнані, цілеспрямовані – завжди наштовхують нас на творчий неспокій та пошуки цікавих ідей. Справжній, сучасний бібліотекар завжди тісно спілкується зі своїм читачем, для нього читач – джерело інформації, розвитку та натхнення.

Сучасний бібліотекар – творчий та небайдужий, вдумливий та мислячий. Я переконана, що тільки такий бібліотекар може сформувати творчу особистість користувача, допомогти йому виявити свої нахили та здібності, актуалізуватися й реалізуватися, розкрити себе і стати щасливим. Дитяча бібліотека є територією діалогу, робота з яким потребує від бібліотекаря постійної творчості, гнучкості і оперативного реагування на останні події та зміни тематичного кола інформаційних запитів. Я дякую всім вам за вашу постійну невтомну працю і за те, що допомагаєте зробити цей діалог цікавим, змістовним та креативним і наживо, і в режимі онлайн.

Наталія НЕВМЕРЖИЦЬКА,

завідувач відділу обслуговування дітей

середнього і старшого віку та організаторів дитячого читання

Нові виклики та аспекти національно-патріотичного виховання у реаліях сучасності

Найважливішим завданням суспільства є формування національної свідомості. «Кожен повинен пізнати свій народ і в народі пізнати себе» – так говорив український філософ Григорій Сковорода.

На території Української держави зараз відбуваються події, які мають надзвичайно велике значення для подальшого визначення не тільки її долі, а й долі сусідів, подальшого світового порядку. Війна, пробудження громадянської свідомості, поширення волонтерської діяльності, міграційні зміни, ідентифікаційні процеси в особистісному розвитку кожного українця призвели до підвищення інтересу до історії, культури, мови, традицій і звичаїв нашого народу.

Україна має давню багату культуру та історію, які є основою та невичерпним джерелом виховання підростаючих поколінь. Але в реаліях сучасності виникла необхідність переосмислення зробленого та здійснення системних заходів, спрямованих на посилення патріотичного виховання дітей та молоді. Кожна нація, яка хоче продовжуватися, розвиватися, повинна думати про те, як передати національну пам'ять майбутнім поколінням.

З часу відновлення незалежності в Україні було розроблено низку нормативних актів щодо національного виховання:

Концепція національної системи виховання (1996);

Концепція національно-патріотичного виховання (2009);

Концепція Загальнодержавної цільової програми патріотичного виховання громадян на 2013-2017 рр;

Концепція громадянської освіти та виховання в Україні (2012);
Концепція національно-патріотичного виховання дітей і молоді (2015);

Стратегія національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2017 - 2020 роки (2017);

Стратегія національно-патріотичного виховання (2019);

Державна цільова соціальна програма національно-патріотичного виховання на період до 2025 року (2021).

Лише в одному акті, Стратегії національно-патріотичного виховання, затвердженій Указом Президента України від 18 травня 2019 року, одним із основних напрямів досягнення мети вказано «забезпечення підтримки україномовних дитячих і молодіжних друкованих видань, спрямованих на виховання молодого покоління в дусі патріотизму, поваги до історичного минулого та духовної й культурної спадщини, популяризація читання як соціально важливого вміння». У всіх інших читання не згадується і не враховується, хоча існує важливий зв'язок між цим процесом та формуванням у дітей та молоді високої патріотичної свідомості.

На жаль, ні один із цих документів не був реалізований повністю через зміну напрямів розвитку держави та гуманітарної політики.

Не зважаючи на ігнорування ролі та можливостей бібліотек взагалі та дитячих зокрема в національно-патріотичному вихованні, цей напрям завжди був одним із основних у роботі книгозбірень для дітей, які є невід'ємною частиною державної системи виховання. Саме вони надають інформаційну підтримку у пізнанні та засвоєнні національних моральних та духовних цінностей.

Основними складовими національно-патріотичного виховання є: громадсько-патріотичне, військово-патріотичне та духовно-моральне виховання. У останній Державній цільовій соціальній програмі національно-патріотичного виховання на період до 2025 року серед пріоритетних напрямів вказано формування української громадянської ідентичності та військово-патріотичне виховання. Робота за цими напрямками здійснюється на прикладах героїчної боротьби Українського народу за утвердження суверенітету власної держави, ідеалів свободи, соборності. Саме тому дитячим бібліотекам варто спрямувати основну роботу на те, щоб озброїти наших дітей та підлітків знаннями про історію України, виховати повагу до державної мови. Варто звертати увагу на актуальність і сучасність поданої інформації, намагатися викоринити міфи та фейки про той чи інший історичний факт, ту чи іншу історичну особистість.

Дуже шкода, що на даний момент недостатньо книг, в яких би подався сучасний погляд на деякі періоди історії нашої держави. Зокрема, це стосується Другої світової війни, перебування України в складі Радянського Союзу. Мало книг на цю тему і художніх, і науково-популярних, особливо для підлітків.

Дуже влучно написав у своїй статті для журналу NV «Минуле як майбутнє» поет та громадський діяч Сергій Жадан: «Наша історія нагадує телефонну книгу, з якої хтось із наполегливістю викреслював тисячі імен і номерів. Добре було б навчитися орієнтуватись у цій книзі. Не боятися знайти інформацію, що не принесе жодної радості, проте дасть більше розуму.

Добре було б не боятися телефонних дзвінків із минулого. І добре було б не шукати втрачені номери в майбутньому».

У нашій історії справді є тисячі імен, які знає весь світ і зовсім не знають в Україні. Є історичні факти, які були перекручені задля «правильного» трактування. Кожен із українських класиків отримав свою маску, із їхніх біографій та творчості дітям подавалися ті факти та твори, які можна було підлаштувати під імперську або радянську ідею.

Саме тому ми повинні не тільки давати дітям правдиву інформацію, яка базується на фактах та підтверджена документами, а й вчити критичному мисленню, вчити відрізняти правду від фейків, користуватися перевіреними джерелами інформації.

За понад 30 років незалежності робота із відновлення історичної справедливості, національної ідентифікації, на жаль, була дуже повільною, пришвидшила її тільки російська агресія у 2014 році. А з 24 лютого 2022 року цей процес, сподіваємося, став незворотнім. І бібліотеки стали опорою для тих, хто врешті-решт відчув себе українцем, хоче більше знати про історію, звичаї та традиції свого народу, розмовляти українською мовою, читати українських письменників.

Для ефективної реалізації завдань, які стоять перед бібліотеками, необхідна системна робота, яка передбачає забезпечення гармонійного співвідношення різних напрямів, засобів, методів виховання дітей. Цьому сприяють різноманітні проекти та довгострокові цільові програми. Так, із 2019 року у відділі обслуговування дітей середнього і старшого віку та організаторів дитячого читання впроваджується довгострокова цільова програма з соціокультурного виховання «100% Україна». Мета програми — поглиблення знань про етнічну та культурну різноманітність України. За ці роки підготовлено та проведено цілу низку заходів, присвячених історії та сучасності міст, містечок та сіл нашої країни. Цікавими були зустрічі із представниками

різних етнічних груп та народів, які проживають на території України. Сучасні діти багато подорожують світом, але дуже мало знають про свою рідну країну, тому варто розкрити їм красу нашої природи, показати чарівні куточки та архітектурні перлини різних регіонів, познайомити із маловідомими історичними фактами та цікавими людьми. Виявляється, аби насолодитися природою та отримати нові враження, не обов'язково їхати далеко – Україна вражає різноманіттям історико-культурної спадщини і природними дивами, що милують око в будь-яку пору року.

А після повномасштабного вторгнення росії, після того, як багато сімей із дітьми жили деякий час за кордоном, всі ці розповіді сприймаються зовсім по-іншому, адже ми стали більше цінувати свою Україну, відчули, що таке бути тривалий час далеко і сумувати за рідним домом. І це сум не тільки за місцем, де ти живеш, а й за людьми, традиціями, культурою, природою.

Варто звернути увагу при підготовці заходів із національно-патріотичного виховання на налагодження зв'язків із потенційними партнерами, які допоможуть зробити роботу різноманітною та актуальною. Насамперед, це музеї та громадські організації. Зокрема, наш відділ співпрацює із Музеєм історії Десятинної церкви, Музеєм Революції Гідності, Національним центром народної культури «Музей Івана Гончара», Національним літературно-меморіальним музеєм Г.С. Сковороди тощо. Працівники цих музеїв допомагають нам у проведенні заходів, представляють читачам цікаві експонати із своїх колекцій, надають достовірні історичні факти на ту чи іншу тему.

Серед громадських організацій активно бібліотека співпрацює із ГО «Рідна країна», яка організовує дуже багато акцій, проєктів для популяризації української історії та культури. Так, засновник організації Микола Томенко є ініціатором чудових загальнонаціональних акцій «Сім чудес України». Микола Володимирович із задоволенням зустрічається із читачами, його розповіді про історію України, її культуру та самобутність завжди цікаві та наповнені маловідомими фактами.

Представники громадської організації «Кримська родина» допомагають бібліотекарям донести читачам правду про історію кримськотатарського народу. Зокрема, у 2021 році у бібліотеці відбулася презентація навчального посібника «Історія Криму та кримськотатарського народу». Як виявилось, підлітки дуже мало знають і про традиції та звичаї цього самобутнього народу, і про його історію. І саме тому було так важливо те, що представники громадської організації подавали історію народу через історію власних родин.

Набагато гостріше реагують діти та підлітки на розповіді про певні історичні події від безпосередніх учасників. Ми запрошуємо поділитися спогадами про Революцію Гідності тих, хто був на Майдані, хто може передати власні емоції та враження.

Варто організувати зустрічі читачів і з учасниками сучасної російсько-української війни, які перебувають на ротачії або реабілітації після поранення, вчити їх поважати героїв, які захищають незалежність України ціною свого здоров'я, а інколи і життя. Важливим для дітей є участь у волонтерських проєктах, це надає їм відчуття безпосередньої причетності до майбутньої перемоги, до важливих історичних подій. Плетіння маскувальних сіток, створення оберегів, малюнків для наших захисників, відвідування поранених військових – все це має важливий емоційний вплив на формування громадянина України, патріота і майбутнього захисника або захисниці.

Ще з початком пандемії COVID-19 бібліотеки активізували роботу онлайн. Велику зацікавленість у читачів викликали проєкти, присвячені історії України. Серед найяскравіших онлайн-проєктів, втілених працівниками відділу обслуговування дітей середнього і старшого віку – історико-літературна книгопортація «У кріслі крізь час» для програми літніх читань #Читацька_мобілізація-2022. Ідею ми взяли із серії книг Олександра Гавроша «Музей пригод» та запропонували нашим читачам за допомогою уявного порталу (наприклад, крісла) перенестися в інший час. І не просто відвідати минуле, дізнатися цікаві факти про той період історії нашої країни та когось із історичних особистостей, а й отримати завдання від імені цієї людини. Було підготовлено 12 випусків.

Вся робота, яку проводять дитячі бібліотеки, спрямована на виховання з допомогою книг, читання, інформації свідомого патріота України, готового брати на себе відповідальність, захищати та відбудовувати країну. Ця робота ведеться не перший рік і серед тих, хто захищає зараз нашу державу – на фронті, в тилу – є багато наших читачів, до становлення яких як патріотів ми були дотичні. Ми віримо у нашу Перемогу, віримо у майбутнє України як розвинутої європейської держави із самобутньою культурою. І не просто віримо, а й продовжуємо працювати, щоб це майбутнє настало якнайшвидше.

Ірина Шестопап,

завідувач відділу проєктно-грантової діяльності та зв'язків із громадськістю Національної бібліотеки України для дітей

Грантова підтримка та пошук інноваційних можливостей у розвитку культури читання дітей

Сьогодні Національна бібліотека України для дітей (далі — Бібліотека) створює новий формат обслуговування своїх користувачів, оновлюючи форми роботи, впроваджуючи технологічні процеси в обслуговуванні дітей, сприяючи цифровій грамотності та безкоштовному вільному доступу до інтернет-ресурсів, створюючи сучасні формати для популяризації книги і читання та в складних сучасних умовах сприяє соціальній адаптації дітей, розвитку творчого потенціалу.

На превеликий жаль, 24 лютого 2022 року діти нашої країни прокинулись у новій реальності — у світі військової російської агресії проти України. Щодня дитяча психіка витрачає величезні зусилля, аби знеболити рани, яких завдає війна. Мільйони українців залишили свої домівки та стали біженцями чи переміщеними особами. Для кожної дитини, для кожної родини, які втратили все, — ця війна стала найбільшим викликом у їхньому житті. Тисячі дітей не мають де навчатися, проводити своє дозвілля, читати і творчо розвиватися.

Але, незважаючи на це, Бібліотека перетворюється на потужний інформаційний та інтелектуальний простір із всеосяжним доступом до інформації. Як ніколи набуває актуальності проєктно-грантова діяльність. <https://www.facebook.com/projectlibrary> Це додаткова підтримка модернізації, вдосконалення діяльності Бібліотеки, забезпечення технологічним оснащенням, розширення можливостей бібліотечного простору для отримання інформації та навичок, проведення бібліотерапевтичних заходів та сприяння культурі читання дітей. Грантова діяльність стимулює до пошуку нових напрямів у роботі з книгою, підвищує ефективність діяльності в досягненні основної стратегічної мети — максимального задоволення читацьких та інформаційних потреб користувачів-дітей. Маючи досвід роботи з місцевим населенням, інформаційні джерела та інноваційні послуги бібліотеки для дітей стають провідними майданчиками для соціального партнерства та координації з діяльністю громади. Розширюється міжнародна співпраця, культурні зв'язки з організаціями та інституціями зарубіжних країн.

Сьогодні читання для дітей — це не тільки спосіб засвоєння життєво важливої інформації, здобуття освіти й загальної культури, це запорука успішної інтеграції особистості у світову культуру, у систему ціннос-

тей, традицій, підвищення соціального статусу та збільшення життєвих можливостей у суспільстві. Тому нам усім необхідно усвідомлювати і доносити до підростаючого покоління, що якість нашого життя безпосередньо пов'язана з культурою читання і книгою.

Бібліотекарі дитячих бібліотек постійно шукають інноваційні можливості у сприянні культури читання дітей, креативні та цікаві форми роботи з книгою, підвищують якість обслуговування дитячого населення. І тут на допомогу пошуку та розширенню інноваційних елементів у читанні дітей приходять креативні бібліотечні проєкти, перспективна та ефективна проєктно-грантова діяльність НБУ для дітей.

Підтримка читання, роль дитячої книжки як духовного потенціалу суспільства червоною ниткою проходить по всіх проєктах Бібліотеки. Проєктно-грантова діяльність дозволяє сконцентрувати увагу на найбільш насущних проблемах культури читання, виділяти й розвивати головні напрями у роботі з книгою. Майже всі грантові пропозиції у своїх цілях і завданнях сприяють позитивному іміджу Бібліотеки, наданню доступу до необхідної інформації та можливості читати у будь-якому форматі. Тож розглянемо це питання на прикладі тих грантових пропозицій, що були впроваджені Бібліотекою протягом декількох років.

Надактуальним питанням є підвищення якості читання дітей, якості наданої інформації, навчання медіаграмотності. Та разом із розширенням кола традиційних бібліотечних послуг відбувається впровадження ефективних інформаційних технологій у роботу з книгою, освоєння нових незвичних форм діяльності. Книга для дітей є пріоритетом у всіх грантових пропозиціях. Сучасні діти ростуть у середовищі цифрових медіа, все більше дітей у всіх верствах суспільства щодня використовують інтерактивні та мобільні засоби масової інформації. Сьогодні у них є багато можливостей використовувати та досліджувати цифрові пристрої. Все частіше дитячі книги доступні у цифровому форматі та на електронних пристроях, — портативних або мобільних. Взаємодія з цифровими медіа стає все більш важливою частиною їхнього життя. І вже юний користувач сам обирає спосіб і формат читання для себе. Головне, щоб книга завжди була присутньою в його житті, хоч би якою діяльністю він займався.

Протягом п'яти років благодійний фонд розвитку НБУ для дітей бере участь в ініціативі Meet and Code, за підтримки Ресурсного центру ГУРТ у співпраці з організаціями Tech Soup, Haus des Stiftens та SAP, що залучають дітей до світу програмування та кодування. Здавалося б цифровий світ, IT-технології і книга, що спільного? Проте роль книги у навичках програмування дуже важлива. Саме книга це той порад-

ник, який пояснює та відповідає на будь-які питання, демонструє, як за допомогою програмування, робототехніки можна втілити та розвинути найсміливіші творчі ідеї, привернути увагу до переваг цифрового середовища. Книга дозволяє впливати на маленького читача, сприяє кращому засвоєнню матеріалу.

У 2022 році, не зважаючи на складність для українських дітей і всього суспільства у зв'язку з війною, ми отримала три мінігранти і провели для дітей різного віку тренінги та курс лекцій із програмування. Перший мінікурс «Якби дівчата правили інтернетом...» навчив дівчаток створювати безпечні інтерактивні інтернет-ресурси, оволодіти практичними навичками користування програми WordArt. Другий онлайн-курс називався «Корисні навички для якісного контенту». Він надав дітям знання про сервіс для графічного дизайну — платформу Canva, навчив на практичних онлайн-заняттях створювати свої власні цікаві афіші, зображення, презентації, GIF-анімації для свого контенту тощо. Третій навчальний онлайн-курс — «Логістика очима дітей» зібрав любителів робототехніки та досліджень. Діти створювали власних роботів-помічників та ділилися їхньою суперздатністю. Всі учасники проєкту використовували матеріали книг, які й далі продовжують виконувати свою роль джерела знань, а участь дітей у таких просвітницьких проєктах мотивує їх на досягнення гарних результатів та самореалізацію у світі IT, отримання можливостей розкриття свого творчого потенціалу. Не згасає у них інтерес до передових практик в інноваційній сфері програмування, а навпаки спонукає більше читати, дізнаватися, вивчати.

Необхідний елемент у проєктній діяльності — розвиток інноваційних послуг Бібліотеки. Без них неможливо залишатися соціально значущим інститутом, багатофункціональною установою. Тож шукаємо не тільки нові форми у роботі, але й нові можливості у координації та співпраці з просування культури читання на міжнародному рівні. Міжнародне співробітництво сприяє реалізації спільних проєктів та програм, просування кращих зразків дитячої книги, формує спільний інформаційний простір. Результатом такого успішного співробітництва Бібліотеки, Національної секції IBBY і Міжнародної ради з дитячої та юнацької книги (IBBY) є реалізація у 2021 році проєкту «Зелена хвиля екочитання» — заходи та майстер-класи з популяризації екологічного читання для всіх. Не стали на заваді екологічній просвіті карантинні обмеження 2020-2021 року. Відповіді на виклики, що пов'язані зі збереженням навколишнього середовища, потребують не лише якихось окремих заходів чи програм, велике значення має система цінностей

для молоді, в якій визначені чіткі усвідомлення, що дбати про природу — наш загальний обов'язок і внутрішня потреба. Цей проєкт був підтриманий фондом IBYU-Yamada з головним пріоритетним гаслом «Право дитини стати читачем». Фонд допомагає розвивати книжкову культуру для дітей у всіх регіонах світу. Спектр їхніх проєктів величезний, залежно від потреб спільноти, і всі проєкти спрямовані на популяризацію культури читання. Тому й наш проєкт був покликаний перш за все донести до дітей і суспільства інформацію про актуальні екологічні проблеми, популяризуючи читання книжок з екології, впроваджуючи практичні кроки, які можуть зробити бібліотекарі, фахівці, діти для збереження природи та навколишнього середовища. І хоча Бібліотека має значний досвід роботи з екологічної тематики у різних формах, включаючи наприклад щорічні заходи, пов'язані з Чорнобильською трагедією, проведення інформаційних днів з екологічних питань, — проєкт «Зелена хвиля екочитання» продовжив розмову з дітьми про навколишнє середовище, майстер-класи зі створення предметів та іграшок із підручних матеріалів, творчі конкурси і тренінги з екотерапії тощо. Наприклад, конкурс дитячого малюнка на тему «Книги та діти, екологія та світ» зібрав понад 2600 робіт дітей з усієї України, а дводенний семінар пройшов із метою ознайомлення бібліотекарів України з екологічними книгами та їх використанням у заходах із книготерапії. Він ознайомив із досвідом роботи обласних дитячих бібліотек щодо просування екологічного читання для всіх дітей без обмежень та їхнього екологічного світогляду. Цей амбітний проєкт IBYU-Yamada висвітлювався у ЗМІ, на сайтах партнерів та у соцмережах.

Важливим фактором інтеграції України до сталого людського розвитку, спрямованого на досягнення демократичної та процвітаючої держави, є знання мов. На сьогодні знання англійської мови є інструментом міждержавного спілкування та одним із пріоритетів національної політики в Україні. Безбар'єрність і доступність до кращих зразків світової літератури, електронних ресурсів є дуже важливим, особливо сьогодні. А читання є однією з ключових навичок у процесі опанування іноземної мови. Проте роль читання, наприклад, у вивченні англійської набагато ширша. Як результат діти не лише тренуються читати книги англійською, а й додатково розвивають активний запас слів; грамотність; вимову; здатність мислити англійською; усне мовлення. Розглянемо ще один позитивний досвід Національної бібліотеки України для дітей. Серед грантових пропозицій, підтриманих Посольством США в Україні — створення бібліотечної англійської студії «English with no Limits»/«Англійська без обмежень». Головний меседж проєкту

— кожна дитина має право на розвиток, творчість, отримання нових знань та навичок з англійської мови, подолання мовного бар'єру. Крім того можна дистанційно вивчати мову, спілкуватися зі світом, брати участь у проєктах і заходах Бібліотеки у форматі онлайн. <https://www.facebook.com/groups/1150402045353451>

«Англійська без обмежень» стає поступово сучасним інформаційним простором для підтримки, розкриття свого потенціалу, навчання та спілкування. Англійська студія об'єднала різні групи дітей, волонтерів, учителів, бібліотекарів, розширила існуючі можливості та послуги, коло користувачів-дітей. Під час занять у бібліотечній англійській студії наші користувачі активно долучаються до читання англійської літератури з книжкового фонду бібліотеки. Наприклад, протягом року вони познайомилися з такими відомими творами, як: «Alice's Adventures in Wonderland» («Аліса в Країні Чудес») Льюїса Керрола; прочитали історію «Duck&Goose. Find a Pumpkin» («Каченя та Гуска. Знайти Гарбузика») автора та ілюстратора Теда Хіллса; «The Jungle Book» («Книга Джунглів») Редьярда Кіплінга; «Puss in Boots» («Кіт у Чоботях») Шарля Перо; «Harry Potter and the Chamber of Secrets» («Гаррі Поттер та Таємна кімната») Джоан Роулінг; «The Witches» («Відьми») Роальда Дала; «The Heart of the Wood» («Серце дерева») Маргеріте Девол та заспівали американський варіант тексту українського «Щедрика» (Carol of the Bells). А скільки цікавих зустрічей із книжками ще попереду! А головне, що під час занять, які зараз проходять у режимі онлайн, за допомогою віршів та пісень діти вивчають граматику, вчать розуміти фільми мовою оригіналу. Завдяки співпраці з іноземними волонтерами учасники студії мають можливість спілкуватися англійською, брати участь у зустрічах із представниками програм Фулбрайт та Флекс. Упродовж п'яти років відбувається реалізація проєкту «Кельдекоттівські читання», під час яких представники посольств, стипендіати програми ім. Фулбрайта в Україні, читають американські дитячі історії, які здобули найбільше визнання — медаль Кельдекотта. Це історії, знайомі їм із дитинства, але які залишаються невідомими українському читачеві. Наразі іноземці охоче долучаються до зустрічей із нашими читачами на онлайн-платформах та беруть участь у читаннях й обговореннях книг. Наприклад, під час Всеукраїнського тижня дитячого читання у 2021 році до проєкту долучився помічник прес-аташе Посольства США в Україні Люк Мейнзен. Спеціально для читачів та учасників студії він записав відео, на якому читає книжку, що здобула медаль Кельдекотта «All the World». Всі заняття у студії проходять із використанням оригінальної літератури, відео, інтернет-ресурсів Біблі-

отеки.

Неабиякий інтерес серед читачів викликають проєкти, де діти крім читання книг отримують і практичні навички. Для прикладу наведу ще декілька грантових проєктів. У 2020 році Бібліотека започаткувала STEM-навчання за проєктом «Мейкерспейс» із 3D-ручками на популяризацію технічної і художньої літератури. На майстер-класах діти дізнаються, як працювати з 3D-ручками, читають книжки про діяльність різних проєктів, історії, які надихають на створення власних поробок, а фахівці Бібліотеки та координатори проєкту готують спеціальні відеовипуски, які публікуються на сайті Бібліотеки в окремому розділі. Проєкт і зараз продовжується та має багато прихильників серед дітей.

У рамках програми FIRST LEGO League Junior FIRST in Ukraine за підтримки благодійної організації «Міжнародна організація ГО «Інноваційні освітні технології» маленькі користувачі нашої Бібліотеки беруть участь у довгостроковому проєкті науково-пізнавального об'єднання «Robotics». Завдячуючи йому, читачі 6-10 років мають унікальну можливість безкоштовно освоїти основи робототехніки, шляхом побудови різних LEGO-моделей за допомогою конструктора LEGO Education WeDo 2.0. та взяти участь у фестивалі з робототехніки. <https://chl.kiev.ua/Default.aspx?id=9693> У програму занять включено моделювання, візуальне програмування та основи інженерної справи. Легкий процес навчання, а також максимально зрозуміла теорія, допомагають кожній дитині навчитися самостійно конструювати, створювати власні винаходи із деталей LEGO, розвинути своє творче мислення, самостійність та креативність. І тут на поміч їм приходить книга! Діти є палкими прихильниками гри Minecraft, тому із задоволенням використовують ці книжки, занурюючись у її самобутній всесвіт. Книга допомагає їм стати кращими дослідниками, творцями, чарівниками, воїнами або рятувальниками.

Звичайно неможливо стисло розповісти про всі проєкти Бібліотеки. Їх набагато більше. Проте, є проєкти для особливої категорії користувачів. Книжка для них не тільки засіб для отримання знань та проведення дозвілля, а й підтримка, допомога, соціалізація у світ. Це діти з особливими освітніми потребами, діти сироти, діти з регіонів активних бойових дій, переселенці. Такі діти та підлітки потребують постійної психологічної підтримки. Під час війни діти втрачають своє базове відчуття безпеки, а це суттєво впливає на їхній настрій, емоційний стан, здатність навчатися та взаємодіяти з іншими. Тому такі проєкти, як «Крок до майбутнього», підтриманий міжнародною громадською організацією «Соціальні ініціативи з охорони праці та здоров'я»; проєкт

Family Nest — сімейно-психологічна служба без бар'єрів тісно пов'язана із освітніми та просвітницькими програмами, адже в умовах реалізації інклюзивної освіти суспільство потребує якісної літератури для дітей, різноманіття послуг, книжок у доступних для них форматах. Тому ці проекти довгострокові, вони довели свою необхідність для громади і суспільства в цілому. Адже створили як соціальні, так і матеріальні умови для психологічної адаптації та реабілітації дітей, згуртували їх навколо книги, задовольнили їхні інтереси в читанні, дали можливість творчо розкритися та усвідомити свою належність до українського народу.

Наші пріоритетні завдання незмінні — надалі впроваджувати соціально значимі проекти для всіх дітей без обмежень та забезпечувати вільний доступ до української книги. Бібліотека прагне реалізовувати проекти сучасні, інноваційні, актуальні, продовжувати розширювати коло послуг, поповнювати фонди кращими зразками україномовних видань та спеціалізованою літературою: книжками зі шрифтом Брайля, тактильними, аудіокнижками для слабозорих дітей, книжками з інтерактивними завданнями тощо.

Головною ознакою Бібліотеки завжди були і залишаються книга і читання, які можна розглядати як ключ до всієї інформації і показником якого є успішна конкурентоспроможна та вільна держава.

ТЕМАТИЧНА СЕКЦІЯ «МЕДІАГРАМОТНІСТЬ ТА ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ – ПОТРЕБА СУСПІЛЬСТВА ЗАДЛЯ ДОСТУПНОСТІ ЧИТАННЯ»

Ольга КРИЖАНОВСЬКА,

*заступник директора з організації бібліотечного обслуговування
КЗ «Херсонська обласна бібліотека для дітей ім. Дніпрової Чайки»
Херсонської обласної ради*

Медіаосвітні бібліотечні практики у протидії викликам війни

24 лютого 2022 року внесло в наше життя випробування війною. І якщо у збройному конфлікті боротьба йде за території, то у інформаційному – точиться за авдиторії, за наших дорослих і юних громадян. Інформаційний простір у сучасних медіавійнах перетворюється на пропагандистський, а слово – на зброю. У протидії цим новітнім викликам за рік повномасштабного вторгнення працівниками бібліотек для дітей створені нові кейси з медіаосвіти та медіаграмотності, зокрема ресурси, спрямовані на розвінчування пропагандистських фейків, маніпуляцій та інформаційних вкидів росіян щодо війни в Україні.

Медіаосвітні практики Херсонської обласної бібліотеки для дітей імені Дніпрової Чайки зосереджуються переважно на цільових авдиторіях, які включають:

- дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, залучених у програми «Бібліомалює» і «Казкова подорож у світ інформації»;
- підлітків – учнів закладів загальної середньої освіти, яким адресуються медіаосвітні тренінги («П'ять лайфхаків для розвитку критичного мислення», «Російська пропаганда на окупованих територіях в умовах інформаційного вакууму») та інтерактивні бібліографічні огляди з елементами медіаграмотності («Література миру і війни», «Казки війни»);
- колег-бібліотекарів і педагогічних працівників – учасників медіаосвітніх «тренінгів для тренерів» та навчально-тренінгових програм, які працівники бібліотеки ім. Дніпрової Чайки реалізують як самостійно, так і в партнерстві з методичними центрами галузі освіти нашої області (майстер-клас «Медіаграмотність у початковій школі, або Як навчати дітей молодшого шкільного віку критичному мисленню в умовах війни», тренінг «Медійні війни: нові виклики та нові ресурси для шкільної

бібліотеки») та у регіонах теперішнього перебування фахівців бібліотеки, що змушені були евакуюватись із прифронтового Херсону.

Завідувачка відділу бібліотечного прогнозування та інновацій Ірина Срібна, сертифікований тренер із медіаграмотності, оновила свій курс «Кейс-практикум: онлайн інструменти як невід’ємна частина сучасного освітнього медіапростору» та реалізує його у онлайн та офлайн-форматах. При цьому учасники курсу знайомляться з можливостями інтерактивних платформ та сервісів (Mentimeter, LearningApps, Canva, Wordwall, Google Jamboard, Padlet та інших) на прикладах ігрових вправ медіаосвітньої тематики, як от: «Факти-судження», «Медіадень».

Хочу зупинитись на останній із названих вправ – комплексній та багатоаспектній, попри її простоту на перший погляд. Адже день кожної сучасної людини переповнений величезною кількістю різноманітної інформації. Повідомлення в месенджерах, новинні стрічки, професійні сайти і блоги, радіо, книги та соціальні мережі – лише частина тієї інформації, якою нам доводиться щоденно оперувати. Опосередковано весь цей контент впливає на нашу підсвідомість і формує наші світоглядні позиції. Тож навички критичного мислення, уміння аналізувати власне медіаполе, а також свідомі дії, спрямовані на його українізацію можуть бути важливим етапом у збереженні та зміцненні національної, культурної ідентичності та розширенні сфери застосування української мови.

10 лютого 2023 року Академія української преси разом із партнерами провела онлайн-дискусію «Медіаосвіта в огні: нові виклики – нові ресурси, або Як руйнуємо російську пропаганду». До участі у заході була запрошена Ірина Ковач, завідувачка медіа-центру бібліотеки імені Дніпрової Чайки. Моя колега поділилася власними спостереженнями про інформаційний тиск, який справляли окупанти на мешканців правобережної Херсонщини в період її тимчасової окупації, про канали інформації, які дозволяли нашим землякам отримувати достовірну інформацію та протистояти російським фейкам.

Ірина Ковач долучилася також до роботи Освітнього хабу Херсонщини і сьогодні, у співпраці з КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», реалізує згадану вище програму розвитку медіаграмотності дітей молодшого шкільного віку «Казкова подорож у світ інформації» зі школами Херсонщини (в онлайн-форматі). Вже відбулась низка заходів із вихованцями опорного закладу «Академічний ліцей» Скадовської міської ради, який є обласною творчою лабораторією з упровадження інновацій, та із учнями ліцею № 1 Іванівської селищної ради Херсонської області.

Також у рамках партнерської співпраці з Херсонською академією неперервної освіти працівники бібліотеки імені Дніпрової Чайки продовжують проводити навчально-тренінгові програми для учасників обласних курсів підвищення кваліфікації – це майстер-класи, тренінги та інтерактивні практикуми з медіаграмотності.

Базуючись на власних медіаосвітніх практиках та досліджуючи українське медіаосвітнє поле, фахівці бібліотеки імені Дніпрової Чайки дбають також про формування методичних кейсів для колег та інших зацікавлених фахових аудиторій. Так у блозі «Бібліотечні медіауроки» було опубліковано огляд «Ресурси для розвитку медіаграмотності у час війни» (<https://gorodmedia.blogspot.com/2022/05/blog-post.html>); у блозі «Медіашкола NaVi » з'явилась віртуальна виставка медіапосібників та ресурсів, розроблена засобами Padlet, під гаслом «Як і чим розвивати медіаграмотність» (<https://padlet.com/kovach0312/padlet-5efabr1dgvvya000>).

Медіаосвітня проблематика впродовж останнього десятиліття залишалась у центрі уваги в діяльності Херсонської обласної бібліотеки для дітей імені Дніпрової Чайки – у цьому можна переконавшись, «погортавши» сторінки щойно названих спеціалізованих блогів. Виклики воєнного часу з особливою гостротою продемонстрували важливість медіаграмотності й притаманних їй навичок стійкості до дезінформації, критичного мислення, уміння розпізнавати ворожі фейки та протистояти їм.

Ольга КОНАСОВА,

*директор КЗ Львівської обласної ради
«Львівська обласна бібліотека для дітей»*

Інформаційні технології

як засіб підвищення мотивації до читання

У сучасному цифровому світі діти перебувають під впливом широкого спектру розважальних технологій, тому популяризація читання серед дітей може бути викликом. Однак, у Львівській обласній бібліотеці для дітей з'явилася особлива ініціатива – створення STEAM студії Lev-IT, яка успішно поєднала науку, технології та читання, сприяючи розвитку у дітей цінної навички – любові до книг.

Lev-IT — проект, спрямований на використання сучасних технологій, електронних ресурсів, доповненої та віртуальної реальності, друкування 3D-моделей і багато іншого для зацікавлення дітей читанням та розширення їх знань. Одним із ключових завдань студії є створен-

ня простору, де всі охочі можуть експериментувати, досліджувати та розвивати свою творчість. Завдяки використанню steam-підходу, діти мають можливість вчитися, досліджувати та вирішувати завдання в захоплюючий спосіб.

Із вдалих прикладів роботи STEAM студії Lev-IT є проєкт «Школа цифрової творчості», яка проходила під час зимових канікул.

«Школа цифрової творчості» – це калейдоскоп різноманітного пізнавального та практичного досвіду, часто - нового та несподіваного. Мета - показати, що інформаційні технології і читання цілком поєднують заняття, а справжня ФОРМУЛА УСПІХУ = ЧИТАННЯ+ВИВЧЕННЯ ІТ!

Кожен день школи проходив під гаслом нової теми. Наприклад:

День 1. Тема: «Я – ілюстратор».

На занятті діти дізнались про видатних дитячих ілюстраторів, про види ілюстрацій та їх створення, споглядали неперевершені малюнки, гортаючи сторінки популярних книжок. А також переглянули відеоролик – інтерв'ю з відомою художницею Євгенією Перепелицею, у якому вона розповіла та показала, як створюються ілюстрації, скільки часу займає їхня обробка та що надихає її на створення малюнків.

В наш час ми можемо створити ілюстрацію в цифровому форматі, за допомогою комп'ютерної графіки, на комп'ютері або планшеті. Графічні редактори доступні для широкого використання. Такими програмами є: Adobe Illustrator, Adobe Photoshop, Autodesk SketchBook, MyPaint, Artweaver, PixBuilder Studio, Inkscape і багато інших. Програми надають автору ряд можливостей для створення ілюстрації, анімації та іншої творчості. Діти дізнались про графічні редактори та їх можливості, ознайомились із програмою 3D Paint, вивчили основні інструменти програми та створили ілюстрації до казки Г. К. Андерсена «Снігова королева».

Вкінці заняття школярі перевірили свої знання казок, відповівши на питання інтерактивної вікторини Kahoot!

День 2. Тема: «Програмуємо кінцівку твору».

Література: Н. Малетич «Привид, який не міг заснути», А. Хуснутдінов «Нокс. Кризь свідомість», М. Морпурґо «Сніговик».

На занятті учні ознайомились з твором львівської письменниці Наталки Малетич «Привид, який не міг заснути». Послухавши казку, діти запропонували свої кінцівки твору і запрограмували їх за допомогою програми Scratch, створивши гру «Хованки з привидам».

Продовжуючи тему, дізналися про ще одного персонажа з книжки А. Хуснутдінова – привида, який не пам'ятає, що з ним трапилося і наполегливо шукає вихід із таємничого підземелля. Одна за одною на

його шляху з'являються непрості загадки. Хто і за що його ув'язнив? Діти занурилися у світ головного героя Нокса за допомогою доповненої реальності, щоб вибратися з лабіринту запитань. Казка про добро та любов ожила у реальному житті.

У другій частині заняття школярі ознайомились з книжкою М. Морпурґо «Сніговик». Прочитали найцікавіші уривки твору, а також дізналися про традиції святкування Різдва у різних країнах світу. Добрі ілюстрації «Сніговика» викликали справжню насолоду від книги, а щире дружбу хлопчика і Сніговика діти показали у грі «Веселий сніговик», що створили у Scratch, продовживши історію за власним задумом.

День 3. Тема: «Магія в Canva».

Література: серія книжок Дж. К. Роулінґ «Гаррі Поттер» та «Фантастичні звірі і де їх шукати».

На занятті діти занурилися в чарівний світ магії і отримали неймовірні враження від споглядання великих ілюстрованих видань про Гаррі Поттера. Пригадали магичні заклинання, улюблені епізоди і дізнались багато цікавого про фантастичних звірів.

Діти ознайомились із платформою графічного дизайну Canva, вивчили її інструменти і можливості.

Використавши шаблони, «чарівну» графіку, «фантастичну» анімацію, звук і «магічні фішки», учні створили презентацію улюбленої книжки і продемонстрували її як буктрейлер. Власний задум і оригінальний дизайн дозволили дітям досягти бажаного результату.

За допомогою інтерактивної вікторини Kahoot! маленькі чаклуни позмагались у своїх знаннях «поттерівських» пригод.

День 4. Тема: «Аліса в країні 3D».

Література: книжки Л. Керрол «Аліса в країні Див» різних видавництв.

Діти мали змогу розглянути дивовижні книжки про Алісу, видані різними видавництвами і проілюстровані різними художниками. Найбільше захоплення викликали книжки з доповненою реальністю видавництва «Ранок» з ілюстраціями Є. Гапчинської, 3D книжка з музичним супроводом видавництва Махаон та книжки видавництва Vivat, А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, Фактор.

Діти дізнались про цікаві факти з життя письменника Л. Керрола та історію написання повісті-казки. Переглянувши буктрейлер до книги та розповівши деякі уривки з твору, визначили символічні предмети, які згодом учні створили за допомогою 3D ручки.

Також на занятті ознайомились із програмою Tinkercad – безкоштовною онлайн-платформою для 3D-моделювання. Tinkercad надає

наступному поколінню дизайнерів та інженерів базові навички для 3D-дизайну, електроніки та кодування. Діти змогли створити просту 3D модель капелюха Божевільного Капелюшника, побачили як працює 3D принтер і отримали одну модель у подарунок.

День 5. Тема: «Комікс – особливий вид мистецтва. Створення коміксів за допомогою веб-сервісів».

Література: серії книжок про Смурфіків, «Сестри», «Чароліна» видавництва ІРІО, «Крута Адель» видавництва «Nasha idea» та ін.

На занятті школярі дізнались історію створення коміксів, про їх види і про загальні правила їх створення. Гортаючи сторінки улюблених коміксів, діти придумували свій сюжет з незвичайним розвитком подій.

Ознайомившись з різними веб-сервісами для створення коміксів, вибрали онлайн-ресурс StoryboardThat, в якому і втілили свої ідеї. Програма має безкоштовну базову версію, що дозволяє створювати по два комікси на тиждень.

Ще один проєкт, який проходив у нашій бібліотеці в рамках проєкту Meet and Code «Прочитай книгу - напиши код», теж був покликаний мотивувати дітей до читання завдяки серії книжок «Видатні особистості» видавництва ІРІО. В межах цього проєкту були реалізовані три заходи, присвячені Коко Шанель, Стіву Джобсу та Нікола Тесла.

Наприклад, за книгою про Коко Шанель пройшов захід «Fashion Code Book». Цією подією ми показали дівчаткам, що ІТ, мода і читання цілком поєднані заняття, і що програмні продукти розробляються не лише для бізнесу та адміністрування мереж. Вони створюються для широкого кола звичайних користувачів, серед яких половина жінок. Отож, щоб бути конкурентноздатним на ІТ-ринку недостатньо лише знань основ інформатики. Потрібно всебічно розвиватися і цікавитися новітніми технологіями, розробками, навіть в індустрії моди і краси. Зважаючи на те, що на подіумах з'являються дрони, онлайн можна придбати що завгодно з одягу, 3D-принтери друкують підосви для взуття, гудзики та аксесуари, то сміливо можна заявити, що технології інтегруються в усі галузі життя людей.

Окрім акценту на науці та технологіях, студія Lev-IT пропонує заняття з програмування, робототехніки, ментальної арифметики та підготовки до школи. Ці додаткові програми збагачують дітей знаннями та допомагають їм розвивати інші важливі навички. Наприклад, програмування дає можливість вивчати основи кодування та комп'ютерної логіки. Діти вчать використовувати різні мови (Scratch, Python або Java Script) і створювати власні проєкти, такі як веб-сайти, ігри або анімації. Це допомагає дітям розвивати творчість, критичне мислення,

навички співробітництва та комунікації.

Технологічний прогрес призвів до того, що технології впливають на всі сфери нашого життя, і дуже важливо вміти використовувати цифрові можливості з користю. Цього ми і навчаємо наших дітей. Вивчення різноманітних програм та ресурсів, ми тематично поєднуємо з читанням цікавих книжок. Користь від читання книжок – беззаперечна, бо читання стимулює розумову діяльність людини, покращує пам'ять і підвищує творчий потенціал, допомагає розширити словниковий запас і підвищити інтелектуальний рівень. Книжка може надихнути на створення проєктів, ідей або отримання будь-якого іншого цінного досвіду.

Отож, ми вивели для себе таку формулу: для натхнення - книжка, для навчання – комп'ютер! Можемо сказати з впевненістю – це працює!

Володимир МЕЛЬНИК,

*заступник директора КЗ «Рівненська обласна бібліотека для дітей»
Рівненської обласної ради*

Цифрові ресурси для дитячого читання та промоції книги

у Рівненській обласній бібліотеці для дітей

Дитяче читання – інструмент, який дає змогу реалізувати функції літератури для дітей, важливість якої важко переоцінити. Читання дітей умовно можна поділити на кілька видів: у період раннього дитинства – читання-слухання, читання-розглядання; у подальшому – читання-навчання, пізнання, спілкування, розвага, відпочинок, переживання, зрештою – читання-втеча від реальності, читання-задоволення.

Модель дитячого читання поступово змінюється з різних причин, однією з яких є суспільний прогрес і розвиток цифрових технологій. Цифрові ресурси бібліотеки, призначені для дітей, можна поділити на 2 умовні групи: ресурси для читання і ресурси для промоції книги та залучення до бібліотеки і читання. Рівненська обласна бібліотека для дітей має чималий досвід створення та використання як цифрових ресурсів для читання школярів, так і спрямованих на залучення дітей до читання.

Тексти літературних творів (повні або уривки) для читання дітей можна знайти на сайті бібліотеки в рубриці «Для дітей» – «Почитаймо». Тут переважно твори рівненських авторів. Для охочих знайти книги українських письменників для читання онлайн ми надаємо посилання на такі ресурси, як сайт Національної бібліотеки України для дітей,

а також такі електронні бібліотеки, як: <https://e-bookua.org.ua/> , <https://libruk.com.ua/> (Українська Електронна Бібліотека Лібрук), <https://chtyvo.org.ua/> (Чтиво), <https://booknet.com/uk/top/dityacha-literatura> , Букнет (дитяча література) та інші.

Одним з останніх цифрових ресурсів для дитячого читання, створених працівниками нашої книгозбірні, є книга «Тато читає», яка існує також у друкованому форматі. Вона стала підсумком реалізації проєкту «Тату, почитай 20/22!», марафону татусевих читань, який попри воєнний стан відбувся у бібліотеці. Це ілюстрована збірка творів письменників (не лише рівненських, а й з інших областей) для читання і про читання для дітей. Її можна читати на сайті бібліотеки за посиланням: <https://rdobd.com.ua/2010/08/30/index-13/> <https://bit.ly/3flHfrv> у рубриці «Електронні ресурси». Електронна версія книги має анімаційні ефекти, приємний музичний супровід, інтерактивні кнопки вибору творів.

Для тих дітей, кому більше подобається формат читання-слухання або ж для дітей із вадами зору теж пропонуємо чимало ресурсів. Зокрема, проєкт Національної бібліотеки України для дітей, у якому Рівненська ОБД уже багато років бере участь, – «Почитайко» <https://chl.kiev.ua/pub/Home/Index> , де розміщені аудіозаписи творів для дітей українських авторів. Мета цього проєкту – ознайомити дітей із кращими творами із бібліотечних запасників, такими, що залишаються непоміченими для сучасного читача. Працівники бібліотеки, до прикладу, озвучили вірші, оповідання, байки, гуморески, казки письменників: Борис Вовк, Олег Буцень, Валентин Бичко, Степан Васильченко, Петро Ребро, Юрій Ярмиш, Микола Трублаїні, Анатолій Костецький; рівненських – Євген Шморгун, Леонід Куліш-Зіньків, Ростислав Солоневський, Валер'ян Поліщук та багато інших.

Чимало відеозаписів читання вголос книжок для дітей можна знайти на інстаграм-сторінці бібліотеки <https://www.instagram.com/rivneobd/> . Особливо корисною інстаграм-сторінка стала в періоди жорстких карантинних обмежень, коли проєкт «Літературні сніданки з цікавою книгою» повністю перейшов в онлайн-формат. Працівники відділу обслуговування молодших школярів готували тексти нових цікавих книг повністю або ж найцікавішу їх частинку. Варто відзначити літературні читання книг Грасі Олійко «Історія, яку розповіла Жука», Галини Малик «Піратський маршрут», Уляни Чуби «Мед і Паштет – фантастичні вітрогони», Оксани Демченко «Брехливе мишеня», Валері Ваєтт «Як створити власну країну» та інші. Оскільки такі відеочитання стали дуже популярними серед користувачів-батьків малюків, то ця робота продовжується і нині.

Серед інноваційних електронних ресурсів РОБД, спрямованих на популяризацію книги і читання, насамперед, варто назвати вебсайт «Бібліоіротекка» <http://biblioigroteka.jimdo.com/>. Основа наповнення сайту – це інтерактивні вправи (вікторини, кросворди, пазли-книги, інші ігрові завдання), створені у сервісі LearningApps.org (<https://learningapps.org/>). Ці інтерактивні модулі можуть використовуватися безпосередньо як навчальні ресурси або для самостійної роботи. Для бібліотеки – це чудова можливість створювати власні інтерактивні вправи будь-якої тематики.

Для розвитку і підтримки читання дітей обласна дитяча книгозбірня продовжує також застосовувати освітні технології «вебквест». Вебквест – це сайт в інтернеті, з яким працюють учасники гри, досягаючи поставленої мети. Особливістю вебквесту є те, що частина інформації або вся інформація, розміщена на сайті, знаходиться насправді на різних вебсайтах. З метою популяризації літератури рідного краю, бібліотекою створено серію вебквестів. Зокрема, це – «Письменники Рівненщини» <http://zunal.com/webquest.php?w=191249>; «Стежками його дивосвіту» (за творчістю Євгена Шморгуна) <http://light-a.jimdo.com/>, який доповнено кросвордом про життя і творчість рівненського письменника. Вебквест «Секрет успіху Олександра Ірванця» <http://irvanets.jimdo.com/> створений у двох варіантах. Окрім сторінок із вебпосиланнями для вивчення біографії та творчості письменника, ресурс містить розділ «Медіатека» зі світлинами поета, записами телепрограм із його участю, відео авторського виконання поезій тощо. Також можна розгадати кросворд. Для дітей молодшого шкільного віку розроблено вебквест «У пошуках поетичних перлин» (за творчістю рівненських поетів) <http://uposhukach.jimdo.com/>.

Ще один із різновидів інтерактивних цифрових ресурсів – це мультимедійні бібліографічні мандрівки для користувачів молодшого шкільного віку. Серед створених та тих, що активно використовуються, такі як «Казкова подорож Україною», «Чарівна країна дитинства» (за творчістю Наталі Забіли), «Планета казок Джанні Родарі», «Мандрує світом хитрий Лис». Мультимедійні бібліографічні мандрівки викликають у користувачів-дітей інтерес до пізнавального процесу, розвивають творчий потенціал, розумову та емоційну сфери. Вони перетворюють відвідувачів бібліотечних заходів із пасивних спостерігачів на активних учасників.

Інновації знайшли своє місце і у такому традиційному напрямі діяльності, як створення бібліографічних посібників. Зокрема, рекомендаційні списки, огляди літератури подаються у форматі електронних

публікацій Calaméo. Це розширює аудиторію читачів БП, робить посібники більш привабливими, дає змогу додавати актуальні вебпосилання, наприклад на відеоматеріали, як у рекомендаційному списку «Сестра Поезії, дочка людської Правди» (до 85-річчя від дня народження Ліни Костенко). У ньому вміщено перелік відеопоезій на слова поетеси з відеохостингу YouTube.

З метою популяризації кращих творів дитячої літератури, творчості місцевих авторів, використовується формат відео. Зокрема, «У слові праведнім, у славі віковій» — відеоресурс, присвячений життю і творчості Тараса Григоровича Шевченка. У ньому розповідь бібліотекаря супроводжується показом на екрані архівних документів та рукописів, картин та ілюстрацій, фотографій, кадрів із кінофільмів, електронних видань; а також аудіоматеріалами: музикою, художнім читанням, документальними аудіозаписами, вокалом.

З нагоди ювілею Шарля Перро був створений відеофільм для дітей молодшого шкільного віку «Казковими стежинами Шарля Перро». У рамках Всеукраїнського тижня дитячого читання та до ювілею Вільгельма Грімма для учнів 1-5 класів був підготовлений відеофільм «Брати Грімм. Казки для дітей та родини». З метою виховання культури читання, бережливого ставлення до книги та з нагоди Всеукраїнського дня бібліотек створений електронний ресурс «Спалене минуле: загиблі бібліотеки». Усі згадані ресурси можна побачити та використовувати в роботі на YouTube-каналі бібліотеки <https://www.youtube.com/channel/UCrJCcx-0XhuN3GtJteCTEUA>.

Значну частину електронних ресурсів, які створюються бібліотекою з метою популяризації книги та читання, сьогодні уже можна віднести до традиційних – це мультимедійні презентації, буктрейлери, віртуальні книжкові виставки тощо. Досвід їхнього використання показує, що заходи у супроводі цих ресурсів набагато краще сприймаються дітьми та дорослими, мають більшу ефективність.

В інформаційно-бібліографічному відділі РОБД був створений буктрейлер на книгу «Що ми знаємо про себе» <https://youtu.be/sakeWTrsncY>, який був приурочений до 60-річчя відомої української письменниці Єліни Заржицької. Ресурс приваблює ненав'язливою подачею інформації, барвистістю, наявністю музичного фону. Використання даного буктрейлера під час проведення літературних годин у бібліотеці дало відразу свої позитивні результати: після заходів діти активно ставали читачами бібліотеки. Про ефективність даної форми промоції книги свідчить і відгук самої авторки, Єліни Заржицької, на її сторінці у Фейсбучі.

Надзвичайно цікавими та інтерактивними є віртуальні книжкові виставки, створені бібліотекарями за допомогою онлайн-сервісу Genially. Для прикладу, «Літературне різнотрав'я» — віртуальна виставка з нагоди ювілею Євгена Шморгуна, яку можна переглянути на сайті інформаційно-бібліографічного відділу бібліотеки <http://surl.li/dksmu>. На першій сторінці виставки є портрет письменника та кружечки-вказівники. Все це – активні посилання, натискаючи на які користувач одразу відкриває інформацію про автора та його книги. Гортаючи наступну сторінку, можна побачити зображення рослин. Клікаючи на них, можна прочитати твори Є. Шморгуна про кожну з цих рослин. І остання сторінка дає посилання телепередачі «Надобраніч, казка» РТБ, де читають твори письменника.

Протягом кількох років Рівненська обласна бібліотека для дітей брала участь у створенні програми «Невгамовні дослідники» Рівненської телерадіокомпанії. У рубриці «Книжкові скарби» маленьких глядачів знайомили з кращими зразками української та зарубіжної літератури для дітей. Фрагменти телепрограми також завантажуються на канал бібліотеки на YouTube. В ефір вийшло понад два десятки сюжетів, які залюбки переглядають діти. Це – ще одна можливість за допомогою сучасних технологій знайомити малюків із книгою.

Цікаві цифрові ресурси готують не лише самі бібліотекарі, а й залучають до цього дітей. Зокрема, один із них був зроблений під час реалізації проекту «Маловідомі архітектурні пам'ятки Рівного» за підтримки Українського Культурного Фонду. Партнерство з Рівненською артстудією Step-art дало унікальний результат – створення анімаційного фільму, головні персонажі якого – історичні споруди нашого міста: Свято-Успенська церква, Будинок учених, обласна дитяча книгозбірня на вул. Симона Петлюри. Юні аніматори, віком від 6 до 11 років, разом із бібліотекарями, написали сценарій та вигадали героїв майбутнього мультфільму. Створений у трьох частинах мультфільм «Зупинись! Тут живе історія» можна переглянути на офіційному сайті та Youtube-каналі бібліотеки: : <https://www.youtube.com/watch?v=5g8ACtRrZB4&t=51s> <https://www.youtube.com/watch?v=Qzy9qqpD7UQ&t=67s> <https://www.youtube.com/watch?v=HXC88ZCAX-k&t=41s>

Цілу низку електронних ресурсів було підготовлено в бібліотеці з метою розширення знань молодших школярів про різноманітний світ професій. У межах діяльності профістудій «Дегустація професій» у відділі обслуговування дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. До цього спонукала зокрема й пандемія COVID-19, під час якої робота профістудій перейшла у режим онлайн. Електронні ресурси, створені бібліотекарями, представлені на каналі бібліотеки в YouTube, сто-

рінках у Facebook та Instagram. Увазі користувачів були представлені бібліомікс «Забуті професії» (про давні ремесла наших предків), екстрим-карвінг «Знайомство з професією скульптора», бібліорапсодія «Квіткові таємниці» (розповідь про особливості фаху флориста) та ін.

Неабиякий інтерес віртуальних користувачів бібліотеки викликають інтерактивні літературні вікторини, створені за допомогою онлайн-сервісу Kahoot. Наприклад, цього року була підготовлена та розміщена на фейсбук-сторінці РОБД Kahoot-вікторина з нагоди 209-річчя від дня народження Тараса Шевченка. Вона дала можливість учасникам дізнатися маловідомі факти з життя та творчості поета, подивившись цікавий відеоролик, а потім відповісти на питання, набрати певну кількість балів та досягти перемоги. Вікторина стала також чудовим доповненням до заходу, проведеного у стінах книгозбірні під час Шевченківських днів — 2023.

Варто зауважити, що бібліотечні електронні ресурси для читачів готуються з урахуванням вікових особливостей дітей. Названі цифрові ресурси активно використовуються у роботі бібліотеки з користувачами. Однак – це лише частина напрацювань, підготовлених колективом Рівненської обласної бібліотеки для дітей із метою наблизити книгу до читача, зробити її читання доступним у різних форматах, відповідати запитам сучасних дітей.

Лариса МИТРОФАНОВА,
*директор Полтавської обласної бібліотеки для дітей
імені Панаса Мирного*

Читати – це корисно!

Війна внесла свої корективи як у життя кожного українця, так і в роботу книгозбірень. Зовсім по-іншому сьогодні сприймаються такі звичні поняття, як патріотизм, Батьківщина, стійкість, відвага, єдність, я – українка (чи українець). Постали нові виклики, а отже і нові акценти нашої діяльності, зміщені на виконання заходів пов'язаних із наслідками збройної агресії російської федерації проти України. Зокрема це стосувалося актуалізації документно-інформаційних ресурсів бібліотеки; наданням психологічної допомоги дітям ВПО, які постраждали від війни, методами бібліотерапії, казкотерапії та арттерапії; розширення промоційного формату діяльності в інтернет-середовищі.

Саме тому у бібліотеці впроваджується новий проєкт «Я — дитина України», націлений на подальший розвиток бібліотеки як інформаційного та культурного центру громади та забезпечення безпечного про-

стору для дитини, який сприятиме її психологічній та емоційній підтримці, розвантаженню, виходу із емоційного стресу. І, звичайно, основною метою є формування всебічно розвиненої особистості, вихованої на засадах патріотизму, почуття власної гідності, толерантності, формування її позитивної світоглядної позиції. А помічником нам у цьому, як завжди, виступає книга, єдина наша зброя і порадиця!

Як часто в нашому житті ми зустрічаємося з тим, що діти, захоплюючись комп'ютерами, планшетами чи телевізором, не знають казок, не вміють відгадувати загадки, не можуть висловити свою думку. І це велика проблема. У сучасних умовах глобальної інформатизації суспільства дещо знецінилися роль та місце дитячої книги. Діти раннього віку швидше долучаються до відеопродукції та комп'ютерних програм, ніж починають говорити. Науковці пояснюють таку ситуацію рядом об'єктивних та суб'єктивних причин, але виправдовувати її не слід.

Беззаперечним є той факт, що дитинство відіграє важливу роль у формуванні особистості і людської спільноти в цілому. Особливого значення набуває дитяча книга, читаючи яку, дитина не тільки пізнає минуле, теперішнє й майбутнє світу, а й вчиться думати, аналізувати, критично мислити й творити, що забезпечує формування інтелектуально розвинутої й культурно вихованої особистості.

Звичку читати потрібно прищеплювати з дитинства. «Сприйняття читання в дитинстві має вирішальний вплив на частоту читання у дорослому віці» – зазначено у висновках Стратегії розвитку читання на період до 2032 року «Читання як життєва стратегія».

За даними дослідження, проведеного Українським інститутом книги у 2021 році, серед нечитачів лише 23% стверджують, що батьки привчали їх до читання і їм це подобалось, а серед щоденних читачів таких 70%. Попри те, що з усіх вікових груп діти 6–9 років залишаються найактивнішими читачами, з віком ця звичка фактично зникає: згасання інтересу до читання відбувається з 9-10 років, а серед старших підлітків з 14 років. Скорочення кількості щоденних читачів, порівняно з наймолодшою віковою групою, відбувається більш ніж удвічі.

«За минулий рік половина українців не прочитали жодної книжки!» – б'ють на сполох соціологи. Але ж, читання — це корисно! Я впевнена, що нікого з присутніх не потрібно переконувати в цьому. Підтвердженням є сотні висловів і історій успішних людей, у яких є спільна пристрасть – любов до книги.

Розуміючи і усвідомлюючи, що читання – це ключ до знань і розумового розвитку дитини, ми різноманітними формами роботи знайомимо наших відвідувачів із кращими надбаннями дитячої літератури,

намагаємося прищепити любов до книги і читання (літературні здибанки «Читацькі вподобайки»; престиж-знайомства з письменниками-ювілярами (Сашко Лірник, Мар'яна Савка, Іван Андруссяк); бібліотечний конект «Розпаковка новинок»; «Літературний гравікон» (креативне читання кращих творів дитячих письменників); розвинути у них мислення та уяву, пам'ять, розширити їхній кругозір і знання про себе та навколишній світ (експериментаріум «Домашня лабораторія»; квест-STEMи «Крута математика» та «Всесвіт на долоні», інтелектуальна гра «We love English»; віртуальна гра «У світі біології» та «У ріднім слові цілий світ» із циклу «Активуй мозок на повну»; медіапродукти циклів «Наука для вундеркінда» й «Це варто побачити»; медіабох «Більше, ніж у підручнику»); навчити відчувати і розуміти мову (вікторина «Юні мовознавці»; тренінг із культури мовлення «Смак рідного слова»; мовні цікавинки «Етимологія тваринного світу»; мовний тренажер «Зрозумій мене», віртуальна гра «Вгадай фразеологізм»). Таким чином, під час слухання і сприймання тексту у дітей розвиваються задатки до навчання і самостійного читання.

Розвиток майбутньої читацької культури, читацького інтересу дитини значною мірою залежить від середовища, в якому вона живе. Тому важливим напрямом нашої діяльності є сімейне читання. Дні сімейного читання, книжкові виставки і перегляди літератури із циклу «Портал рідного читання» («Книжкові новини для всієї родини»; виставка-порада «Вчимося читати разом»; виставка-запитання «Сім'я — тисячі запитань виховання»; відеонатхнення «Бібліотека для твоєї родини»); різноманітні конкурси, діалоги з батьками (поради, рекомендації, підтримка); навчання батьків для заохочення раннього інтелектуального розвитку дітей, їхніх читацьких та комунікативних здібностей, поширення ідеї раннього читання дітям – усе це постійно присутнє у нашій роботі. Під час спілкування з батьками ми завжди намагаємося привернути їхню увагу до дитячої книги й наголосити на важливості дитячого читання, кожного разу пояснюючи, що дає дітям читання і навіщо дітям читати.

Беззаперечним є те, що читання – це засіб морального виховання дитини. Також читання сприяє її психічному розвитку. У процесі читання дитина переймає моделі поведінки, засвоює загальнолюдські цінності із подальшим формуванням особистісних моральних якостей, розширює уявлення про національні, сімейні, громадянські цінності, отримує поштовх не тільки до ідентифікації, а й до розвитку рефлексії (комунікативної, особистої, інтелектуальної), набуває вміння оцінювати поведінку інших та власну з позицій моральних норм. Таким чином, із раннього віку, у процесі дорослішання у дитини формується самосві-

домість і розвивається самооцінка. Саме тому ми проводимо для них бібліотерапевтичну годину «Добрі історії для чемних дітей»; психологічні тренінги «Ти – успішний підліток», «Як порозумітися з оточуючими», «Контроль над емоціями – основа дієвого спілкування», «Розвиток креативності для досягнення мети»; віртуальний тренінг «Магія афірмацій» тощо. А інтерактивні книжкові виставки «Жіночий musthave», «Стороннім вхід заборонено: тільки для хлопців», «TeenBookTo: Підліткова книга про тебе» й перегляд літератури «Все, що ти не знав про етикет» допомагають нам у цьому.

Події, що відбуваються в державі у зв'язку з російською агресією, викликають у дітей почуття тривоги, занепокоєння, страху. Особливо це відчувається у дітей, які змушені були разом із батьками покинути рідні домівки. Бібліотерапевтичні години «Емоційне перезавантаження», «Сміх – кращі ліки», «Теплі розмови за чаєм та книгою»; сеанси казкотерапії «Оповідки, що лікують», релакстайм «Читання для засинання», віртуальний психологічний тренінг «Від страху до нового життя: як подолати тривогу»; книжкова виставка-діалог «Великі страхи маленьких дітей»; психологічні тренінги від партнера бібліотеки – дитячого фонду Юнісеф (проект «Спільно», соціальні послуги ГО «Клас») — ось неповний перелік заходів, завдяки яким вдається заспокоїти дитину, вивести її зі стресу.

Неоціненним засобом для подолання тривоги виявилися заняття у творчій майстерні «Бібліоумійки» та майстерні слова «Казка на свій лад». Близько двох сотень майстер-класів, які ми провели за час війни (самостійно чи у співпраці з Полтавською дитячою художньою школою та Полтавським міським центром позашкільної освіти) є прямим тому підтвердженням і користуються у нас неабияким попитом.

Саме під час таких заходів відбувається найбільший прояв дитячої творчості. А, як відомо, у повсякденному житті творчість – це умова існування. І все, що виходить за межі рутини, завдячує своїм виникненням творчій діяльності будь-якої людини й дитини в тому числі.

Серед засобів розвитку творчості дитини важливе місце посідає дитяча книга як засіб передачі накопиченого людством досвіду. У малюнках, аплікаціях, інших виробках дитини яскраво помітна її індивідуальність. Головним є не продукт творчості, а сам процес творення як діяльність із самопізнання й саморозвитку. Творча дитина прагне бути успішною, компетентною, самостійною, робити щось своїми руками, докладаючи потрібних для цього зусиль, долаючи труднощі. Вона виявляє ініціативу у будь-якій активності, проявляючи при цьому лідерські якості. Творчість – одна із найзмістовніших форм психічної активності дитини.

У поєднанні з книгою та читанням, творчість сприяє ще й естетичному розвитку дитини. Читання, в свою чергу, вчить дитину естетики мови, навчає розрізняти прекрасне і потворне, оцінювати красу природи, життя, мистецтва.

І хоч би яким був «диджиталізованим» сучасний світ, дітям повинні читати в родині, у школі, у бібліотеці!

Сучасні бібліотеки й усі ми, разом із вами, постійно розгортаємо нові проекти із залучення дітей до читання, розглядаючи читання як засіб розвитку дитини й усвідомлюючи, що читання має неперевершений вплив на дітей та їхнє майбутнє. Бо саме бібліотека є відкритим простором для розгортання дитячої індивідуальності та креативності через читання. Тому що ми маємо дуже важливий і дієвий інструмент – книгу, яка здатна заспокоїти та звільнити від стресу, надати можливість дитині стати більш ерудованою та впевненою у собі, збільшити її словниковий запас та загальний рівень грамотності, поліпшити сон, розвинути пам'ять, виховати, розширити кругозір, подарувати знання, посилити зв'язок між дорослим та дитиною, розвинути звичку навчатись. І нарешті, читання – це весело!

Книга та читання має об'єднати українців, а нація, яка читає – непереможна. Тож тримаймо інформаційний і культурний фронт разом! Все буде Україна!

Валентина ЧЕРНОУС,
*директор Хмельницької обласної
бібліотеки для дітей імені Т.Г. Шевченка*

Бібліотека: територія читання, пізнання, комунікації дітей і підлітків

2023 рік – другий рік війни. І бібліотеки з інформаційних центрів із літературними майданчиками та коворкінгами стали для багатьох місцем сили, місцем незламності, психологічної та інформаційної підтримки, волонтерськими центрами та штабами гуманітарної допомоги. А психологічної допомоги потребують усі: і дорослі, і малі.

І саме у бібліотеці можна знайти найнеобхідніше.

ТЕРИТОРІЯ ЧИТАННЯ.

Усі стали більше читати, тому що книги заспокоювали і переносили в іншу реальність. Між тривогами наші читачі проживали яскраве життя. І ці моменти були подаровані хмельницькими письменницями Віолетою Ситнік та Ольгою Саліпою. Книги про підлітків, про проблеми «мажорів», про дружбу, конфлікти, кохання та цінності.

А ще ми презентували «особливу» книгу 14-річної Олі Бучиної «Промінь світла на сірому тлі». Книгу видано та адаптовано шрифтом Брайля та українською мовою ресурсним центром університету Львівська політехніка.

У цей важкий час видана книга і дівчинка, яка має 1% зору, мотивує всіх бачити світло і добро.

У січні 2023 р. бібліотека розпочала проєкт #слово_зброя #письменник_воїн. Він розповідає про хмельницьких письменників Михайла Цимбалюка, Артура Закордонця, Юрія Сороку, Ростислава Балему, С. Боднара, які служать у лавах ЗСУ та боронять нашу країну від ворога.

Тиждень дитячого читання #Переможна_книга_непереможної_нації пройшов в усіх бібліотеках Хмельниччини, а відкриття відбулося на базі бібліотеки для дітей Ярмолинецької ТГ.

В обласній бібліотеці для дітей – книжкові вечірки, чаювання з книгою, майстерки з виготовлення закладок для книг, літературний івент «Дитяча книга бореться за мир» та багато інших.

У рамках регіональної акції «Березень. Читають всі» у бібліотеках читали книги М. Павленко. Ми помітили, що саме голосні читання об'єднують наших читачів, заспокоюють та допомагають сприймати воєнну реальність. Ми запропонували нашим читачам Kahoot гру про улюблених героїв книг та «Чарівний світ Гаррі Поттера».

А ще у цьому році у день народження Т.Г. Шевченка діти змогли взяти участь в онлайн-марафоні «Хмельниччина читає Шевченка».

ТЕРИТОРІЯ ПІЗНАННЯ.

У бібліотеці пізнається все: від навколишнього світу, наукових відкриттів до історичних подій та інформаційних технологій. Є в нас прекрасна співпраця з творчою організацією «Хранителі спадщини», які закохані у класичне мистецтво. А для наших читачів часто відтворюють епоху Середньовіччя з лицарством. Дами в ошатних сукнях, лицарі в обладунках, відомі твори світового мистецтва та літератури – саме таким зобразили цей визначний період наші гості. А також наші спільні мистецькі проєкти об'єднують нашу бібліотеку та Хмельницький інститут післядипломної педагогічної освіти та міський центр професійного розвитку педагогів.

Загадковою та цікавою стала зустріч з актором та директором мототеатру «Кут» Володимиром Смотрителем. Під час війни він став волонтером, допомагає українцям за кордоном.

Заняття у «Майже науковій лабораторії», екскурсії до кімнати казок, заняття у «Code club» формують у дітей інтелектуальне сприйняття навколишнього світу, розвивають навички до окремих професій. На-

приклад, комп'ютерна академія «ШАГ» є частим гостем. Працівники розповідають про комп'ютерний дизайн, програмування тощо.

Чим займаються наші діти, коли залишаються вдома без нагляду? Чи знають, як діяти, коли дорослих немає поруч? Про це говорила з нашими читачами керівниця відділу зв'язків із громадськістю Управління патрульної поліції у Хмельницькій області.

Вшановували українських добровольців, розповідали про добровільне формування «Авангард», про тих хмельничан, що захищають Україну.

КОМУНІКАЦІЇ.

Наша бібліотека – це саме те місце, де можна провести дозвілля, подивитись виставу, знайти улюблене місце у наших затишних зонах та майданчиках.

Отож, тут і знайшли своє місце учасники студії «Мері Поппінс», ВПО «Вільної мами». Психологічна підтримка в сучасних умовах дуже необхідна дітям, особливо дітям-переселенцям. Тому для учасників проєкту «Вільна мама», який бібліотека реалізує спільно з ГО «Жіночий ХАБ», проводяться тренінги з психологами. Представники ГО IPSI «Інституту психосоматики та травмотерапії» навчають дітей опановувати власні емоції та відчуття. Підлітки обожнюють «Бібліотусівки», джінсові та піжамні вечірки.

Простір «Free Dreams» є прихистком не тільки для людей з особливими потребами, а й для всіх бажаючих. Це спілкування за спільною грою, святкові зустрічі.

Адже підлітки зараз теж потребують активного ненав'язливого спілкування.

Бібліотека продовжувала вдосконалюватися як обласний методичний центр. Запроваджувались інноваційні методи роботи з читачами, які проєктувалися на область. Практикувалося проведення ІТ-тренінгів, моніторингових досліджень, проведення занять із підвищення кваліфікації бібліотечних працівників області.

Проведено творчу онлайн-лабораторію «Бібліотека – провайдер сучасних послуг для дітей» для завідувачів бібліотек для дітей, центральних бібліотек ТГ за участю провідних спеціалістів НБУ для дітей та обласної бібліотеки для дітей.

У рамках методичного онлайн-офісу проведено онлайн-консультації для працівників публічних бібліотек області. Здійснено виїзди у Закупнянську ТГ та Гвардійську ТГ із метою надання методичної допомоги з питань обслуговування дітей та організації діяльності та визначення центральної бібліотеки у громадах.

Проведено Всеукраїнську онлайн-школу для бібліотечних працівників територіальних громад Хмельниччини за програмою Національної бібліотеки України для дітей, де було розглянуто актуальні питання діяльності бібліотек.

Читачі Хмельниччини були активними учасниками Всеукраїнських конкурсів, ініційованих НБУ для дітей та отримали відзнаки і нагороди. **ВОЛОНТЕРСТВО.**

Працівники бібліотеки є членами ГО «Творча сотня «Рух до Перемоги». А ще ми передали на фронт 20 сіток, понад 200 окопних свічок та побували у військових частинах Хмельницького. Презентували виставку юної волонтерки Аліни Стебло та донатили на ЗСУ. Бібліотека стала пунктом незламності. У нас світло, тепло. Можна скористатися інтернетом та підзарядити гаджети. Разом із читачами ми провели акції до Дня волонтера, Дня захисника України. Отримали грамоти від обласної ради, обласної військової адміністрації за участь у волонтерському русі та подяку від самохідного артилерійського дивізіону 10 окремої штурмової бригади «Едельвейс». Передали книги до м. Боядла (Польща) для українських дітей та до фондів Маріупольської обласної бібліотеки для дітей.

Валентина КРАСНОЖОН,

*завідувач відділу довідково-інформаційного обслуговування користувачів
Національної бібліотеки України для дітей*

Інформаційно-бібліографічний складник системи популяризації читання, книги та знань

У процесі організації читання дітей різних вікових категорій, задоволення їхніх читацьких потреб та інформаційних інтересів, важливе місце відводиться бібліографічній діяльності.

У 2020 році на замовлення Українського інституту книги компанією Info Sapiens було проведено Всеукраїнське соціологічне дослідження «Читання в контексті медіаспоживання та життєконструювання». Дослідження дало можливість відстежити динаміку читацької поведінки, виявити пріоритетні канали комунікації для популяризації читання серед різних типів читачів, вибудувати плани щодо промоції читання та зростання кількості читачів. У дослідженні взяли участь 3 тисячі 900 осіб, з них 1 тисяча 800 дітей. Респонденти дали відповіді на 44 запитання, що широко охоплювали книжкову тематику.

Дослідження показало, що вперше за часи незалежності України українські читачі почали надавати перевагу саме україномовним книж-

кам: 32% українською проти 27% – російською. Також було з'ясовано, що 8% дорослих і 13% дітей читають книжки щодня. Частота читання суттєво залежить від віку: що молодшою є дитина, тим частіше вона читає. Так, серед щоденних читачів частка дітей віком 6-9 років становить 50%, тоді як серед щоденних читачів частка старших підлітків (14-17 років) становить лише 21%. Також опитування засвідчило, що, на жаль, понад половина дітей (57%) віком від 6 до 17 років включно читає з примусу через те, що їх змушують батьки або вчителі.

За результатами опитування 39% дитячого населення читають виключно для задоволення. У середньому і старшому віці серед дітей уже виокремлюються «любителі книжок» – діти, які люблять читати усвідомлено, отримують від цього насолоду і знають, де і як шукати ті книжки, які цікаві саме для них. 73% дітей читають друковані книжки, 14% – електронні книжки і 6% – слухають аудіокнижки. Так, як діти найчастіше читають друковані книжки, то основними джерелами їх отримання є книгарні та бібліотеки. Зокрема бібліотеки набувають особливого значення у дитячому читанні через великі обсяги читання за шкільною програмою. Загалом бібліотеками користуються 53-54% учнів середньої і старшої школи та 36% молодших школярів. Взагалі не читають книжок 12% дітей, найбільш суттєвий розрив спостерігається між молодшою (6%) і старшою школою (21%).

Основним драйвером читання є позитивні відгуки про книги – як від дорослих, так і від однолітків. Загалом діти частіше обговорюють прочитані книги, ніж дорослі: 76% дітей-читачів зазначили досвід обговорення, зокрема 47% – з родиною, 28% – з друзями, але тільки 6% обговорюють книги в соцмережах.

Загалом серед жанрів книг, які читали діти протягом року, переважають підручники (45%) і книжки для дітей (43%). На третьому місці фантастика і фентезі (25%), на четвертому – книжки для підлітків (22%).

Бар'єром читання для дітей є відсутність алгоритму вибору, ранжування книжок (розміщення за ступенем важливості, значущості). Але основний бар'єр читання для школярів будь-якого віку – це нудьга. Вони не заперечують, що існують цікаві книжки, але «ту книжку ще треба знайти». Основний конкурент книжки – це смартфон, тож із власної волі діти готові взятися за читання, лише якщо смартфон недоступний.

Пріоритетними каналами комунікації для дітей є ТБ (74% респондентів дивляться його щонайменше кілька разів на тиждень), соцмережі (YouTube має 36%, Instagram – 27%, а ТікТок – 13% регулярних користувачів серед дітей). Діти, як і дорослі частіше вказують, що черпають життєво важливу інформацію в соціальних мережах. Втім, вони

визнають, що читання корисне для формування широкого словникового запасу, адже саме спілкування та кількість соціальних контактів є основним мірилом «крутості» і «успішності» для підлітків.

Серед головних висновків дослідження можна виокремити наступні:

- розробити рекомендації для батьків щодо того, як позитивно привчати дітей до читання;

- складати і популяризувати списки книжок, які подобаються абсолютній більшості дітей або підлітків. Переглянути шкільну програму на предмет вилучення занадто важких для сприйняття дітей творів і їхньої заміни на більш цікаві;

- підтримувати і впроваджувати сервіси, які будуть консультувати та допомагати дітям обрати книжку офлайн та онлайн у книгарнях та бібліотеках;

- розробити і поширити алгоритми вибору книжок, які може використовувати непідготовлений читач (на кшталт: слідкувати за певним автором, книжка якого сподобалась; за рейтингами книжок або спеціалізованими сайтами та блокерами; вчитися розрізняти стиль письма, який подобається або не подобається); навчати таким практикам читачів із наймолодшого до найстаршого віку;

- просувати електронні та аудіокнижки українською мовою. Підтримувати електронні бібліотеки з легальним контентом українською мовою;

- провадити промоцію бібліотеки як місця, де можна отримати пораду щодо вибору книжки і, за потреби, зручне місце для читання, сприяти підтримці бібліотечних фондів у такому стані, що є актуальним для запитів читачів;

- розповідати про успіхи української книжки, популяризувати творчість українських письменників та видавничу продукцію українських видавництв. Використовувати для цього і найефективніші канали комунікації – ТБ, соцмережі (Facebook, Instagram, YouTube, ТікТок), яким надають перевагу діти;

- сприяти виведенню активних і досвідчених читачів у публічний простір, щоб вони мали змогу ділитися враженнями не лише у близькому (родинному або дружньому) колі, а й у бібліотеках, соцмережах.

- підтримувати блогерів, які розвивають книжкову тематику, популяризують кращу українську книжку та читання.

З більш детальним звітом за результатами дослідження можна ознайомитися за адресою <https://drive.google.com/drive/folders/1KCC8ZkOAXTWInqRTRchHzpVzUhKtxSf5>

Висновки дослідження підтверджують важливість саме бібліографічної роботи бібліотек, адже головні напрями нашої діяльності обу-

мовляються інтеграцією дітей у багатоаспектні інформаційні масиви через читання, книгу, інші комунікативні засоби та спрямовуються на формування особистості, здатної успішно адаптуватися в ситуації безперервного оновлення знань. Нині в сучасних умовах інформаційного перевантаження, розширення репертуару документів у різних формах зростає роль навігаторської функції бібліотек для дітей через призму бібліографії. Це обумовлюється також і реалізацією Стратегії розвитку читання до 2032 року «Читання як життєва стратегія» (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/190-2023-%D1%80#Text>), що розроблена Міністерством культури та інформаційної політики України та затверджена Кабінетом Міністрів України у березні цього року. До виконання завдань, окреслених в Стратегії, повинні долучитися і спеціалісти бібліографічних відділів, популяризуючи якісну різножанрову україномовну книгу в різних форматах, проводячи заняття з культури читання та формування у дітей навичок свідомого та регулярного читання для свого навчання та розвитку.

Важливим складником інформаційного простору, засобом генерації розмаїття документальної продукції, орієнтації в літературному потоці та підтримки читання продовжують бути бібліографічні посібники. Через ці видання здійснюється відбір, оцінка, своєчасне кваліфіковане просування кращої корисної актуальної інформації до користувачів.

Кожного року відділ довідково-інформаційного обслуговування НБУ для дітей готує низку актуальних інформаційних посібників. Переважна більшість із них приурочені ювілейним датам видатних культурних діячів. Зокрема, за останнє триріччя випущено 16 таких посібників. Вони висвітлюють життя та творчість як класиків, так і сучасних українських та зарубіжних письменників, акторів, композиторів, співаків, художників. Серед них можна виокремити наступні: «Водограй таланту Володимира Івасюка» (до 70-річчя від дня народження українського композитора, співака); «Народ віддав їй совість на збереження» (до 90-річчя від дня народження української письменниці Ліни Костенко); «Дивовижні фантастичні світи Міхаеля Енде» (до 90-річчя від дня народження німецького дитячого письменника); «Щирість дитячого світовідчуття: творчість Галини Кирпи» (до 70-річчя від дня народження української письменниці); «Мистецькі світи Емми Андіївської» (до 90-річчя від дня народження української письменниці та художниці); «Незвичайні історії Великого казкаря» (до 105-річчя від дня народження англійського дитячого письменника Роальда Дала); «Легенда українського кіно» (до 80-річчя від дня народження українського актора, режисера і сценариста І.В. Миколайчука); «На одній хвилі з підлітками»

(до 50-річчя від дня народження українського письменника С. Гридіна); «Художнє IQ Ірен Роздобудько» (до 60-річчя від дня народження української письменниці); «Літературні смаколики для дітей від Юрія Винничука» (до 70-річчя від дня народження українського письменника, перекладача і журналіста); «Філософія життя Кетрін Патерсон» (до 90-річчя від дня народження американської дитячої письменниці); «Завжди різна, але завжди найкраща» (до 85-річчя від дня народження української акторки театру та кіно Ади Роговцевої); «У вирі пригод» (до 55-річчя від дня народження українського дитячого письменника А. Бачинського); «Я вчусь у свого читача» (інформаційний список та матеріали до проведення заходів із нагоди 50-річчя від дня народження сучасної української письменниці М. Павленко). Всі ці видання – своєрідні бібліографічні трансформери, що включають змістовну біографічну довідку, літературу про життя та творчість, списки основних творів, перелік відзнак та нагород, цитати авторів, фільмографію, афоризми, крилаті вислови про їхню творчість, вікторини, кросворди тощо. Матеріали цих бібліографічних робіт можна використовувати як у навчальному процесі в школах, так і при підготовці масових заходів у бібліотеках для дітей. Електронні версії бібліографічних посібників представлені на сайті бібліотеки в «Електронній бібліотеці методико-бібліографічних матеріалів» (<https://chl.kiev.ua/Default.aspx?id=7332>).

Значну роль в активізації читання молодого покоління відіграють інтерактивні інформаційно-бібліографічні продукти в електронному форматі. З метою формування шанобливого ставлення до історії рідного краю, його духовної спадщини, бажання пізнавати та вивчати культурні надбання, дивовижну архітектурну і природну красу різних регіонів України у 2019 році фахівцями відділу довідково-інформаційного обслуговування бібліотеки започатковано нову патріотичну серію електронних видань з ігровими завданнями «Подорож містами України». На сьогодні вже підготовлено 9 видань. Це краєзнавчо-пізнавальні тревелог-екскурсії, під час яких діти старшого шкільного віку мають можливість дізнатися про пам'ятки культури, природи, туристичні об'єкти, театри, музеї, духовні храми, оригінальні архітектурні споруди, переглянути світлини, відеорепортажі, прочитати відповідну літературу про унікальні місцевості певної території. Тобто побачити історично значиме, архітектурно витончене, природничо привабливе, красиве та унікальне обличчя різних регіонів країни. Дана серія виділена окремою добіркою на сайті нашої бібліотеки в розділі «Інтерактивні ресурси» (<https://chl.kiev.ua/Default.aspx?id=6145>). Нові випуски будуть готуватися й надалі, щоб представити більшість областей України.

Все більшої популярності в електронній інфосфері набувають мультимедійні презентації, як один із найпоширеніших віртуальних каналів інформування та активізації читання молодого покоління. Вони готуються практично всіма структурними підрозділами нашої бібліотеки, активно використовуються у масовій роботі та розміщуються на головній сторінці сайту. Зокрема, працівниками відділу довідково-інформаційного обслуговування в 2000-2022 роках створено 19 презентацій. Їх пізнавально-інформаційний діапазон доповнився різними темами, серед яких найбільшою популярністю користуються наступні: «Ювілейний книгоград: твори-ювіляри ... року» (4 випуски), «Тривимірний світ чудо-книг» (топ-5 3D-книжок із колекції бібліотеки), «ТОП-7 книжок країн Центральної Азії» (до Міжнародного десятиліття зближення культур), «Здорова планета – здоровий ти» (до Міжнародного десятиліття відновлення екосистем за рішенням ООН (2021-2030 роки)), «Рослини, оспівані народом» (рослинна символіка Україна), «Українська співачка світової слави» (до 150-річчя від дня народження С. Крушельницької), «Секрети здорового харчування» (до Міжнародного десятиліття дій ООН із проблем харчування, 2016-2025 рр.), «З висоти зоряного простору» (відеопрезентація присвячена Всесвітньому тижню космосу), «Український Сократ» (до 300-річчя з дня народження Г. Сковороди).

В останнє триріччя значно активізувалася робота бібліотек у віртуальній площині. Це пов'язано з карантинними обмеженнями та у зв'язку з воєнним станом в Україні. Нині практично всі відділи нашої бібліотеки ведуть безліч цікавих онлайн-проектів, які відповідають викликам сьогодення і будуть корисними в роботі з дітьми різних вікових груп. Усі вони згруповані у розділі сайту «Онлайн-проекти» (<https://chl.kiev.ua/Default.aspx?id=9305>). Серед них: «ІТ-Компанія без меж», «Фан-клуб читача», «Заковики Марійки Книгогризенко», «Нові книги – нові відкриття», «Книги іноземною», «Візок добрих казок» та багато інших. У 2020 році безпосередньо нашим відділом розпочато онлайн-проект «Подорожуймо Україною разом». На сьогодні підготовлено 45 відеовипусків, які можна використовувати як окремі ролики про ту чи іншу місцевість, так і як доповнення під час ознайомлення дітей зі серією електронних видань «Подорож містами України».

2022 року під час літніх читань нашим відділом було реалізовано на каналі YouTube та в соціальній мережі Facebook пізнавальний проєкт «Відеокейс «Корисні звички». В рамках проєкту було підготовлено 10 відеороликів, що висвітлюють питання здорового способу життя та раціонального харчування. А саме: «Водний баланс», «Чищення зубів», «Здоровий сон», «Рухова активність», «Особиста гігієна», «Здорове

харчування», «Збалансоване харчування. Білки», «Збалансоване харчування. Жири», «Збалансоване харчування. Вуглеводи», «Збалансоване харчування. Вітаміни і мінерали». Також у кінці минулого року фахівцями відділу презентовано для дітей новий віртуальний проєкт «Світ професій у кадрі» (знайомство з професіями). Зокрема, було представлено 2 відеоролики, що приурочені таким професіям, як «Вчитель» та «Військовий». Крім того, цікавим доповненням до заходів із популяризації життя та творчості Лесі України став цикл відео для читачів молодшого шкільного віку «З Лесиною піснею у серці» (3 випуски).

З нагоди 30-річчя Незалежності України у 2021 році наш відділ підготував електронне інформаційне видання «30 років незалежності: зіркові перемоги української дитячої книги» (<https://chl.kiev.ua/Default.aspx?id=9798>). Посібник, починаючи з 1991 року, вміщує перелік творів для дітей та юнацтва, відзначених державними та міжнародними літературними нагородами і преміями. Ми продовжуємо його доповнювати. Тому в роботі з дітьми радимо його використовувати і рекомендувати дітям кращі книги, що стали переможцями в літературних конкурсах та рейтингах.

Крім цього, залученню дітей до кращої дитячої літератури сприятимуть списки літератури для позакласного читання для всіх вікових категорій, що подаються на сторінці сайту бібліотеки «Коло читання». Тут представлено ґрунтовні доробки науково-бібліографічного відділу із серії «Справжній читач»: «Маленькому читачеві» (для дошкільників та учнів 1-4 класів), «Умілому читачеві» (для учнів 5-6 класів), «Майстрові читання» (для учнів 7-9 класів) та новий випуск до них «Нові книги читачеві маленькому, умілому, майстрові читання» (2021) що доповнений літературою останніх років. (<https://chl.kiev.ua/default.aspx?id=7679>)

Стрімкий розвиток у сучасному світі інформаційно-комунікаційних технологій та системи масмедіа змушує постійно розширювати роль бібліотекаря у формуванні медіакомпетентностей дитячого населення. Новий етап фахових пошуків у цьому питанні пов'язаний із кардинальними змінами в галузі вітчизняної освіти на основі впровадження медіоосвіти в навчально-виховний процес. Зважаючи на це, у 2021 році відділом було започатковано онлайн-проєкт «Інфогід розповідає» (<https://chl.kiev.ua/Default.aspx?id=9609>), що включає цикл відеоуроків з інформаційної грамотності в інтернет-площині. Зокрема, за цей період віртуальні користувачі мали змогу ознайомитися з такими темами, як «Книжковий світ зсередини» (структура книги), «Дитяча книжкова галерея» (види і жанри видань для дітей), «Медіаінформаційний простір, або Поговоримо про ЗМІ», «Від стін печер до ери комп'ютерних

текстів. Історія книги» (у двох частинах), «Інформаційні жанри журналістики: Новина. Інтерв'ю. Репортаж» (3 випуски) та «Крокуємо безпечним інтернетом». У практичній роботі з інформаційної грамотності, при проведенні бібліографічних занять, що будуть знайомити з діяльністю нашої бібліотеки, радимо скористатися вебмандрівкою сайтом НБУ для дітей з ігровими елементами «Дитячі острови Сайтленду» (<https://chl.kiev.ua/Default.aspx?id=8993>).

Отже, бібліографічна діяльність НБУ для дітей у нових умовах знаходить нові шляхи до читачів, стає для них надійним помічником у виборі кращої цінної літератури, що має патріотичне та гуманістичне спрямування, сприяє формуванню мотивів читання, розвитку світогляду та інтересу молодого покоління до знань та самоосвіти. Комп'ютерні технології дали можливість модифікувати та урізноманітнити сервіс бібліотечно-інформаційних послуг, оперативно розповсюджувати якісні інформаційні ресурси, розширити діапазон інформаційних матеріалів для віртуальної популяризації власних фондів.

Закінчити свій виступ хочу словами українського вченого-літературознавця, професора Григорія Клочека: «Якщо ви хочете, щоб ваша дитина була розумною, виховуйте у неї любов до читання, до книжок; якщо ви хочете, щоб ваша дитина була дуже розумною, то виховуйте її так, щоб вона не лише багато читала, а й глибоко розуміла прочитане». Адже гарна книжка здатна пробудити інтерес до певної тематики, вплинути на життєві інтереси і навіть на вибір життєвого шляху. Всім творчих успіхів!

Сніжана КИСЕЛЬОВА,

завідувач відділу каталогізування

Національної бібліотеки України для дітей

Інтерактивні технології для промоції книги та читання

Мобільні застосунки, віртуальна реальність стали частиною повсякденного життя та значно змінили процес отримання інформації та знань. Застосування інформаційних технологій у роботі бібліотек для дітей відкрило чимало можливостей для створення власних електронних ресурсів. Зараз, коли спілкування з користувачами стало можливе завдяки інтернет-комунікації, бібліотекарі активно впроваджують у практику роботу елементи гейміфікації.

Гейміфікація, або ігрофікація – один із сучасних методів засвоєння інформації, процес застосування принципів гри у навчанні. Бібліотеки для дітей вже давно активно використовують ігрові електронні освіт-

ньо-пізнавальні ресурси у своїй роботі. Зокрема, для популяризації бібліотеки та читання, формування читацької компетенції, виховання інформаційної культури, прищеплення літературних уподобань, засвоєння знань, реалізації читацького саморозвитку тощо.

Національна бібліотека України для дітей (НБУ для дітей) у процесі створення ігрових завдань використовує різноманітні електронні сервіси, платформи та програми.

Електронні сервіси та платформи

LearningApps (<https://learningapps.org>) – онлайн-сервіс для створення невеликих інтерактивних модулів. Зручний у користуванні, при створенні ігрових завдань дозволяє використовувати зображення, аудіо- та відеофайли. Створені ігри можна групувати за відповідними категоріями або об'єднувати окремі завдання різних видів у тематичні колекції. Є можливість використовувати ресурси, створені іншими користувачами. Майданчик має україномовну версію. Наприклад, НБУ для дітей за допомогою цього віртуального майданчика створює інтерактивні завдання та акумулює їх на сторінці «Розвивальний ігротренінг». Рівненська обласна бібліотека для дітей із 2015 року веде сайт «Бібліоігротека», на якому зібрані ігрові інтерактивні модулі бібліотек для дітей Рівненської області – учасників корпоративного об'єднання дитячих бібліотек області.

Slideshare (<https://www.slideshare.net/>) – онлайн-сервіс цифрових публікацій, який дає можливість приватно або публічно завантажувати нові або використовувати готові презентації, інфографіку, документи і відео. Перегляд матеріалів на сервісі не вимагає реєстрації, але для завантаження документів реєстрація необхідна. НБУ для дітей використовує Slideshare з 2011 року. На початок 2023 року сторінка Бібліотеки налічувала 245 презентацій, присвячених популяризації книги та читання. На жаль, стала недоступна безкоштовна функція перезавантаження файлів, що унеможливило оновлення ресурсів. При завантаженні презентації треба враховувати, що електронний файл повинен мати назву відповідно до транслітерації латинськими літерами. Україномовна версія відсутня.

Padlet (<https://uk.padlet.com/>) – вебплатформа, на якій користувачі можуть завантажувати, упорядковувати та ділитися вмістом на віртуальних дошках оголошень, що називаються «падлетами». Дозволяє завантажувати та зберігати файли різного формату (word, pdf, jpg, png); розміщувати фото-, відео-, аудіофайли, презентації, текстові документи; додавати гіперпосилання; ділитися створеними дошками у соціальних мережах тощо. Безкоштовний пакет дозволяє створювати 4 самостійні ресурси-дошки. Вебплатформа має україномовну версію.

Віртуальні дошки створені НБУ для дітей та об'єднані в групу «Library Children» (<https://padlet.com/nbkidskiev>) містять роботи учасників всеукраїнських та міжнародних конкурсів, матеріали онлайн-проектів та грантових онлайн-курсів, книжкові майданчики тощо. На сервісі Padlet можна ставити оцінки, вподобайки, залишати коментарі, публікувати власні роботи, що дозволяє переглядати доробки учасників різноманітних конкурсів та ефективно оцінювати набуті знання.

Kahoot (<https://kahoot.it/>) – навчальна онлайн-платформа для створення інтерактивних ігор. Є можливість додавати малюнки, графіки, таблиці, аудіо- і відеоконтент. Для користування Kahoot необхідно розробити ігрові завдання, проінструктувати учасників, організувати процес проведення гри та підбити підсумки. Безкоштовна версія дозволяє створювати вікторини або тести. Можна розробити серію запитань із кількома варіантами відповідей. Обов'язкової реєстрації для участі у грі не потрібно. З недоліків платформи: інтерфейс англійською мовою, незначна кількість учасників гри, обмежений час проведення – кожного місяця ігрові завдання потрібно оновлювати.

Canva (https://www.canva.com/uk_ua/) – платформа графічного дизайну, за допомогою якої легко створювати візуальний контент. «Canva безкоштовно» надає основні інструменти, потрібні для розроблення дизайну будь-якого контенту. Має україномовну версію. Серед переваг: простий інтерфейс; безліч безкоштовних шаблонів; велика палітра кольорів із підібраними шрифтами; можливість створення діаграм та інфографіки; налаштування зображень із використанням різноманітних фільтрів та їх перетворення в будь-які макети тощо. Можна працювати онлайн, запрошувати приєднатися до роботи інших користувачів та спільно редагувати матеріали. «Canva безкоштовно» дозволяє одноразово зробивши ресурс, скачувати кінцевий продукт як у текстовому, так і відеоформаті. НБУ для дітей активно використовує пакет «Canva для команд» для створення відеороликів, презентацій, брошур, листівок, банерів, плакатів тощо.

JigsawPlanet (<https://www.jigsawplanet.com>) – безкоштовний онлайн-сервіс для створення пазлів. Має україномовну версію. Дозволяє формувати різні за складністю та формою ігри-головоломки, розміщувати їх у створених за темами альбомах, ділитися роботами у соціальних мережах.

Rebus1.com (<http://rebus1.com/>) – генератор ребусів за допомогою якого можна створювати ребуси для дітей. Має україномовну версію. Для початку роботи реєстрація не потрібна. Сервіс пропонує декілька варіантів створеного ребуса та можливість скачування файлу.

WordArt.com (<https://wordart.com/>) – англomовний онлайн-генератор, який дозволяє легко створювати хмаринки слів різноманітної форми. Для їх створення текст можна додати вручну або вказати посилання. Утворену хмаринку легко налаштувати, змінюючи її форму, макет, колір або шрифт. Безкоштовне скачування передбачене для зображень у форматах jpg чи png, векторних – платне. Недоліком програми є певне спотворення шрифтів при відображенні кирилиці. Генератор WordArt підходить для новачків. Реєстрація на сайті не потрібна.

Сайти Google (<https://sites.google.com/new>) – спрощений безкоштовний хостинг від Google для створення вебсайтів. Для використання сервісу потрібно мати обліковий запис Google. Користувацький інтерфейс простий у використанні. Сторінки вебсайту можна створити з нуля або використати доступні шаблони, при цьому не обов'язково знати коди та мови програмування. Є можливість додавати контент майже з будь-якого застосунку Google: Google-документи, YouTube, Google Maps, Google Images, Google Picasa Web, Google Drive тощо. Користувач-власник сайту може запрошувати інших користувачів для спільної роботи та розподіляти права доступу до матеріалів. Як і будь-яка безкоштовна послуга, сервіс сайти Google має свої недоліки: обмежені налаштування оформлення – змінюються тільки кольори, розміри й стиль шрифтів; заборонені анонімні коментарі – додавати коментарі можуть тільки авторизовані користувачі; обсяг дискового простору – 100 мегабайтів (безкоштовний акаунт) і 10 гігабайтів (користувачі Google Apps); не підтримуються CSS і JavaScript тощо.

Фахівці Рівненської обласної бібліотеки для дітей за допомогою конструктора вебсайтів, створеного Google, розробили вебквест із медіаграмотності «МедіаСТАРТ», мета якого допомогти дітям розібратися, що ж таке медіаграмотність та чому важливо бути медіаграмотним. Квест доступний за посиланням: <https://sites.google.com/view/mediastart/головна>.

Електронні застосунки

Microsoft Office – офісний пакет, створений корпорацією Microsoft для операційних систем Windows, macOS, iOS та Android. До складу цього пакету входить програмне забезпечення для роботи з різними типами документів: текстами, електронними таблицями, презентаціями, базами даних тощо. З появою у бібліотеках для дітей комп'ютерів, фахівці навчилися знімати та редагувати відео, створювати презентації та інтерактивні ресурси, використовуючи застосунки Microsoft Power, Point Microsoft Publisher тощо.

Microsoft Office PowerPoint – найпоширеніший у світі застосунок для створення та відтворення презентацій. Можливості сучасного про-

грамного забезпечення для створення презентацій неосяжні. Програма має широкий вибір вбудованих шаблонів, готових макетів і схем для оформлення слайдів. Вона дозволяє вставляти у презентацію текст, зображення, об'єкти інфографіки, 3D-об'єкти, аудіо- та відеофайли. Редактор зображень дає можливість покращити якість ілюстрацій; для аудіо- та відеофайлів доступні елементи монтажу. До будь-якого об'єкта слайда можна застосувати анімаційні ефекти або кінематографічне переміщення, додати гіперпосилання на інший слайд або документ, що знаходиться на комп'ютері або в інтернеті. При збереженні презентації можна використати цікаві анімовані переходи між слайдами або записати презентацію у форматі відео. За допомогою програми PowerPoint співробітниками НБУ для дітей розроблені літературні ігри, що користуються у дітей чималим попитом. На жаль, з усіма деталями, ігри можна використовувати тільки локально. Поділитися ними у повному обсязі на сервісі SlideShare неможливо, так як втрачається чимало ефектів анімації та гіперпосилань необхідних для виконання поставлених завдань та отримання кінцевого результату.

Microsoft Publisher – застосунок для створення та оформлення публікацій. Містить низку шаблонів, інстальованих у програмі, за допомогою яких можна оформляти та публікувати матеріали різного характеру: від рекламних листівок до професійних бюлетенів, від простих афіш до складних ігрових завдань. Крім текстового матеріалу сервіс пропонує використовувати у вигляді вставок таблиці, малюнки, фото-матеріали, календарі тощо. Можна обрати створену професіоналами колірну схему або створити свою власну, змінити макет сторінки або зображення, працювати із багатосторінковими документами тощо. Цю програму використовує наша бібліотечна лялька Марійка для своїх головоломок у онлайн-проекті «Заковіки Марійки КНИГОГРИЗЕНКО» (<https://chl.kiev.ua/Default.aspx?id=9335>).

Бібліотеки для дітей розробляють, публікують та активно популяризують власні цифрові ресурси з метою формування безпечного українського сегменту інтернету. Наприклад, Національна бібліотека України для дітей використовує власні інтерактивні ресурси при проведенні бібліотечних заходів, наповненні сторінок сайту, онлайн-проектів та корпоративних ресурсів, а у друкованих інформаційних та методичних матеріалах даються посилання на розроблені інтерактивні джерела. Для акумуляції електронних ресурсів бібліотек України для дітей на сайті Бібліотеки сформовано розділ «Інтерактивні ресурси».

Бібліотеки для дітей у постійному пошуку і оновлених можливостей віртуальних сервісів, що вже використовуються, і нових платформ для

створення електронних ресурсів. Але при використанні віртуальних сервісів варто враховувати певні проблеми: відсутність україномовних платформ, дотримання чинних норм авторського права, обмеження можливостей безкоштовних версій, відсутність коштів для придбання версій для повноцінного використання тощо. Перші дві проблеми можна вирішити, наприклад, за допомогою перекладача Google, завантаження власних фото- та відеофайлів.

Звичайно, платний доступ до мультимедійних майданчиків дає значно більше перспектив для створення інтерактивних завдань. Складніше з використанням безкоштовних версій, які мають певні обмеження. Це такі, як неможливість перезавантаження файлів, створення лише елементарних вправ, обмеження використання бібліотеки зображень, лімітована кількість переглядів тощо. Наприклад, таким є сервіс ThingLink, за допомогою якого фахівці НБУ для дітей створювали мультимедійні плакати, інтерактивні зображення та відео. Безкоштовна версія ThingLink не відрізняється від платної, проте дозволяє поділитися ресурсами лише з певною кількістю користувачів. Коли безкоштовні перегляди закінчуються, створення нових інтерактивних дошок стає неможливим. Для продовження користування сервісом потрібно або зареєструвати новий обліковий запис, або оформити щорічну передплату.

Віртуальне обслуговування віддалених користувачів стало для дитячих бібліотек новою реальністю. Вони швидко адаптувалися до вимог часу, стали активними творцями безпечних інтернет-ресурсів для дитячої аудиторії, активно впроваджуючи новаторські методи роботи щодо формування спектра інформаційних послуг.

Список джерел:

Canva [Електронний ресурс] : [вебсайт]. — Електрон. дані. — Режим доступу: https://www.canva.com/uk_ua/. — Назва з екрана. — Дата звернення: 15.04.2023.

Google Сайти [Електронний ресурс] : [вебсайт]. — Електрон. дані. — Режим доступу: <https://sites.google.com/new>. — Назва з екрана. — Дата звернення: 15.04.2023.

JigsawPlanet [Електронний ресурс] : [вебсайт]. — Електрон. дані. — Режим доступу: <https://www.jigsawplanet.com/>. — Назва з екрана. — Дата звернення: 15.04.2023.

Kahoot! [Електронний ресурс] : [вебсайт]. — Електрон. дані. — Режим доступу: <https://kahoot.com/>. — Назва з екрана. — Дата звернення: 15.04.2023.

LearningApps.org [Електронний ресурс] : [вебсайт]. — Електрон. дані. — Режим доступу: <https://learningapps.org/>. — Назва з екрана. — Дата звернення: 15.04.2023.

Microsoft 365 [Електронний ресурс] : [вебсайт]. — Електрон. дані. — Режим доступу: <https://www.microsoft.com/uk-ua/microsoft-365>. — Назва з екрана. — Дата звернення: 15.04.2023.

Padlet [Електронний ресурс] : [вебсайт]. — Електрон. дані. — Режим доступу: <https://padlet.com/>. — Назва з екрана. — Дата звернення: 15.04.2023.

Rebus1.com [Електронний ресурс] : [вебсайт]. — Електрон. дані. — Режим доступу: <http://rebus1.com/ua/index.php>. — Назва з екрана. — Дата звернення: 15.04.2023.

SlideShar [Електронний ресурс] : [вебсайт]. — Електрон. дані. — Режим доступу: <https://www.slideshare.net/>. — Назва з екрана. — Дата звернення: 15.04.2023.

WordArt.com [Електронний ресурс] : [вебсайт]. — Електрон. дані. — Режим доступу: <https://wordart.com/>. — Назва з екрана. — Дата звернення: 15.04.2023.

Авдеева Н. Інтерактивні платформи у роботі бібліотекаря [Електронний ресурс] : [презентація] / Н. Авдеева // Національна бібліотека України для дітей : [вебсайт]. — Електрон. дані. — Режим доступу: https://chl.kiev.ua/prof_nov/2021/210517/Авдеева.pdf. — Назва з екрана. — Дата звернення: 15.04.2023.

Дзюба Н. Цифрові компетентності від 2-х до 102-х: погляд бібліотеки для дітей [Електронний ресурс] : професійне спілкування / Н. Дзюба // Бібліотека у форматі Д°. — 2022. — № 1. — С. 7-9. Режим доступу: <https://chl.kiev.ua/D0/Book/View/129#page/8/mode/2up>.

Імерсивні технології в роботі бібліотек для дітей [Електронний ресурс] : метод. лист / Нац. б-ка України для дітей ; уклад. Т. М. Кузілова. — Київ : НБУ для дітей, 2021. — 20 с. — Режим доступу: <https://chl.kiev.ua/MBM/Book/View/627#page/1/mode/2up>. — Електрон. версія друк. вид. — Назва з екрана. — Дата звернення: 15.04.2023.

Колос К. Р. Google Sites (Сайти) як засіб узагальнення професійного досвіду педагогічного працівника [Електронний ресурс] : практичний посібник / К. Р. Колос. — Житомир : Видавництво «О. О. Євенок», 2016. — 99 с. — Режим доступу: <https://znayshov.com/FR/4028/22.pdf>. — Електрон. версія друк. вид. — Назва з екрана. — Дата звернення: 15.04.2023.

Наталія ТУРЧИН,

*завідувач відділу рідкісних та цінних видань
Національної бібліотеки України для дітей*

Рідкісна книга у цифровому просторі

Книгозбірні України є базовим елементом культурної, наукової, освітньої, інформаційної інфраструктури країни. Книжкові пам'ятки є матеріальним символом духовної скарбниці людства, виявленням його колективної пам'яті, тому його вивчення, збереження і забезпечення доступу до нього сучасним та майбутнім поколінням є одним із най-

важливіших завдань НБУ для дітей.

Унікальний за своїм змістом фонд рідкісних та цінних видань Національної бібліотеки України для дітей (далі – Бібліотека) почав формуватися з 1980 року, в ньому зібрано книги та періодичні видання для дітей українською та зарубіжними мовами, а саме російською, польською, німецькою, французькою, англійською, данською та норвезькою від початку XIX століття до 1945 року включно. Інший зріз фонду – вибірково найкраща дитяча книга України та світу в оригінальному художньому та поліграфічному оформленні. Фонд являє собою невичерпне джерело постійного вивчення, дослідження і творчої роботи.

Ще на початку 90-х років минулого століття Бібліотека розпочала роботу зі створення каталогу української книжки для дітей на основі фонду рідкісних та цінних видань бібліотеки. Перший випуск каталогу «Українська книга у фондах Державної бібліотеки України для дітей» з'явився у 1992 році, другий – у 1993 році був підготовлений і виданий співробітниками науково-бібліографічного відділу. У 2016 році укладено бібліографічний покажчик «Книга для дітей XIX – початку XX ст. у фондах Національної бібліотеки України для дітей», до якого включено 420 видань.

Крім книжкових видань у відділі зберігається фонд періодичних видань, попит та зацікавленість викликають українські періодичні видання. Серед них часопис «Молода Україна», редактором якого була О. Пчілка; «Жовтень», «Червоні квіти», «Тук-Тук», «Барвінок» тощо. Працівниками відділу був здійснений бібліографічний розпис цих видань і на основі відомостей підготовлено каталог-путівник «Колекція «Українська дитяча періодика початку XX ст. фонду рідкісних та цінних видань Національної бібліотеки України для дітей». До каталогу включено 17 назв періодичних видань (425 записів): літературно-художні журнали, ідеологічно-методичні, журнали-підручники, природничо-пізнавальні та науково-фахові. У каталозі представлено інформацію про кожне періодичне видання, зокрема загальна характеристика видання, його зведений опис, а також зміст кожного окремого номеру. Каталог-путівник оснащений низкою покажчиків: «Іменний покажчик авторів», «Іменний покажчик художників», «Іменний покажчик перекладачів», «Іменний покажчик композиторів», «Іменний покажчик фотографів» (у кожного видання індивідуальний).

Для Бібліотеки головним є не лише збереження фонду, але і його оцифрування та популяризація серед різних категорій користувачів бібліотеки. У відділі рідкісних та цінних видань Бібліотеки здійснюється відбір документів для подальшого оцифрування та представлення в

«Електронній бібліотеці НБУ для дітей». На 2023 рік ресурс вміщує 291 відскановану копію з фонду відділу рідкісних та цінних видань.

З метою збереження активної частини фонду здійснюється оцифрування видань, тобто переведення в цифровий формат для відтворення вмісту та відображення оригіналу видання (певної книги або журналу), дотримуючись чинних вимог авторського права, щоб зберегти та відкрити до них широкий доступ користувачів. Цифрові ресурси відкривають можливість фахового опрацювання друкованих видань, що мають наукову, історичну, духовну і матеріальну цінність, із наданням відкритого доступу користувачам до культурного спадку минулого. Наприклад, у фонді відділу зберігається шість примірників часопису «Молода Україна» за 1910-1912 рр. Це дитячий журнал, який був додатком до журналу «Рідний край». Унікальність цього часопису в тому, що це був перший і єдиний у тодішній російській імперії дитячий журнал українською мовою. Видавала його у київській квартирі Косачів відома письменниця Олена Пчілка – власним коштом, власними силами, бо не мала можливості оплачувати працю співробітників. У спадок залишилися 64 номери «Молодої України», що вийшли у 1908-1912 та 1914 роках. За звичай, номер часопису складався із кількох розділів. На початку – літературний твір, спрямований на виховання певних моральних якостей. Далі часопис містив розділ «Світознання» (добиралися розповіді на історичні, природничі і науково-технічні теми). Після подавався розділ, що містив твори навчального змісту (баєчка, приповідка або віршик невеличких розмірів), щоб діти могли вивчити напам'ять. На останніх сторінках журналу друкувалися прислів'я, відповідно до пори року, сміховинки, спотиканки, загадки, загадки-жарти і числові загадки-задачі. Дітям пропонувалося розв'язати кросворди, ребуси, шаради. Часопис «Молода Україна» та художні твори Олени Пчілки не втратили своєї значимості. Вони цікаві, зрозумілі, корисні, повчальні і для сучасної дитини.

Популяризація фонду рідкісних та цінних видань відбувається також завдяки участі Бібліотеки у корпоративних проєктах: «Т.Г. Шевченко. Електронна колекція» (НБУ ім. В.І. Вернадського) та електронна бібліотека «Культура України» (НБУ ім. Ярослава Мудрого).

Підготовка, збір інформації, формування власних електронних ресурсів є наступною складовою популяризації фонду.

На допомогу організаторам дитячого читання, дослідникам дитячої книги ми пропонуємо віртуальні персональні та тематичні виставки до ювілейних дат і подій, які розміщені на сайті Бібліотеки в розділі «Музей книги». В розділі «Віртуальні виставки» наші публікації представлені як

слайд-презентаціями, так і текстовими ресурсами, що мають структурований формат (розділи) і висвітлюють інформацію про персоналію або за певною темою.

Найбільш затребуваними та відвідуваними є тематичні вебвиставки: «Колекція «Бібліотеки Дори Доброї» у фондах НБУ для дітей», «Перші безоплатні бібліотеки для дітей м. Києва» (до 100-ї річниці з дня відкриття бібліотек для дітей, ініційованих благодійним товариством «Ліга захисту дитинства»). За кількістю переглядів лідирують підготовлені персональні вебвиставки: «Перелийте в дітей свою душу: поетичне слово, осяяне любов'ю...» (до 170-ї річниці від дня народження української письменниці Олени Пчілки), «Натхненний співець вільних просторів природи та тваринного світу» (до 160-річчя від дня народження Е. Сетона-Томпсона, канадського прозаїка), «Закони пошуку істини: англієць, який любив Індію» (до 155-річчя від дня народження прозаїка, казкаря, поета Джозефа Редьярда Кіплінга), «Караван казок» (до 215-річчя від дня народження німецького прозаїка і казкаря В. Гауфа), «Олесь Донченко: світ його книг» (до 115-річчя від дня народження українського прозаїка, казкаря); «Був він життєрадісної вдачі – життєлюб і людинолюб» (до 115-річчя від дня народження українського прозаїка Олександра Копиленка), «Неймовірний майстер Золотого віку англійської дитячої книжки» (до 175-річчя від дня народження художника-ілюстратора Рендольфа Кельдекотта) та інші.

У відділі започатковано низку онлайн-проектів і ведеться копітка робота зі збору інформації та представленні її користувачам. У 2019 році було започатковано цикл «Вітчизняне книговидання для дітей: видані століття тому». П'ять випусків ресурсу охопили період 1919-1923 рр. і розкривають історичні умови українського книговидання та книгорозповсюдження, демонструють кращі зразки дитячих книг. Цикл презентацій «Творці української книжки: повертаємо імена» (інформаційне дос'є) розкриває творчість художників-ілюстраторів, які творили у 20-30-х роках минулого століття. Відомості про деяких митців або відсутні взагалі, або інформації дуже мало. Підготовлено і розміщено на сайті перший випуск про Івана Мартиновича Бурячка. В 2023 році заплановано три випуски.

Активно проводиться вивчення частини фонду відділу «Художня література українських авторів». За сформованим списком авторів (видань із фонду відділу) та розробленою структурою подання інформації зібрані матеріали, що висвітлюються в електронному довіднику «Творці української дитячої книжки у фонді відділу рідкісних та цінних видань Національної бібліотеки України для дітей». Саме цей довідник містить

відомості не тільки про знаних і відомих в Україні майстрів слова і пензля, а і відкриває імена тих, малознаних і маловідомих творців, які за обставинами долі та історичних подій, були безпідставно заборонені або забуті, але їхні твори зберігаються у фонді відділу. Наприклад, це Атаманюк Василь Іванович (псевдонім Василь Яблуненко) – письменник, поет, перекладач, літературознавець, який увійшов у коло дитячого читання, був розстріляний у 1937 році. Григорій Бабенко за фахом лікар, у кінці 20-х рр. написав повість «Шляхом бурхливим» про події в Україні часів козаччини, але подальша доля письменника не відома. Дослідники звертають увагу, що у бібліотеках майже не залишилося книжок Бабенка. Кілька примірників зберігається лише у НБУ для дітей. З цього робиться висновок, що твори автора у 1930-х роках потрапили до переліку «ідеологічно ворожих», а тому їх вилучили із книгозховищ. Однак, сам Г. Бабенко у списках репресованих не знайдений. Перелік можна продовжити, це і Баско Сергій, Богуславський Микола, Брасюк Гордій, Будяк Юрій, Вухналь Юрій, Гаєвський Микола, Голота Петро, Лотоцький Олександр. А також ілюстратори Гагенмейстер Володимир, Глухов Михайло, Гольман В. та Гороховцев А. (відомості про ілюстраторів відсутня). Робота над покажчиком триватиме і надалі.

У книгах залишаються жити думки, прагнення, мрії не лише наших сучасників, а й представників минулих поколінь. Рідкісні та цінні видання – жива пам'ять, невичерпне джерело фактів і подій минулого, вони мають виняткову наукову, духовну й матеріальну цінність. Саме напрями роботи відділу з популяризації творів фонду рідкісних та цінних видань допомагають продовжити життя книгам, розповісти їхню історію сучасному користувачеві, відкрити нові призабуті імена творців дитячої літератури, віднайти джерела для перевидання дитячої книги.

ТЕМАТИЧНА СЕКЦІЯ «ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ДІТЕЙ БІБЛІОТЕКАМИ В РЕАЛІЯХ ВОЄННОГО СТАНУ»

Лариса КАЗАКОВА,

*заступник директора КЗ «Чернігівська обласна бібліотека для дітей»
Чернігівської обласної ради*

Діти і війна:

підтримуємо у часи невизначеності і стресу

24 лютого 2022 року – дата, яка докорінно змінила життя всього українського народу, назавжди поділивши його на «до» та «після». У наш дім прийшла повномасштабна невинуватана і нічим не спровокована війна росії проти незалежної та суверенної України.

У часи війни ключовими стають готовність і вміння захищати свою державу. Російсько-українська війна кожного українця зробила воїном, готовим на своєму місці робити те, що він вміє, разом з армією наближаючи нашу перемогу.

Реалії кожної війни — негативний вплив на природу, економіку, політику, психіку індивіда та колективну (народну) свідомість.

Війна, зміна звичного ритму та умов життя, розлука з батьками, іншими близькими або їхня смерть, втрата друзів, насилля щодо дітей чи їхніх рідних та близьких, бомбардування, повітряні тривоги, змушений переїзд в інше місце чи навіть країну, невідомість та інші негативні фактори – все це шкодить психологічному стану людини і особливо дитини.

Про необхідність психологічної допомоги більшості наших дітей свідчать результати опитування, що було проведено дослідницькою компанією Gradus Research.

За їхніми даними, 75% від усіх батьків, які взяли участь в опитуванні, стверджують, що їхні діти демонструють ті чи інші ознаки психотравматизації.

Найбільш розповсюдженою ознакою «емоційних гойдалок» є швидке та безпричинне коливання настрою. Це спостерігається у 45% дітей. Підвищений рівень тривожності – у 41% дітей.

Війна вплинула й на фізіологічні потреби дітей, за словами батьків:

29% дітей мають порушення сну;

10% страждають від нічних кошмарів;

у 20% дітей – поганий апетит.

Травмуючи події війни мають свої наслідки і для сприйняття світу та комунікації:

20% дітей часто згадують та обговорюють пережиті та побачені події;

7% дітей відіграють побачене і пережите у формі гри;

у 13% дітей зменшилося або взагалі припинилося бажання спілкуватися з іншими людьми.

Після початку війни:

16% дітей страждають на порушення пам'яті, уваги та здатності навчатися;

13% проявляють спалахи агресії;

6% переживають панічні атаки;

а у 3% дітей проявляється саморуйнівна (аутодеструктивна) поведінка: в них з'явилися шкідливі звички, вони цілеспрямовано завдають собі ушкоджень.

За результатами цього ж дослідження, дві третини батьків прямо розмовляли з дитиною про війну. Але, на жаль, третина батьків вважає своїх дітей або замалими для такої розмови (найчастіше це стосується дітей до 9 років) або дорослими, котрі самостійно все розуміють, не потребуючи батьківських пояснень (найчастіше це стосується дітей, старших 14 років).

Широкомасштабна війна в Україні кидає багато викликів усім українцям незалежно від того, де вони проживають і чим займаються. Постали нові завдання і перед психологічними службами, які працюють задля підтримки ментального здоров'я дітей і дорослих.

Нові виклики та завдання постали і перед дитячими бібліотеками, адже це те місце, де дитина завжди знаходила прихисток і розуміння. І сьогодні наш обов'язок перед читачами помножився у декілька разів. Ми бачимо це по своїм відвідувачам, кількість котрих суттєво збільшилася. Сьогодні до нас йдуть не лише діти у пошуках розради, але і їхні батьки, дідуся з бабусями, сестрами, братами, друзями.

Дитяча бібліотека сьогодні, як ніколи, стала центром громади з психологічної підтримки своїх читачів.

Чернігівська обласна бібліотека для дітей розпочала свою роботу в онлайн-форматі практично одразу після початку повномасштабного вторгнення ворога.

Так, вже 23 березня були розміщені перші публікації на сайті бібліотеки — «Війна... Важливо бути разом» і «Правила для батьків у час воєнної небезпеки». І почалася щоденна робота щодо підтримки наших читачів.

Поки бібліотека була зачинена, ми якнайширше намагалися надавати різні рекомендації як психологічного, так і практичного характеру на сайті і блогах бібліотеки.

Переконані, що читання — надзвичайно потужна сила для зняття стресу. Лише декілька тез, які розкривають зміст нашого переконання:

1. Читання відволікає. Воно допомагає абстрагуватися від жакливної реальності та постійного читання новин та на деякий час забути про війну.

2. Читання стимулює пізнання. Деякі книжки — з історії, філософії, культури та політики — допомагають краще відрефлексувати щодо того, що відбувається в Україні зараз (через призму минулого та майбутнього досягнути сьогодення).

3. Читання зберігає психічне здоров'я. Час, проведений за книжкою, допомагає знизити тривожність, сфокусуватися на моменті тут і зараз та навіть краще спати.

4. Читання додає сил і витримки. Особливо це стосується книжок, які описують події, схожі на ті, що переживають зараз українці.

5. Читання нагадує, що життя триває. Психологи радять за можливості повертатися до звичних ритуалів. Як сказала одна читачка: «Читання — це єдина довоєнна активність, яка мені доступна».

6. Читання прокачує. Книжки — чи не найпростіший спосіб навчитися нового навіть у бомбосховищі. А після війни отримані знання обов'язково знадобляться.

Як сказав читач (або читачка) нашої бібліотеки: «Читання для мене — задоволення, під час війни воно дозволяє отримати бодай трохи позитивних емоцій».

Враховуючи всі аргументи і багатолітній досвід, було започатковано новий проєкт: «Читання книг – найкращий засіб від турбот, тривожності та стресу». Для наших читачів ми готуємо добірку літературних творів, які, за визначенням фахівців, допоможуть людині, а особливо дитині, впоратися зі своїми страхами.

2020 року Чернігівська обласна бібліотека для дітей та практикуючий психолог, арттерапевт, консультант за методами позитивної психотерапії, арттерапії Анна Половинник запустили спільний проєкт «Психолог радить».

Його мета — підтримати наших численних читачів у непростий час, навчити долати стреси, а головне — мислити позитивно та надихати своїм прикладом інших.

Після повномасштабного вторгнення, проєкт зазвучав у новій модальності, адже психологічна допомога стала на порядку денному актуальною, як ніколи. Об'єднавши зусилля, подолавши перепони, ми запрацювали в новому ключі.

«Пережити війну» — це те, що нам ще треба буде зробити. А ось те, що з нами відбувається зараз — «життя у війні». Як цьому дати раду

— справді велике та складне питання. То як нам продовжувати нормально функціонувати, якщо накриває відчуття, що опускаються руки?

Для того, щоб працювати з дітьми і допомагати їм, бібліотекарі мають самі триматися, бути сильними. Тому пані Анна Половинник і психолог благодійного фонду «Право на захист» пані Тетяна провели для колективу бібліотеки навчальний тренінг «Життя в умовах війни: як пережити і зберегти себе».

Присутні на заході ділилися відчуттями, емоціями, які супроводжували їх під час активних бойових дій; як впоратися із психологічними травмами; що допомагало вижити – як фізично, так і психічно.

Дуже цікавою у тренінгу стала аналітика, яку зробили психологи після анкетування:

- Як ви зараз? Що вам допомогло/допомагає вижити та вистояти у період війни?

- Якою була ваша реакція при травматичних подіях, що з вами відбувалися?

- Розказати про власний досвід переживання травми.

Опановуючи запропонований тренінг, колектив одразу відчув його дієвість на собі. Всі із задоволенням або навіть потребою робили вправи.

Які ж основні висновки були зроблені після роботи:

- Дбай про себе, дбай про інших;
- Їж, спи, дихай;
- Будь зі своїми;
- Роби те, що вмієш найкраще;
- Зберігай надію та вір у перемогу.

На сайті також з'явився цікавий проєкт «Практичні поради під час війни», який, окрім іншого, включає в себе і психологічні поради.

Дієвою розрадою для наших дітей були і конкурси, організовані Національною бібліотекою України для дітей і нашою бібліотекою (загалом 5), в яких взяло участь майже 200 дітей. А це означає, що для них була проведена психотерапія, адже творчість – це один із найдієвіших засобів під час перебування у стресі чи то дитини, чи дорослого. Продовженням став проєкт нашої бібліотеки «Намалюй свої думки», де діти на папері фактично малювали свій психологічний стан, і таким чином, позбавлялися тривог і страхів.

Цікавим проєктом бібліотеки минулого року стала співпраця з громадською організацією «Родина воїна». Ми започаткували для родин загиблих або тих, хто на фронті захисників, проєкт «Сімейне дозвілля» з найрізноманітнішими заходами, завдяки яким родини, і особли-

во діти, знаходять спокій у душі та радість свята, відволікаються від сумних думок. Після таких зустрічей наші гості завжди йдуть додому із усмішками та невеликими подарунками.

Як ми вже говорили, мистецтво – то дієвий засіб відволікання від страхів війни. Тому наш ляльковий театр «Пізнайко», як тільки ми запрацювали офлайн, відновив свої вистави на радість маленьким читачам і їхнім батькам, в тому числі й родинам захисників, які із великим задоволенням їх відвідують.

Продовжуючи тему мистецтва, не можна не згадати і наші майстер-класи. В онлайн-форматі їх було започатковано в нашій бібліотеці майже 5 років тому, і з кожним роком їх ефективність і популярність набирали обертів. Працівники бібліотеки доступно і цікаво виготовляють поробки (а це і закладки для книг, патріотичні браслети, серця синьо-жовті, весняні квіти, зимові мотиви, новорічні прикраси). Записи цих занять стали дуже популярними серед наших користувачів. Тим більш важливими стали вони сьогодні, коли в країні йде широкомасштабна війна, а такі заняття допомагають діткам відволікатися і радіти з того, що зміг зробити подарунок мамі, захиснику або собі.

Якою ж важливою подією у цьому сенсі стало відкриття в Чернігівській обласній бібліотеці для дітей «Школи мотанки» чернігівської майстрині Олександри Дідович, яка сама занурена в дане мистецтво і своєю енергією заряджає своїх вихованців. Яка радість сяє на обличчях дітей по завершенні занять, коли вони бачать плоди своєї роботи! І ніякі сирени і тривоги не заважають їм насолоджуватися отриманим результатом. Ніхто не залишається байдужим до побаченого, і багато хто записується на заняття до майстрині. Відомо, що коли людина щось робить своїми руками – це свого роду прямий зв'язок із космосом, з Богом. Тому ми і відчуваємо дієвість цих занять через настрої наших маленьких і дорослих читачів.

Радісною подією для читачів бібліотеки стало відкриття бібліотечного кінозалу для дітей «Українська анімація і дитяче кіно», в якому розпочали демонстрування першого українського мультсеріалу «Книга-мандрівка. Україна», заснованого на реальних подіях та нереальних пригодах.

«Книга-мандрівка. Україна» (початок у 2019 р.) – перший український мультсеріал, заснований на реальних подіях та нереальних пригодах. Чому «книга»? Бо серіал створений на основі бестселера «Книга-мандрівка. Україна» від креативної агенції Green Penguin Media – а віднині персонажі, історії та відкриття ожили і в українському YouTube! Як українцю розгадати писемність стародавньої цивілізації майя, не

виходячи з кабінету? Чому ніколи не варто викликати на дуель Нобелівського лауреата? Хто допоміг Миколі Гоголю створити перше українське фентезі? Як харків'янка змінила світ балетної моди та ще й «Оскар» отримала? Героями мультсеріалу стануть всесвітньо відомі українці, об'єкти та події, на жаль, не завжди добре знані на батьківщині. Події перших п'яти серій будуть розгортатися у Харкові та Римі, в Одесі та Гватемалі, на Полтавщині та Нью-Йоркщині!

З 24 лютого увесь світ турбує, та ні, не дає спати вночі, питання – та звідки ж узялися ці сміливі українці? Чому вони нічого не бояться? Сиділи собі тихенько, і ти ба – відхаймарсували (та відбайрактарили) «другу армію світу» по повній! Насправді ж українська нескореність починається ген-ген за історичним видноколом. Про неї голосом народного артиста України Остапа Ступки розповість мудрий дуб, батько і наставник тисячолітнього дуба Залізняка. Він бачив усе на власні очі. Ми хочемо, щоб історія викликала не дрімоту, а захват і задоволення. Шостий сезон «Книги-мандрівки» присвячений Нескореним – людям, подіям, втратам та здобуткам, завдяки яким ми зберегли державність. Чому Україна не здалася такій здавалося б могутній росії? Чому українці та росіяни не «адін народ»? Чому українці – нескорені? Кожен епізод просто та зрозуміло відповідає на всі складні запитання.

Серіал викликав ажітаж серед наших читачів і став справжнім психологічним рятівником для дітей, які відвідують наш кінозал із задоволенням і відчуттям перемоги над своїми страхами, адже там вони дізналися стільки цікавого і неймовірного про українців, нашу культуру, відкриття, науку.

Чернігівська обласна бібліотека для дітей із самого початку війни в Україні стала потужним волонтерським центром міста і області. Враховуючи сталі традиції роботи бібліотеки з громадськими організаціями, школами, садочками, всі волонтерські акції, оголошені бібліотекою, знаходили потужний відгук серед наших читачів і громадськості.

2022 рік підняв волонтерську діяльність на найвищий щабель. Бібліотекою було запроваджено і проведено низку заходів і акцій на підтримку наших Збройних сил і постраждалого мирного населення.

Як ми вже говорили на початку, всі ми стали справжніми воїнами і захисниками своєї країни, кожен на своєму місці. Тому, хоч як дивно, але волонтерство, також стало дієвою психологічною допомогою нам самим і нашим користувачам. Адже, коли долучаєшся до таких дій, починаєш відчувати свою необхідність та вагу у спільній справі, наближаєш перемогу реальними вчинками. І психологічний стан дійсно покращується, завдяки усвідомленню того, що ти, як частина великого

цілого, допомагаєш перемагати своїй країні, і це дійсно надихає.

Для внутрішньо переміщених осіб у Чернігівській обласній бібліотеці для дітей також створена низка заходів, які допомагають їм адаптуватися на нових місцях, знайомлять із містом, його історією, відволікають від страшних спогадів війни.

У відділі обслуговування 1-4-х класів і дошкільників започаткована програма «Терапія іграшкою». Це – благодійний проєкт, спрямований на підтримку дітей, які постраждали від військової агресії. Зміст його – казковий ігровий простір. У ньому дитина вибирає та залишає собі іграшку, яка стане для неї психологічною підтримкою, другом, методом заспокоєння, зняття напруги, емоційною опорою. Вибір іграшки відбувається під супроводом психолога (згаданої нами пані Анни), яка проводить із дитиною терапевтичне заняття.

Також у рамках адаптаційних проєктів організуємо бібліотечні активності: діти з батьками можуть вибрати будь-яку локацію. Це й майстер-класи, психологічна консультація, літературні зустрічі, квести за різними темами, ігри в рамках проєкту «Книжкові гризуни у бібліотеці», взагалі будь-який захід, який спрямований на психологічну й соціальну підтримку.

Продовжується і психологічна робота на нашому сайті, блогах.

Багато рекомендаційних матеріалів вміщує блог «Hello, Європа». Тут маємо психологічний помічник від ЮНІСЕФ, «Спільно» з найрізноманітнішими напрямками допомоги:

- курс «Бути поруч»: курс з основ психологічної підтримки для батьків, освітян та всіх, хто працює з дітьми;
- курс для батьків «Долаємо стреси разом»;
- проєкт психологічної підтримки «ПОРУЧ» — це онлайн та очні групи психологічної підтримки для підлітків та батьків, чиє звичне життя зламала війна. Психологи працюють для того, щоб досвід кожного та кожної не залишився непереборною травмою на все життя;
- платформа Teenergizer — це рух, який об'єднав підлітків із регіону Східної Європи та Центральної Азії. На платформі можна отримати психологічну підтримку у разі дискримінації. Унікальність Teenergizer у тому, що проєкти для підлітків придумують та втілюють самі підлітки;
- брошура «Батьківські навички. Підтримка дітей у подоланні стресу».

Цікавим і корисним для читачів вважаємо проєкт «Емоційне здоров'я дітей під час війни». На сьогодні створено чотири випуски у цікавій доступній формі:

- експрес-порада «Дбаємо про власну стійкість»;
- експрес-порада «Серія ігор «АНТИБОМБування»;

- експрес-порада «Поважаємо особистий простір дитини»;
- експрес-порада «Створюємо безпечне інформаційне поле».

У найскладніші для України часи кожен переживає зміни настрою та поведінки, спричинені воєнними діями та їхніми наслідками.

Кращий спосіб допомогти близькій людині опанувати емоції у складний час та підтримати її — це просто бути поруч, уважно слухати та, за потреби, обіймати. В жодному разі не слід знецінювати її почуття: не перебивати своїми коментарями; не переносити на неї власні проєкції, аналогії, домисли і висновки з порадами; не порівнювати її почуття, стан та становище із власними чи чийось іншими, тим самим встановлюючи ніби ієрархію страждань (хто страждає «більше», а хто «менше»); ні в якому разі не критикувати спосіб, у який вона виражає наболіле (кожен із нас здатен демонструвати внутрішній світ так, як відчуває). У таких випадках важливо дати людині можливість висловити свої почуття, емоції, переживання та відчути підтримку (а не оцінку).

А українці в умовах війни потребують особливої підтримки.

Дитячі бібліотеки, і зокрема Чернігівська обласна бібліотека для дітей, працюють саме таким чином: щоб кожна дитина, кожен читач відчули цю підтримку і почувалися у стінах нашої бібліотеки спокійно і затишно. Взагалі, вважаю, що по суті, всі заходи, що відбуваються у стінах бібліотеки, вся наша робота – це повноцінна психологічна допомога дитині.

Як казав Генрі Форд: «Зібратися разом – це початок, згуртуватися – це прогрес, працювати разом – успіх». І ми, дитячі бібліотекарі, в тяжкі часи випробувань і втрат – зібралися, згуртувалися і запрацювали, як єдиний живий організм, задля дитини і задля країни. І тому нас неодмінно чекає успіх і перемога.

Надія НОВИЦЬКА,

директор Тернопільської обласної бібліотеки для дітей

Бібліотека — простір для психоемоційного розвантаження та соціальної адаптації дітей

Війна увійшла в наше життя... І стільки всього змінилося у ньому.

Попри наше бажання захистити дітей від жахів війни – вона є у їхній свідомості. Вони думають про неї, переживають за її хід, бачать її у снах, малюють її у своїх малюнках. І вони питають про неї нас дорослих: чому на нас напали? що буде з нами? де ми будемо жити? Нам не просто самим із цими запитаннями, не на всі знаємо відповіді, але

дуже важливо, щоб наші діти не були наодинці з цими думками, а з нашою підтримкою змогли пройти крізь усі випробування війни.

Навіть, якщо ми не знаємо відповідей – дітям важливо знати, що вони можуть із нами спілкуватися на цю тему, говорити чесно і відверто про все, що їх хвилює. І що ми є з ними, що ми разом у цьому досвіді і разом прокладаємо шлях крізь нього.

Вже в перші дні війни до Тернополя прибували ВПО з територій бойових дій і потрібно було приймати рішення, як установа працюватиме надалі. В цій ситуації ми розширили свої функції, шукаючи партнерства у громадських та благодійних організацій і фондів, залучаючи волонтерів, адже ми розуміли, що без залучення партнерів-фахівців нам буде дуже важко, і були раді усім, хто пропонував свою підтримку, а також самі шукали спеціалістів, які зможуть професійно спілкуватися з дітьми на різні теми.

Обираючи шлях партнерської взаємодії, бібліотека не тільки вдосконалила свою роботу, а й отримала визнання та підтримку громади м. Тернополя та подальший імпульс до активізації своєї діяльності. Позитивним моментом є той факт, що така співпраця у рамках культурно-просвітницької діяльності базується не лише на інформаційній, а й на фінансовій підтримці. Це сприяє ефективному вирішенню численних проблем, пов'язаних із наданням бібліотекою якісних послуг, які ми як бюджетна установа, не в змозі забезпечити самостійно через недостатнє фінансування.

Бібліотека для дітей стала чи не єдиним закладом в місті, куди могли звернутися люди, які активно прибували із зони бойових дій і потребували інформаційної, психологічної, матеріальної підтримки, а також місця відпочинку і горнятка теплого чаю.

Для різних вікових категорій ми створили «Сімейний простір», де щодня відбувалися активності з дітьми: терапевтичні заняття за методикою М. Монтесорі, з пісочної анімації, казкотерапії, майстер-класи, перегляди мультфільмів на інтерактивній дошці, настільні та активні ігри на Кінест-майданчику. Зважаючи на велику кількість бажаних відвідувати активності з дітьми, до їх проведення долучалися психологи, волонтери із сімейного клубу «Промінчики», молодіжної ініціативи «Безпечний простір», Тернопільського осередку ПЛАСТ і просто небайдужі люди, які охоче пропонували свої ідеї, підтримку і допомогу.

Усю інформацію з фотографіями поширювали різними каналами комунікації і це допомагало нам залучати людей, які є фахівцями своєї справи.

Наступним кроком стало відкриття рефлексійно-терапевтичної студії «Голос казок» для дітей 5–12 років, яку веде Світлана Ломовцева – практичний психолог, сертифікований психотерапевт, яка спеціалізується на роботі з сім'ями та дітьми, а також на роботі з кри-

зами і травмами. Казкотерапія корегує емоції дітей та вдосконалює стосунки кожного з навколишнім світом. Крім того, для нас бібліотекарів є важливим те, що на кожному занятті присутня книга. Такі зустрічі у супроводі психолога відбуваються 1 раз на тиждень у п'ятницю і мають назву «Терапевтичні п'ятниці».

Наша бібліотека стала одним із двох майданчиків в області для реалізації Всеукраїнського проєкту «СпівДія заради дітей», ініційованого активістами з різних міст України з метою підтримки розвитку дітей під час та після війни. Активності в рамках проєкту відвідали понад 400 дітей 5–14 років із Києва, Бучі, Ірпеня, Гостомеля, Харкова, Херсона, Миколаєва, Маріуполя, Чернігова та інших міст, які потерпають від війни.

У квітні 2022 року бібліотека була першою «дитячою точкою» у Тернополі в рамках проєкту «ЮНІСЕФ – дитячі точки «Спільно», який реалізовується програмою «Громада для сім'ї» у співпраці з БО «Українська освітня платформа» та Дитячим фондом ООН UNICEF Ukraine. Проєкт має за мету надання доступу до неформальної освіти дітям, які через війну стали вимушеними переселенцями та дітям із місцевих громад.

У липні 2022 року у бібліотеці запрацював проєкт «Психосоціальна підтримка ВПО», ініційований Тернопільською обласною організацією Червоного Хреста України за фінансування Данського Червоного Хреста. В рамках проєкту, двічі на тиждень, проводяться рекреаційні заходи, направлені на зняття психоемоційної напруги дітей через книгу, творчі майстерки, активні ігри, змістовне дозвілля. Для проведення занять нам надаються усі необхідні матеріали для творчих майстер-класів, розвиваючі іграшки: бізборди, настільні ігри, пазли, печиво, вода для учасників, засоби гігієни тощо.

Зустрічай день радісно, відпочивай корисно! – під таким гаслом у бібліотеці проходив дитячий табір «Бібліоліто – 2022». Протягом трьох табірних змін, із понеділка по п'ятницю з дітьми від 8 до 10 років працювали досвідчені бібліотекарі, які дбали про те, щоб вихованцям було цікаво, комфортно і весело... Діти перебували в таборі з 10:00 до 14:00 год.

Виховний процес у таборі організовувався за тематичними днями: «Україна», «День книги», «День здоров'я», «Терапевтичний релакс», «Квіти», «Тернопілля», «День екології», «День безпеки». Дозвілля вихованців було сплановане, як цікава тематична подорож. Щоденна робота табору розпочиналася з ранкової патріотичної руханки.

До проведення заходів були залучені наші друзі й партнери: письменники, видавці, музиканти, фітнес-тренери, працівники Тернопільської міської організації Товариства Червоного Хреста, представники Патрульної поліції Тернопільської області.

Впродовж роботи табору відбулося ряд екскурсій до Підпорядкованої державної пожежно-рятувальної частини-2 ГУМНС України в Тернопільській області до Тернопільського обласного краєзнавчого му-

зею, де дітям влаштували пізнавально-розважальний квест із цікавими завданнями, кросвордами та печерними лабіринтами.

В межах табору діти брали участь у різноманітних творчих майстер-класах із виготовлення ляльки-мотанки, паперових квітів, книжкової закладки. Ми також не могли не спробувати такий ароматний вид арттерапії, як малювання кавою. І, навіть, під час повітряної тривоги в укритті, продовжували наші заняття та цікаві розваги.

Загалом учасниками табору стали 48 дітей-переселенців і місцевих жителів.

У березні 2023 року Тернопільська обласна бібліотека для дітей долучилася до реалізації програми «Діти України» від міжнародної благодійної організації Worldwide orphans (WWO), яка у травні 2022 року стартувала у Львівській обласній бібліотеці для дітей. Програма спрямована на допомогу маленьким українцям, а зокрема тим, які постраждали від російської агресії, отримали травму чи залишилися сиротами. Саме з такою метою до України майже через 30 років повернувся уродженець Львівщини Михайло Рубін, який вже тривалий час працює в міжнародній благодійній організації Worldwide Orphans, яка розробила спеціальну програму для роботи з вразливими дітьми.

Програма розрахована не тільки на дітей, які вимушено переселені, але і місцевих жителів, адже суб'єктивно вони теж травмовані. Сирени, те, що бачать по телебаченню, те, що чують від дорослих вони дуже складно переживають. Ми не ділимо дітей — це всі наші діти, діти України, вони є в рівних умовах і ми намагаємося їх інтегрувати, це є і дестегматизація, і соціалізація, і психологічна адаптація.

Методика занять за даною програмою передбачає перш за все читання, а також різні майстерки на розвиток дрібної моторики рук, різноманітні ігрові активності: пісні, руханки, все, що може допомогти дітям адаптуватися та соціалізуватися, працювати самостійно, в парах і в команді, знаходити собі друзів, вміти концентрувати увагу, керувати своїми емоціями.

Троє наших бібліотекарів пройшли спеціальне навчання за цією програмою і з 15 березня 2023 року розпочали роботу з дітьми двох вікових категорій: 1 – 3 роки (Бібліокіндери) та 4 – 6 років (Бібліознайки).

Багато українських родин були змушені залишити через війну свій дім і переїхати у більш безпечне місце. Багато родин були змушені тимчасово роз'єднатися. Переїзд став стресом і випробовуванням не тільки для дітей, а й для дорослих. І наше завдання як бібліотекарів дати раду і з цими випробовуваннями, бо хоч би що було, нам належить вистояти, нам належить жити. Адже, майбутнє України народжується не лише на фронті, воно тихо народжується у наших родинах.

Батьки повинні навчитися володіти навичками спілкування зі своїми

дітьми, адже це діти війни. На запитання дітей можна відповісти швидко і бездумно, а можна разом розмірковувати, шукаючи порозуміння. З метою інформаційної та психологічної підтримки батьків у Тернопільській обласній бібліотеці для дітей уже декілька років діє програма «Бібліотека обличчям до сім'ї». З початку 2023 року в рамках програми започатковано цикл психологічних зустрічей «Розмови з батьками про дітей». Бібліотекарі спільно з психологом запропонували 12 найактуальніших тем, які будуть обговорюватися, серед яких:

- як спілкуватися з дітьми та підлітками в умовах війни;
- як зберегти ментальне та емоційне здоров'я під час війни;
- емоційне вигорання: що робити;
- не хочу до школи, або декілька слів про мотивацію.

Заповнюючи анкету учасника, батьки самостійно обирають теми, які їх зацікавили. Під час першої з таких зустрічей разом із практикуючим психологом обговорювали кризові ситуації, реакції на них дітей і дорослих, а також шукали шляхи подолання неприємностей, які порушують нашу внутрішню рівновагу. Дійшли висновку, що у складні періоди дуже важливо піклуватись про себе та близьких, багато спілкуватись, дарувати одне одному приємні емоції.

Коли лунав сигнал повітряної тривоги, тоді усі переходили в укриття, яке знаходиться поруч із бібліотекою.

Це не повний перелік тих форм і методів, що застосовує бібліотека для психоемоційного розвантаження дітей. Ідей багато...

Сьогодні нам випала непроста справа, працювати з дітьми з досвідом війни, працювати під час війни з дітьми, які знаходяться у різних умовах. Ми маємо захистити найменших українців, тих, хто стане майбутнім нашої країни. Війна не має вихідних і свят, діти потребують допомоги щодня. І цю допомогу сьогодні здатні надати бібліотеки, адже ми хочемо, щоб кожна дитина мала шанс стати щасливим дорослим українцем. Сьогодні наше життя непередбачуване, але віра в щасливе майбутнє наших дітей, підтримка партнерів, небайдужих людей додає нам сили не зупинятись на досягнутому.

Тетяна ЖАЙВОРОНОК,

директор Миколаївської обласної бібліотеки для дітей ім. В.О. Лягіна

Війна не відміняє дитинство. Як підтримати дітей та підлітків у бібліотеці

Початок 2022 року ознаменувався повномасштабним вторгненням сусідньої держави-терориста в Україну. Звичайно ж це наклало свій

відбиток на роботу бібліотек області: проведення цілої низки заходів, як і щоденне відвідування бібліотеки на частині території Миколаївщини, стало просто неможливим.

З початком ведення бойових дій на території Миколаївської області (з огляду на постійні обстріли міста) і до 1 червня обслуговування користувачів не проводилось. У квітні, після обстрілу будівлі бібліотеки касетними снарядами, було пошкоджено дах будівлі. Наслідки цих обстрілів було оперативного усунуто за допомогою підручних засобів та матеріалів. З 1 червня 2022 року в бібліотеці було відновлено обслуговування користувачів, із дотриманням безпекових заходів.

Серед спеціалізованих бібліотек для дітей пошкоджено такі заклади:

1. Миколаївська обласна бібліотека для дітей ім. В.О. Лягіна (пошкоджено дах будівлі);
2. Бібліотека-філія № 2 ЦМБ для дітей м. Миколаєва (пошкоджено 5 вікон і вхідні двері);
3. Бібліотека-філія № 5 ЦМБ для дітей м. Миколаєва (пошкоджено 6 вікон, вхідні двері, запасний вихід та вивіска);
4. Бібліотека-філія № 7 ЦМБ для дітей м. Миколаєва (пошкоджено 1 вікно);
5. Бібліотека-філія № 8 ЦМБ для дітей м. Миколаєва (пошкоджено 2 скляні огорожі на прилеглий території бібліотеки);
6. Бібліотека-філія № 10 ЦМБ для дітей м. Миколаєва (пошкоджено 1 вікно);
7. Бібліотека-філія № 11 Центральної міської бібліотеки для дітей м. Миколаєва (пошкоджено 4 вікна бібліотеки);
8. Публічна бібліотека для дітей КЗ «Новобузька публічна бібліотека Новобузької міської ради (пошкоджено 5 вікон, часткове пошкодження штукатурки на стелі та стінах);
9. Бібліотека для дітей Березнегуватської селищної ради – відокремлений підрозділ «Публічної бібліотеки» Березнегуватської селищної ради (пошкоджено 2 вікна, обсипалися стіни).

Більшість українців, зокрема й маленьких, сьогодні травмовані війною. Проте майже 80% із нас зможе впоратися та пережити ці темні часи без критичної шкоди для психіки. Більшість наших дітей має всі шанси отримати майбутнє, на яке вони заслуговують. Захист і підтримка дитини – це обов'язок та відповідальність дорослих.

Вплив війни відчули навіть ті українські діти, які не бачили ворожу техніку, руйнування та смерті. Навіть, якщо батьки заздалегідь евакуювали їх на відносно безпечну територію України чи за кордон. Навіть якщо діти ніколи не чули наживо сирени. Вони слухають, про що гово-

рять дорослі, читають і дивляться новини. І хоча війна в Україні триває дев'ятий рік, багато дітей, які народилися вже після 2014 року або були маленькими на той час, відчули це особисто 24 лютого 2022 року.

Навчатися і спілкуватися з однолітками тепер їм ще важче. Не тільки тому, що порушене відчуття базової безпеки та довіри. А й тому, що друзів та однокласників розкидало по світу, і не всі можуть бути на зв'язку навіть онлайн, адже багато дітей досі перебувають у зоні активних бойових дій чи тимчасової окупації.

Під час війни, фокус уваги дорослих змістився на виживання. Це перша реакція на небезпеку, і вона правильна. Проте, коли базова потреба в безпеці закрита, всі проблеми не тільки нагадують про себе, а й загострюються стресом в умовах війни.

Страх, смуток, розпач – загалом будь-яка емоційна реакція на війну і дорослих, і дітей є нормальною. Сльози, агресія, тривога, паніка, прагнення до ізоляції – є захисними механізмами психіки в ситуації, до якої життя нас не готувало.

Діти й самі часто не розуміють свій стан, а тому і керувати своїми почуттями не в змозі.

Наприклад, дитина може злитися через те, що батьки вивезли її з дому, щоб убезпечити, бо тужить за друзями та подругами. Або навпаки – що батьки не хочуть залишити небезпечну зону, і дитина змушена жити в страху. Часто діти дратуються, бо хочуть повернутися до звичного життя, щоб усе стало, як раніше – і їм надзвичайно складно прийняти, що це неможливо. Вони сприймають це як трагедію і їм боляче.

Дуже важливо не погіршувати і без того складний емоційний стан дітей. Їм треба допомогти.

Саме тому психологи радять говорити з дітьми про війну.

Наприклад, дітям дошкільного і молодшого шкільного віку розповідати про війну можна в казковому форматі – як історію про боротьбу проти сил зла, в якій добро неодмінно перемаже.

Так, щоб трішки пом'якшити про нашу перемогу ми запросили 1-2 червня наших маленьких користувачів взяти участь у віртуальному вернісажі дитячих мрій «Я мрію про щасливе дитинство», присвячений Міжнародному дню захисту дітей. Для участі необхідно було намалювати малюнок, підписати його, сфотографувати й надіслати у месенджер бібліотеки у facebook.

А щоб трішки відвернути дітей від сірої буденності, до 30 листопада, Всесвітнього дня домашніх тварин, ми запропонували їм іншу мережеву фотоакцію – «Мій улюбленець – НАЙКРАЩИЙ».

#ФотоАкція #МійУлюбленець #МиПрацюємо #МируБути

Діти дуже активно надсилали нам у месенджер фото та малюнки своїх чотирилапих друзів, а ми їх виставляли на нашій сторінці. Ви не повірите, там були не лише котики та песики (не лише чотирилапі і навіть не лише домашні, як на наш погляд!).

А ось підлітки розуміють набагато більше. Вони замислюються не тільки про війну, а й про свою національну ідентичність, історію української боротьби за свободу.

Саме тому в бібліотеці варто проводити якомога більше заходів на патріотичну тематику. Активно спілкуватися на тему війни. Бути максимально відвертими. Вислуховувати думку дітей. Шукати разом відповіді в надійних джерелах інформації.

Ось наприклад, перший урок навчального 2022/23 року в нашій бібліотеці «Ми українці: честь і слава незламним» проводився хоча й онлайн, але все одно в зовсім незвичних умовах. Велика війна з підступним ворогом охопила усю Україну. На цей захід ми запросили матір Романа Набегова, по-справжньому незламного Українця з Херсона, який заради України віддав найцінніше, що має кожна людина – життя!

А вже до Дня Гідності та Свободи в нашій бібліотеці була проведена онлайн зустріч із дев'ятикласниками миколаївської гімназії № 6 – «Вільні творять майбутнє!».

До прямої трансляції долучилася й активна учасниця миколаївського Євромайдану Катерина Стоколяс, яка поділилася спогадами про події 2013-14 років. Вона розповіла про те, яка тепла атмосфера панувала серед миколаївців, які вийшли на підтримку євроінтеграції України, а потім проти свавілля влади проти свого народу.

Але під час заходу на гімназистів чекало ще й цікаве обговорення, де всі охочі могли поділитися своїми думками, шукаючи відповіді на важливі філософські запитання:

Хто я є?

Як розумієте слово «свобода»?

Що таке гідність?

Що означає термін «поза політикою»?

І чи можливо жити «поза політикою»?

Повні виважені відповіді юних миколаївців вражали своєю мудрістю та небайдужістю до рідної країни!

Не могли не згадати Сергія Гуссіді – вчителя цього навчального закладу, який віддав своє життя за те, щоб всі ми могли гідно жити, вчитися, працювати, творити на своїй вільній українській землі.

Багатьом дітям, батьки яких евакуювали їх за кордон, досі склад-

но адаптуватися. Вони в безпеці, проте почуваються самотніми, адже «відірвані» від рідного дому, сім'ї та друзів.

І тому, щоб трішки об'єднати наших реально-віртуальних читачів ми запропонували їм (до Всеукраїнського дня бібліотек) приєднатися до нашої мережевої фотоакції «У світі бібліотек». Умови акції були прості: надіслати свої фото з бібліотеки, з улюбленою книгою тощо. Головна мета акції показати всьому світові, що МИ — нація, яка читає, МИ — нація, яка думає, МИ — нація, яка розвивається!

Світлана Ройз, відома дитяча та сімейна психологиня в одному з своїх інтерв'ю «Що і як читати під час війни, аби не нашкодити, а допомогти...» зазначає, що книжка зараз стає більше, ніж твором – вона саме зараз стає символом.

Бо в ній концентрація не лише того, що на сторінках, у ній концентрація емоцій, які були під час читання. Вона уособлює простір, є містком до тієї близькості, яку вони відчували, коли раніше читали книжку. «Під обкладинкою» зараз не просто сюжет і герої – там зберігається дім.

Якщо дитина зараз знаходиться в іншомовному середовищі – поринання до світу своєї мови дає можливість відчути «своє», відпочити і додати собі ресурсності. Для всіх – і дорослих, і дітей – так важливо чути і казати СВОЄ (особливо, коли вони відірвані від більшості своїх речей). А в іншому чужому місці «своє» – це те, що має терапевтичний ефект. Це те, що я можу проконтролювати, присвоїти, це те, що пов'язано з відчуттям опори.

У нас уже є книжки про війну, які були написані до лютого 2022 року, і ті, які пишуться безпосередньо зараз. Це «Війна, що змінила Рондо», «Мене звати Мар'ям», «Листи на війну», «Лінія термінатора» тощо. Але, як їх читати, і чи варто всім? Чи слушно дітям, які щойно виїхали з бомбосховищ до мирного місця, знову занурюватися в такі сюжети?

Яке важливе складне запитання... Ми зараз не зможемо спрогнозувати, що саме стане тригером для дітей – яка тема чи слово, чи образ спровокують емоційну реакцію.

З одного боку, дітям потрібні книжки про війну, які б їм допомогли відреагувати, відчути, дозволили б їм розпочати розмову з батьками чи особисту рефлексію. Але це мають бути і книжки, створені за підтримки травмотерапевтів.

Зараз уже написана книжка Лариси Денисенко «Діти повітряних тривог». У роботі книжка Катерини Єгорушкіної про війну. Вони коректні, емоційні... і написані з великою повагою.

Обережність та повага – те, що саме зараз має бути в основі авторського ставлення. А теми можуть бути різними... Водночас дітям треба знаходити для себе світи, які допоможуть їм відпочити від тривоги та війни – це може бути казка, фантазійно-безпечна реальність...

Але дітям, як і дорослим, у такий складний час дуже потрібно відчуття свята. Хоча б навіть і свята магії, яке відбулося у нас на початку 2023 року.

9-10 січня в бібліотеці відбулося справжнє свято магії. До бібліотеки завітав незвичайний гість, фокусник-волонтер Vincent Kl із містечка Мії-ла-Форе, аби подарувати українським дітям трохи дива та миті щастя під час війни. Щире захоплення, веселий дитячий сміх та непідробне здивування – це ті емоції, які відчували юні миколаївці під час шоу Вінсента.

Magis Map (так називали фокусника діти) попри мовний бар'єр легко налагоджував контакт з усіма присутніми. А діти залюбки брали участь у різних фокусах Вінсента – «Какао & Огірки», «Жива чарівна паличка», «Живий портрет», «Абракадабра – МУ!» та багато інших. Після шоу діти влаштували фотосет із фокусником, аби залишити у пам'яті приємні спогади.

Вінсент – не фокусник у реальному житті, він працює у готельному бізнесі. Чотири місяці тому він відчув бажання дарувати радість та сміх дітям та дорослим з України, які знайшли прихисток у Польщі. Там він працював волонтером у пункті роздачі їжі біля головного вокзалу Кракова. Робив скульптури з повітряних куль для маленьких біженців, які прибувають потягом з України, а згодом став фокусником. У Польщі він створив вистави для понад 500 українських дітей, вимушених переселенців.

Згодом поїхав до Ужгорода, потім – у Миколаїв та область. Зокрема, до Куцурубської територіальної громади, яка і до сьогодні перебуває під постійними обстрілами ворога. Пан Вінсент провів дві магічні вистави для дітей села Куцуруб та Іванівка, подарувавши справжнє свято.

Загалом для користувачів нашої бібліотеки минулого року було проведено 143 офлайн та онлайн-заходів різноманітної тематики. Звісно найбільша кількість із них це онлайн-заходи.

Адже деякий час Миколаїв був прифронтовим містом, щоденні обстріли і небезпека, важкі ситуації на побутовому рівні, – все це сприяло тому, що багато мешканців міста евакуювалися. Бібліотеки перейшли в онлайн-площину.

Частину наших цікавих ігрових, пізнавальних, святкових офлайн-заходів ми проводили і для дітей із числа внутрішньо переміщених осіб. Після того, як ЗСУ звільнили Херсон, на жаль, уже воно стало прифронтовим містом, і у ньому стало дуже і дуже небезпечно. Тому багато херсонських родин прийняли важливе для себе рішення і переїхали до нашого міста Миколаєва, аби бути не так далеко від своєї домівки. Так, хоч і на певний час вони стали вже нашими активними користувачами і учасниками наших заходів.

Саме для них у грудні 2022 року ми провели новорічні святкування, а вже у березні цього року запросили на відкриття Тижня дитячого читання.

На жаль, і сьогодні більшість заходів, які проводяться бібліотекою, відбуваються онлайн. І така ситуація, скоріш за все у найближчому майбутньому не зміниться, оскільки у більшості освітніх та культурних закладах відсутні бомбосховища.

Мабуть, єдина бібліотека в країні, яка працювала в незвичному для усіх режимі – Центральна міська бібліотека для дітей ім. Ш. Кобера і В. Хоменка. Із самого початку війни в бібліотеці почало діяти бомбосховище, яким щодня користувалося від 50 до 185 миколаївців. Усі працівники дитячих бібліотек-філій брали участь у цілодобовому чергуванні.

У бібліотеках-філіях № 8 (Корабельний район), № 6 (мікрорайон Намив), № 7 (мікрорайон Соляні) для мешканців мікрорайонів працювали гуманітарні пункти з видачі хлібу і консервів від Всесвітньої продовольчої програми ООН та ГО «Тарілка».

В бібліотеці-філії № 6 було організовано щоденний пункт видачі гарячих обідів від проєкту World Central Kitchen для обслуговування потреб таких категорій громадян, як переселенці, люди з інвалідністю, особи похилого віку, члени багатодітних родин та інші мешканці міста, що потребують допомоги.

Протягом червня-серпня по вівторках та п'ятницях у бібліотеці-філії № 9 проводилися заняття з інтегративної арттерапії з дітьми дошкільного та шкільного віку. Проводили їх модератори волонтерського центру арттерапії «Ластівка» для вимушено переміщених людей та тих, хто постраждав від війни.

І це далеко не вся та діяльність, яку проводили спеціалізовані бібліотеки для дітей.

Протягом 2022 року спеціалізовані бібліотеки для дітей Миколаївщини:

- здійснювали підтримку волонтерського руху – займалися плетінням маскувальних сіток, збором і передачею теплих речей і взуття, постільної білизни для територіальної оборони;

- збиранням мішків для будівництва блокпостів;
- працювали на складах гуманітарної допомоги, доставляли продукти та речі маломобільним громадянам та людям, які цього потребували;
- працівники бібліотек та їхні рідні неодноразово здавали кров, переказували власні кошти на потреби ЗСУ;
- надавали консультативну допомогу мешканцям громади з питань пошуку пунктів видачі гуманітарної допомоги, питної води, про наявність бомбосховищ та пристосованих під них приміщень;
- реєстрації пошкоджених будинків для відшкодування збитків, у мобільному додатку «Дія», консультування в оформленні Є-Допомоги, заповненні Google-форм на отримання гуманітарної допомоги тощо.

Сьогодні хтось із читачів уже повернувся до своїх бібліотек, до інших книги везуть волонтери. За ці місяці війни у 8 країнах було надруковано 70 000 книг за макетами, які наші видавці безкоштовно передали європейським друкарням, ще й надано вільний доступ до частини онлайн-книг. Вже понад рік реалізується благодійна акція «Українським дітям – українську книгу», яку започаткували Держкомтелерадіо, Офіс Президента України, Міністерство культури та інформаційної політики України, Міністерство закордонних справ України / MFA of Ukraine. А також підтримує Міністерство молоді та спорту України, Міністерство освіти і науки України, Міністерство оборони України, Генеральний штаб ЗСУ / General Staff of the Armed Forces of Ukraine, Командування Медичних сил Збройних сил України, НОК України та олімпійська команда/NOC of Ukraine and the Olympic Team.

У рамках цієї акції у квітня 2023 року наша бібліотека також отримала понад 200 дитячих книжок.

У 2022 році ми самі оголосили благодійну акцію «Збір книг для бібліотек Миколаївщини, які постраждали від російської агресії». Про нашу акцію сповістили в одному із сюжетів програми «Подобиці» на телеканалі «Інтер».

На цей заклик відгукнулися як відомі книжкові видавництва, активні читачі нашої бібліотеки, так і просто небайдужі люди.

Понад 40 примірників україномовних книжок для дітей різної вікової категорії зібрані протягом листопада-грудня нашими колегами КЗ «Міська бібліотека для дітей «Южноукраїнської міської територіальної громади», які згодом були передані нами для бібліотек Шевченківської територіальної громади.

Частина зібраних дитячих книжок від видавництва «Ранок», видавничого дому «ШКОЛА» та небайдужих читачів напередодні новорічних свят

ми передали для бібліотек Первомайської громади, які були зруйновані під час ворожих обстрілів та втратили значну частину своїх фондів.

А вже 8 лютого частка подарованих книг завдяки працівникам телеканалу «Інтер» була передана читачам Снігурівської публічної бібліотеки, яка 8 місяців знаходилась в окупації.

Ми також щиро вдячні журналу «Однокласник», який у березні в рамках нашої акції надіслав для фондів постраждалих бібліотек яскраві цікаві книжки та велику кількість журналів однойменних журналів.

Головна мета цих акцій – забезпечити кожного маленького читача бібліотеки українською книгою. І бачимо, що це вже реальність!

Ольга ПРОКОПОВИЧ-ТКАЧЕНКО,

в.о. директора КЗК «Дніпропетровська обласна бібліотека для дітей»

Книга, слово, гра: психологічна допомога сім'ям із дітьми в бібліотеці

Після початку повномасштабного російського вторгнення, українське суспільство стикнулося з великими проблемами соціально-психологічних змін, що переживають люди в умовах війни: постійна стресова ситуація, соціальна адаптація на новому місці проживання, необхідність психологічної реабілітації та збереження здоров'я.

Враховуючи ці виклики, змінилися напрями діяльності бібліотечного психолога. Довелось дуже швидко опанувати нові знання щодо особливостей психологічної підтримки в умовах війни читачів-дітей, сімей із дітьми ВПО, а також співробітників бібліотеки, які не припиняють своєї роботи весь період воєнного стану.

З початку війни психолог Дніпропетровської обласної бібліотеки для дітей надає безкоштовні консультації та проводить тренінги для вимушених переселенців. Надаються поради для батьків про те, як допомогти та підтримати дітей. Психологічна підтримка дітей у воєнний час надзвичайно важлива, адже дітям необхідно відчувати себе у безпеці. Щоб підтримувати їх щодня, психолог рекомендує керуватися такими порадами:

- Говоріть з дитиною.

Обговорюйте з дітьми їхні почуття, спостерігайте за поведінкою та реакцією на страшні події. Постійно нагадуйте, що вони під вашим захистом. До того ж, вас захищають найсміливіші воїни. Якщо є можливість, нехай дитина робить щось руками – ліпить, малює або складає конструктор.

- Будьте поруч.

Надавайте дітям підтримку, обіймайте їх. Намагайтеся робити щось разом, приділяйте їм більше часу, ніж раніше.

- Контролюйте себе.

Коли дорослі втрачають самоконтроль, це дуже впливає на дітей. Вони можуть злякатися та замкнутися. Більшість дорослих зараз відчують страх, біль, злість та утому. Намагайтеся тримати себе в руках. Хоча б, коли діти поруч із вами.

- Не забувайте про режим.

Намагайтеся, наскільки це можливо, дотримуватися режиму та пам'ятати про сімейні ритуали. Вкладайте дитину спати в той самий час, як і раніше. Не забувайте про повноцінні прийоми їжі. Навіть, якщо ви знаходитесь у бомбосховищі, читайте дітям казки перед сном, якщо робили це раніше.

- Не забувайте про ігри.

Найкраща терапія під час складних життєвих обставин – це ігри. Давайте дитині можливість гратися, дивитися мультфільми, бігати та стрибати. Дозвольте дітям брати з собою в укриття улюблену іграшку.

- Підтримуйте один одного.

Постійно підтримуйте дітей. Говоріть, які вони хоробрі, як добре вони справляються з ситуацією, як вправно допомагають дорослим. Обов'язково розповідайте про перемоги ЗСУ, щоб діти вірили в світле майбутнє.

Зараз, як ніколи, важливо не впадати в депресію та залишатися емоційно стійкими. Відшукати точку опору та підтримку можна зокрема у книгах. Книги дозволяють на певний час виходити з інформаційного поля, створювати в уяві інший світ, доторкатись до нього, бути в ньому, відшукувати щось приємне і таким чином допомагати своїй психіці переживати всі ті події, які відбуваються в Україні.

Виявляється надавати психологічну допомогу своїм дітям батьки можуть самостійно. Прекрасний інструмент, який може допомогти в цьому – це терапевтичні казки. Твори, що допомагають дитині прояснити різні життєві ситуації, відреагувати накопичені емоції, познайомитись із різноманітними стратегіями поведінки. Крім того, казки дозволяють дитині побувати на місці героя у певних конфліктних ситуаціях у «безпечних умовах» і спробувати нові способи вирішення конфліктів. Також у творах малеча може компенсувати те, чого їй найбільше бракує в житті.

Алгоритм використання казки надзвичайно простий. Дітям до 12 років – батьки читають казку (тут дитині дозволяється видозмінювати

текст, додавати і вилучати фрази чи слова), потім обговорюють ключові моменти, мотиви поведінки, результати, і на останок – дитині пропонується намалювати малюнок (не обов'язково одразу після обговорення), що ілюструє казку або ключовий момент для дитини. Інколи можна використовувати ще один етап – драматизація, або «програвання» казки чи її частин. Дайте дитині можливість розподілити ролі, за необхідності залучіть інших членів родини чи іграшки і не слідуйте сюжету казки, пам'ятайте, дитина змінює все так, як їй потрібно.

Гра «Спільна розповідь» прекрасно підходить для вигадування казки разом із дитиною. Дитину просять придумати:

- 1) захоплюючи і обов'язково нову казку;
- 2) казку, в якій є початок, середина і кінець;
- 3) казку, яка чомусь вчить.

Потім психолог складає свою історію з тими ж дійовими особами, тим же сюжетом із маленькими доповненнями, що роблять казку терапевтичною.

У проєкті «Сторитейлінг» психологом нашої бібліотеки вже створено 12 казок. А її казка «Бульбашка» зайняла I місце в обласному творчому онлайн-конкурсі «Подаруємо дітям казку».

В роботі з дітьми активно використовуємо лялькотерапію – розділ арттерапії, що в якості прийому психокорекційного впливу використовує ляльку як проміжний об'єкт взаємодії дитини та дорослого. Мета лялькотерапії – ліквідувати хворобливі переживання, зміцнити психічне здоров'я дитини, покращити соціальну адаптацію, розвинути самосвідомість та навчити розв'язувати конфлікти в умовах колективної діяльності.

«Ігровий майданчик» – це проєкт, спрямований для підтримки дітей, які постраждали від військової агресії. Зміст проєкту – казковий ігровий простір. У ньому дитина вибирає та залишає собі іграшку, яка стане для неї психологічною підтримкою, другом, методом заспокоєння, зняття напруги, емоційною опорою. Вибір іграшки відбуватиметься під супроводом психолога, який проведе з дитиною терапевтичне заняття.

Також були організовані бібліотечні активності: діти з батьками можуть вибрати будь-яку локацію. Це й майстер-класи, психологічна консультація, «Storytelling», будь-який захід, який спрямований на психологічну й соціальну підтримку.

Програма бібліотечних занять об'єднала дітей у навчанні через гру за методиками Element of Play, Learning Spaces, Music, Storytelling, якими користуються країни, де відбувалися війни. Навчання через гру, музику та розповіді історій – основні елементи цих методик. Музика й

танці активізують мозкову діяльність, тому частиною занять є музично-ритмічні та рухливі ігри. У процесі спільної діяльності діти вчаться працювати командою. А цікавий елемент занять Storytelling – читання казкових історій разом із дітьми – сприяє покращенню їхнього креативного мислення і психосоціального стану.

Бібліотечний психолог допомагає дітям, які змушені були покинути свій дім через бойові дії чи окупацію, інтегруватися у нове середовище перебування та покращити психоемоційний стан, забезпечивши фізичний та інтелектуальний розвиток.

Арттерапія дає високий позитивний емоційний заряд, формує активну життєву позицію, впевненість у своїх силах, автономність і особисті межі. Арттерапія як метод заснований на мобілізації творчого потенціалу людини, внутрішніх механізмів саморегуляції та зцілення.

У бібліотеці проходять заходи арттерапії для малечі та психологічної підтримки для батьків задля подолання тривоги та наслідків стресу в умовах війни.

Літо для нашої бібліотеки пройшло під знаком допомоги сім'ям, які постраждали внаслідок бойових дій. У червні стартувала акція «Літо-2022: разом до Перемоги!», яка тривала протягом трьох місяців. Метою акції було забезпечення змістовного дозвілля та розвитку дітей шкільного віку під час літніх канікул в умовах війни. Для того, аби діти мали можливість весело та з користю провести вільний час, опанувати нові знання і навички, працівники бібліотек організували для них цікаву й насичену літню програму. Загалом книгозбірні провели майже 80 різноманітних активностей. Патріотичні інтерактиви, цікаві квести, естафети, створення оберегів для ЗСУ, пізнавальні ігри та розваги, а також інші активності, спрямовані на всебічний розвиток дітей, стали позитивним та змістовним наповненням дозвілля дітей громади.

Восени минулого року в Дніпропетровський обласній бібліотеці для дітей було створено клуб психологічної підтримки дітей та підлітків «Разом».

У психології є поняття контейнування: коли дитина не може впоратися зі своїми емоціями, батьки допомагають їй їх пережити. Заспокоїти, вислухати і пояснити почуття — батьки використовують свій емоційний ресурс як «контейнер» для емоцій дитини.

Під час війни батьки не можуть у такому ж обсязі прийняти переживання, біль своїх малюків, бо теж переповнені болем та стражданнями. Коли мама переживає, плаче, вона стає для дитини ненадійним об'єктом прив'язаності. Дитина сама припиняє їй розповідати про свої переживання. Вона може мовчати, бо бачить біль мами і боїться її на-

вантажувати ще й своїми переживаннями. Будь-яка прихована травма рано чи пізно проявиться. Тому роль психолога у таких випадках — перейняти на себе цей біль та переживання.

Дитина може захворіти, можуть проявлятися симптоми астми, коліт, гастрит, розлад харчової поведінки тощо — усі ці хвороби лікують у комплексі з психологом.

Психолог потрібен не лише постраждалій дитині, а й її батькам/опікунам. Адже в період переживання дитиною травми, виникає потреба в особливому ставленні до виховання, щоб не завдати дитині ще більшої шкоди.

У цьому році бібліотека реалізує спільний проєкт із Міжнародною організацією міграції (МОМ). Впроваджуючи цей проєкт, ми хочемо допомогти психологічно розвантажити людей, які виїхали із зони бойових дій, а також військовослужбовцям, волонтерам та їхнім сім'ям.

Основний компонент проєкту – психічне здоров'я та психосоціальна підтримка, в межах якого:

- надається психосоціальна підтримка ветеранам та членам їхніх родин, у тому числі через сімейні ретрити;
- проведено навчання з метою створення системи підтримки ветеранів за принципом «рівний-рівному»;
- розроблено та реалізовано кампанії з підвищення обізнаності про програми психічного здоров'я та психосоціальної підтримки.

Крім того психолог бібліотеки надає психологічну підтримку співробітникам закладу. На тренінгах були розглянуті такі питання: як знизити тривожність, як жити з травматичним досвідом, як впоратись із панічною атакою, як розвинути резистентність, як допомогти собі та близьким, швидкі техніки зняття стресу. Основна мета зустрічей – допомогти бібліотекарям стабілізувати себе, знаходити внутрішні ресурси, адаптуватися до війни.

Присутні на заході проговорювали свої емоції та почуття, а далі думали над тим, що є актуальним і турбує саме зараз. Обговорювали, як підтримати себе та близьких, як керувати емоціями у складні часи, як вгамувати біль і знайти себе в нових життєвих умовах, як планувати в часи невизначеності та де знайти ресурси для цього. Психолог давала дієві поради та вправи, які допомагають подолати стрес.

Війна ранить не тільки кулями, тож усім нам треба вистояти не лише фізично, а й психологічно. Намагаємося не соромитися своїх почуттів, а ще дуже важливо – вміти в разі потреби звернутися по допомогу та змогти допомогти іншим. І найголовніше – бути поряд із дітьми.

Гідно тримаймо стрій! Разом до Перемоги!

Юлія ВАСИЛЕНКО,

директор КЗК «Донецька обласна бібліотека для дітей»

Роль дитячої творчості під час війни

Дитяча творчість – це здатність дитини до створення чогось нового, оригінального та унікального, а ще вона має велике значення для розвитку самої дитини, оскільки сприяє розкриттю здібностей, розквіту уяви, поглибленню мислення та злету пізнавальної активності. Це допомагає розвивати її особистість та формувати власне світосприйняття. Також дитяча творчість є важливим інструментом для підвищення самооцінки та самоповаги дитини, крім того, вона має велике значення для формування національної свідомості та патріотичних цінностей. Через свої творчі здібності хлопчики та дівчатка можуть виявляти власні почуття, висловлювати думки та емоції щодо свого народу, його історії та культури, що сприяє формуванню глибокої поваги до цих категорій, та їх розуміння.

Особливо важливу роль дитяча творчість відіграє під час війни. Зараз, коли діти знаходяться в екстремальних умовах та психологічному напруженні, саме творчість може бути дуже важливим засобом вираження їхніх емоцій, розрадою чи відпочинком. Також вона допомагає дітям зосередитися на позитивних аспектах життя та знайти рішення у складних ситуаціях.

Але спочатку хотілося б сказати декілька слів про Донецьку обласну бібліотеку для дітей (ДОБД). Війна в Україні перекреслила багато планів бібліотеки, її діючих соціальних проєктів, які були направлені на впровадження нових сервісів, облаштування сучасних просторів, покращення бібліотечних послуг мешканцям громад області. Замість цього ми маємо руйнації та знищення приміщень, фондів, майна... Але, не зважаючи ні на що, «життя» ДОБД досить продуктивно продовжується. Ми відновили свою діяльність і працюємо в евакуації в онлайн-форматі. Наша бібліотека вдруге відродилася з нуля.

Сьогодні ДОБД налічує всього шість фахівців і працює як #Бібліотека_у_валізі #library_in_a_suitcase, бо все, що в нас залишилось, можна вмістити в одну маленьку валізку. Ми активні, рішучі та постійно намагаємося бути корисними для наших читачів та бібліотек регіону, як тим, що сьогодні знаходяться у надскладних умовах через постійні обстріли та близькість до активних бойових дій, так і тим, що зазнали втрат та намагаються відновити діяльність в інших регіонах.

Але сьогодні мова не про це, сьогодні хочеться поговорити про дитячу творчість та про те, як обласна бібліотека, працюючи дистанційно,

намагається втримати читача, запропонувати йому нові цікаві формати спілкування та реалізувати свої творчі здібності. Але головним для нас є, насамперед, підтримка користувачів, турбота про них та прагнення передати їм тепло наших сердець.

Нині діяльність єдиної на Донеччині обласної бібліотеки, яка, до слова, є ще й методично-консультативним центром для всіх бібліотек регіону, відображається на сторінках ДООБД у соцмережах. Так у фейсбуці ми маємо дві сторінки: «Донецька обласна бібліотека для дітей» <http://surl.li/aedoo> і «Відділ науково-методичної роботи та бібліотечного маркетингу ДООБД» <http://surl.li/eebkv>. Є наша сторінка також в інстаграмі <http://surl.li/gjufj>. Нещодавно ми запустили власний телеграм-канал «Книжкова валіза» https://t.me/book_suitcase. Багато актуальної інформації розміщено на сайті ДООБД <http://surl.li/esapi> та на «Ютуб»-каналі бібліотеки <http://surl.li/eyalh>. Для спілкування з фахівцями бібліотек області у фейсбуці створена мережева група «Бібліотеки Донеччини», яка є майданчиком для інформування, спілкування та обміну досвідом.

Кількість наших користувачів/підписників у соціальних мережах – 2001 особа. Відвідування сторінки у фейсбуці – 3502, охоплення – 20063. На каналі «Ютуб» менше ніж за рік створено та розміщено майже 60 зразків власного відеоконтенту, перегляд яких налічує майже 21 тисячу. Варто зазначити, що на сьогодні ми маємо 243 підписники каналу «Ютуб», з них, 119 з'явилося за останні 10 місяців нашої дистанційної роботи, адже у червні 2022 року їх було всього 124 (а це майже за 3 роки існування ДООБД). Тобто, ми рухаємося у правильному напрямку і наш контент цікавий для користувачів.

Сьогодні, враховуючи умови в яких ми опинились, нам довелося повністю переформатувати свою роботу, зараз основна наша діяльність це – створення власного онлайн-контенту. Загальний обсяг якого в соціальних мережах за 8 місяців нашого нового життя склав 1758 публікацій, різного характеру.

Для користувачів ДООБД ми започаткували 20 онлайн-рубрик. Представляю найцікавіші: «Календар нагадує» (державні та календарні свята), «Святкові книжки» (книги ювіляри – 2023), «Цитата дня» (вислови відомих письменників, видатних людей про книги та читання), «Несподівані факти» (цікаві та неочікувані факти різної тематики), «PRO користь читання» (слухні поради щодо організації та популяризації читання), «Батьківський клуб» (про особливості виховання), «Культурні хроніки» (новини культурного життя України та світу), «Говоріть зі мною українською» (чотири рази на місяць з'являються плакати мовного спрямування, що подають коротку інформацію з таких розділів мовознавства як: граматики,

фразеологія, лексикологія, а також цитати відомих людей про мову), «Читай без обмежень» (рекомендації щодо книг), «Вивчаємо досвід» (українські та світові бібліотечні практики), «AvoKid з турботою про тебе» (поради для дітей про здоров'я, безпеку, гарний настрій), «Шляхами долі моїх земляків» (про життя та творчість видатних людей Донецької області), «Формула здоров'я» (поради щодо здоров'я та безпеки), «ІнформАкцент» (онлайн-афіша літературних ювілейних дат місяця), «СуперЕРУДИТ» (неординарні питання у відеоформаті для найкмітливіших), «Наші читачі вітають» (зворотній зв'язок користувачів області з ДОБД, зазвичай до свят), «DigitLab» (відповіді на найпоширеніші питання від користувачів ДОБД щодо цифрових технологій та онлайн-сервісів: формат – відеопоради або інфографіка та інші).

Першим нашим кроком стало створення постійно діючої онлайн-платформи «Донеччина талановита», адже у малечі має бути дитинство з його радощами та безтурботністю, навіть під час війни. Діти мають вроджену креативну схильність, і їхня творчість потребує підтримки та розвитку. Закцентувавши увагу юних користувачів бібліотек області на позитиві ми не помилилися, бо одразу почали отримувати відеоматеріали, які раз на тиждень з'являються на сторінці ДОБД у фейсбуці. Завдяки цій платформі діти мають можливість показати власні здібності, хист та творчість, це допомагає їм розвиватися як особистостям, голосно заявивши про свої досягнення на всю Україну, завдяки інтернету, ставати сміливішими, певною мірою самостверджуватися, бути прикладом для інших та пізнавати світ. Дуже важливо, що завдяки платформі «Донеччина талановита», ми підтримуємо ініціативи, що сприяють розвитку дитячої творчості та її виявленню.

Окремо хочеться виділити проєкт, який ми розпочали минулого року. У пошуках нових форм роботи «подалися» до опанування створення подкастів. Пам'ятаємо, що у давнину казки не записували, їх переповідали. Старші меншим з покоління у покоління, на дозвіллі або діткам на ніч. Ми теж спробували і вийшло напрочуд непогано – подкаст #Казка_на_ніч одразу став хітом для найменших користувачів бібліотек області й не тільки. Теплі щирі повчальні історії на ніч в аудіоформаті дітям від 3 до 10 років припали до вподоби. Щотижня – нова казка!

В межах рубрики «Кожне слово – це перлина» з'явився поетичний подкаст – #Мова_в_портретах, мета якого – не лише познайомити читача із взірцями української класики або відкрити нові імена, але і представити самого поета, адже більшість людей навіть не уявляє обличчя людини, яка створила той чи інший твір. Так легко і не нав'язливо кожен випуск подкасту сприяє підвищенню рівня культури глядача.

Один з останніх випусків був присвячений нашому земляку, колезі, науковцю і поету, викладачу Богдану Слющинському, життя якого, на жаль, обірвалося від ворожого осколку в Маріуполі.

Фахівцями бібліотеки постійно проводиться аналіз ефективності онлайн-рубрик і в разі низької читацької активності вони оновлюються та замінюються на нові.

Крім рубрик, які містять купу цікавої та корисної інформації, фахівці бібліотеки започаткували проведення обласних мережевих заходів: акцій, флешмобів, челенджів, онлайн-зустрічей, голосних читань, стримів тощо. Всі ці заходи мають на меті спонукати користувачів бібліотеки проявляти, розвивати чи вдосконалювати власні творчі здібності, висловлювати свої почуття та емоції, з приводу важливих життєвих тем, а також сприяти формуванню патріотичних та громадських цінностей користувачів бібліотек області. Творчість для дітей – це засіб самовираження та комунікації з оточуючим світом, а також спосіб відпочинку та зняття стресу в умовах війни. Тут головне правильно визначитися з темою і форматом – запропонувати і підштовхнути надсилати свої творчі роботи: малюнки, плакати та фото, створювати відеоконтент (подяка захисникам України, літературні вподобання та ін.)

Важливим аспектом проведення таких заходів на віртуальній платформі є можливість дистанційної участі для користувачів, зокрема і ВПО з Донецької області, які сьогодні тримають зв'язок із нами з різних міст і країн. І це для нас сьогодні в пріоритеті. Такий режим дозволяє ДОБД зберегти комунікацію, а також розширити аудиторію користувачів.

Мережеві акції та флешмоби набувають серед віртуальних користувачів обласної бібліотеки та бібліотек регіону все більшу популярність. Так за період діяльності бібліотеки в евакуації ми організували та провели 17 регіональних заходів, до яких долучилося майже 2 тис. учасників та надіслано 2312 робіт («Дякую тобі», «Наша думка, наша пісня – слава Україні», «Подаруй бібліотеці книгу», «Ода рідній мові», «Єднаємо душі словом Кобзаря», «Поезія – це завжди неповторність, якийсь безсмертний дотик до душі», «Вгадай назву» тощо), зокрема в заходах національно-патріотичного спрямування взяло участь 902 учасника.

Розробка формату проведення обласних онлайн-заходів виявилася досить вдалою. Більше того, такий формат взаємодії з віртуальним користувачем та бібліотеками регіону показує, що навіть в умовах війни, евакуації, втративши все (матеріальну, технічну базу, приміщення, фонди) ми працюємо. Працюємо наполегливо, творчо, результативно!

З метою об'єднання мешканців Донецької області у спільному векторі любові до рідного краю і вірою в чудове українське майбутнє України ДОБД запустила обласний флешмоб «Донеччина як артефакт», в якому взяли активну участь бібліотеки Донеччини, також була створена онлайн-рубрика «Шляхами долі моїх земляків», про яку ми вже згадували.

До різдвяно-новорічних свят, а саме до дня Святого Миколая ДОБД провела мистецько-літературну акцію «Якби я на хвилинку став чарівником». А 23 грудня у бібліотеці-філії № 8 Білоцерківської ЦБС ім. Петра Красножона нами був організований культурно-розважальний захід «Новорічна історія» для дітей ВПО Донецької області. Юні гості крім гарного настрою та подарунків отримали заряд позитивних емоцій та на пам'ять про захід зробили новорічну саморобку.

Донецька обласна бібліотека для дітей є місцем висловлення власних думок через творчість. У бібліотеці створюються умови для розвитку творчих здібностей дітей, а також підтримки їхньої національної свідомості та патріотичних почуттів, що сьогодні дуже важливо на тлі російської агресії проти України. Робимо це через організацію творчих проєктів, конкурсів та виставок, присвячених історії та культурі своєї країни та малої Батьківщини.

Так нещодавно ми оголосили про старт обласного конкурсу серед юних читачів «Я – майбутнє Донеччини», в конкурсі візьмуть участь діти віком 9-18 років у наступних номінаціях: «Моя мрія», «Дума про патріота», «Мій рідний краю, славлю я тебе». В нас вже є досвід проведення конкурсу у 2020, 2021 роках, на жаль, у 2022 році з відомих причин конкурс не відбувся. Але маємо надію цього року отримати гарні результати у творчих літературних прозових та поетичних творів.

За підсумками конкурсу буде видана збірка, куди увійдуть найкращі прозові та поетичні твори учасників та переможців конкурсу «Я – майбутнє Донеччини» (онлайн-версія буде розміщена на сайті бібліотеки).

Патріотична тематика стала підґрунтям для проведення багатьох заходів обласного значення, зокрема челенджу до Дня Незалежності України «Що вам розповісти про мою Україну», до Дня Незалежності України була оголошена мережева акція поетична сповідь «Пригорнись душею до України, засміюсь, заплачу, помолюсь...» – для якої діти створювали відеоролики, в яких читали вірші про Україну та милу серцю Донеччину. Фахівцями ДОБД було підготоване відео патріотичного спрямування «Україно, свята мати Героїв». Вищевказані заходи відбулися дуже яскраво, насичено та різноманітно, а головне сподобалися користувачам, про що свідчила їхня активність та вдячні відгуки

батьків учасників. Дуже приємно зазначити, що до наших заходів долучаються не лише юні, але і старші читачі – викладачі, батьки і просто дорослі користувачі бібліотек області. І цей факт вселяє оптимізм!

Надзвичайно яскраво пройшла обласна акція плакатів із цитатою про рідну мову «Мова єднає» – до Дня української писемності та мови. Навіть тоді, коли акція добігала кінця, наших читачів не можливо було спинити (хоча таке спостерігається періодично, коли тема чіпляє за живе) – роботи все надходили і надходили, і це довело, що українська мова – це мегакруто (51 учасник, 61 робота).

Кожен громадянин України сьогодні відчуває внутрішню потребу вклонитися українському воїну за те, що ми можемо жити своїм звичним життям у вільній країні. Саме тому Донецька обласна бібліотека для дітей періодично розробляє обласні патріотичні заходи, які користуються найбільшим успіхом у наших читачів.

Яскравим прикладом роботи в цьому напрямі може слугувати новий бібліотечний продукт – героїко-патріотична фотогалерея «Захисник – це слава, Захисник – це честь», яка представила реальні світлини справжніх захисників нашої Батьківщини. Відео супроводжувалося оптимістичним аудіозверненням збірною образу дитини України до власних кумирів, які боронять нашу Україну, забезпечуючи свободу та незалежність. Саме цей ролик відкрив обласну акцію «Сила нескорених», зворотною реакцією якої була велика кількість малюнків, світлин, листів та відеозвернень дітей Донеччини до найкрутіших супергероїв у Всесвіті (54 учасника, 60 робіт). З нагоди Дня Збройних сил України ДОБД організувала патріотичний флешмоб «Тепло мого серця для українського Воїна», який також викликав надзвичайний шквал емоцій користувачів бібліотек області (157 учасників, 176 робіт). Флешмоб відкривав відеоролик ДОБД «Наша армія – то є найкращі у світі люди!», який на каналі «Ютуб» набрав понад 14 тисяч переглядів. Електронні посилання на обидва відеоролики, як і на листи та відеозвернення дітей, були надіслані на передову, адже наші герої мають знати, як ми їх любимо і чекаємо!

Подібні заходи – це найменше, що ми можемо зробити, щоб подякувати та підтримати наших найсміливіших у світі людей – воїнів Збройних сил України.

У своїй діяльності ДОБД намагається дотримуватися принципу багатогранності, щоб завжди бути цікавими для наших читачів. Так нещодавно відбувся челендж до Міжнародного дня дитячої книги «Вгадай назву!», який також нас приємно вразив. Користувачі робили відео, де розповідали про свої улюблені книги. Стільки роздумів, справжніх від-

чуттів, філософських думок... Ці відео – своєрідне зізнання в любові до книг, що може стати основою як дослідження, так і створення окремого каналу з промоції книги та читання. Ми отримали 26 відеороликів від 23 читачів. Дехто навіть брав участь двічі. Іноді вибір книг був досить неочікуваним – відкривалися не надто поширені імена та назви творів, крім того, фігурували як дитячі, так і дорослі глибокі книги... Карколомні пригоди, повчальні чи смішні історії, роздуми над сенсом життя та вибір правильного шляху, вчергове підкреслили, що наші читачі – начитані, уважні та ерудовані книголюби.

Всі ми піклуємося про своє здоров'я, тому Донецька обласна бібліотека для дітей до Всесвітнього дня здоров'я оголосила віртуальний фотозабіг «Здоров'я для всіх». У ньому взяли участь майже 200 учасників, надіславши понад 230 чудових фото- та відеоробіт. Наші читачі довели, що для чудової фізичної форми не обов'язково відвідувати спортивні клуби – пробіжки, скакалка, велосипед чи скейт також із цим справляється чудово – головне бажання. Ось так весело і завзято ми разом із нашими користувачами відзначили Всесвітній день здоров'я, окрім чудового самопочуття наші учасники отримали свої яскраві електронні сертифікати. До речі, всі учасники наших заходів завжди отримують оригінальні сертифікати.

Завдяки впровадженню нових форм онлайн-роботи діяльність обласної бібліотеки сьогодні виходить за межі звичайного та звичного формату читальні. І це дуже важливо, бо кожен на своєму місці має наближати Перемогу, що ми і робимо, але на інформаційному фронті, об'єднавши спільні зусилля.

Сказати, що нам складно і важко – ні, нам дуже складно і важко. Іноді ми не витримуємо навантаження, бувають моменти коли відчувається нестерпний біль від втрат, невлаштованості та, як здається, безвиході та відчаю... Але вдячні відгуки наших читачів та їхніх батьків про діяльність ДОБД, значна кількість надісланих матеріалів до кожного заходу, роботи, ідеї та задуми дітей, дорослих – тих, які досі мешкають на Донеччині, і безлічі тих, хто розкиданий по всьому світу, як і наших колег – дає сили рухатись, надихає на подальші дії та вдосконалення. Ми розправляємо крила, витираємо сльози і йдемо далі, бо розуміємо, що не маємо права здатися, адже це наш фронт, який ми повинні наполегливо і натхненно тримати, оскільки наші найкращі у світі користувачі також у жодному разі не здаються!

Алла КРАСНОВА,

завідувач відділу обслуговування учнів 5-9 кл.

КУ «Чернівецька обласна бібліотека для дітей»

Арттерапія як інструмент допомоги дітям в умовах війни

24 лютого життя українських дітей змінилося назавжди. Сьогодні кожна українська дитина потребує більше підтримки, ніж раніше. Війна не має вихідних і свят, діти потребують допомоги щодня. Сьогодні основне наше завдання — підтримати найменших українців, тих, хто стане майбутнім нашої країни. І одним із методів допомоги дітям у дитячих бібліотеках є арттерапія. Арттерапія – це турбота про емоційне самопочуття і психологічне здоров'я дитини через художню діяльність, що дозволяє не просто проводити час і розвивати творчий потенціал, але і навчає висловлювати свої почуття і емоції, спочатку це викликає труднощі, але потім – процес захоплює. Мета арттерапевтичних занять із дітьми — «розбудити емоції». У процесі спілкування проявляються співчуття і співпереживання, бажання допомогти, підтримати.

Види арттехнік, які використовуються у роботі Чернівецької обласної бібліотеки для дітей:

- бібліотерапія;
- казкотерапія;
- лялькотерапія;
- ізотерапія (малювання);
- кольоротерапія;
- оригамі;
- тістотерапія (ліплення);
- ігротерапія;
- каністерапія.

За відсутності укриття наша бібліотека розпочала роботу з дітьми ВПО у центрі культури «Вернісаж», а пізніше в екоальтанці в дворик бібліотеки, дитячій дозвіллевій кімнаті «Почитаймо та Пограймо» та залах бібліотеки.

Дозвілля влітку проходило під гаслом «Ні дня без позитиву!». Використовуючи елементи із вторинної сировини креативили у техніці оригамі, паперопластиці. Ліпили птаха з чорною ознакою із кружечків паперу та дельфіна зі шматочків гофрованого паперу, спробували намалювати власні ілюстрації на зустрічі з чернівецькою художницею Тетяною Полушиною.

Цікавими для читайликів видалися заходи, присвячені дню «Не наступайте на бджіл» та смачне свято – День кавуна. Творили панно «Квітуха моя Україна» до Дня Незалежності України.

Захоплююче промайнув «Зимовий табір», який книгозбірня організувала на канікулах спільно із керівником гуртка «Основи фенології» Чернівецького міського центру еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді. Досвід співпраці цих двох установ розпочався у серпні 2021 року.

Читачі бібліотеки та маленькі гості міста, які тимчасово проживають у Чернівцях, мали можливість зустрітись із студентами братства Українського католицького університету, які ознайомили їх із традиціями Різдвяних свят, заколядували та провели майстер-клас із виготовлення різдвяної зірки та ляльки-мотанки.

Відвідувачі табору освоїли техніку декупаж, роботу зі солоним тістом, паперовою лозою, власноруч із ниток та картону зробили новорічні прикраси, сердечка, гномиків, пташок тощо.

Чернівецька обласна бібліотека для дітей співпрацює із Управлінням патрульної поліції в Чернівецькій області. У рамках реалізації проєкту «Відкриті бібліотеки» читачі мають змогу поспілкуватися у неформальному середовищі із представниками правоохоронних органів. Патрульні крім бесід проводять із дітьми майстер-класи із виготовлення світловідбивних елементів. Такі майстер-класи – це гарна можливість практично донести до дітей необхідність дотримання Правил дорожнього руху.

«СпівДія заради дітей» – це дружній простір, де дитина отримує психоемоційну підтримку через програму неформальної освіти: творчі заняття, рухливу та пізнавальну діяльність, взаємодію з іншими дітьми та дорослими. З червня 2022 року в Чернівцях працює дві команди, стаціонарна і мобільна. За весь період роботи надано підтримку майже 7000 дітей як ВПО, так і місцевим. Одним із основних видів психоемоційної підтримки – арттерапія, яка дозволяє за допомогою творчості пережити тривогу і страхи. Мобільна команда БФ «СпівДія» проводить заняття з арттерапії для відвідувачів різного віку Чернівецької обласної бібліотеки для дітей. Досвідчені ментори вміють і люблять працювати з дітьми. Кожне заняття – це цікавий та яскравий експеримент із неодмінно позитивним результатом. Проєкт реалізується командою благодійного фонду «СпівДія» за підтримки ЮНІСЕФ і Міністерства молоді та спорту України.

Міжнародна гуманітарна організація Save the Children працює у 120 країнах і налічує майже 25 000 співробітників. В Україні вона з 2014 року,

а з січня 2023 року організація розпочала співпрацю з Чернівецькою ОБД. Основні напрями діяльності організації – захист дітей від наслідків надзвичайних ситуацій, покращення охорони здоров'я та системи освіти, захист від насилля, забезпечення житлом та харчуванням, а також інша діяльність, що стосується збереження та покращення життя дітей та захисту їхніх прав. За програмою «HEART» на заняттях у нашій книгозбірні працюють волонтери. Програма «HEART» означає «Зцілення і навчання через мистецтво», являє собою творчий підхід до надання соціально-психологічної допомоги дітям, на яких негативно вплинули травмуючі події або хронічний стрес. Програма передбачає використання різних видів мистецтва, щоб допомогти дітям керувати своїми почуттями та говорити про свої переживання, виходячи з того чи іншого досвіду. Процес зцілення розпочинається, коли дитина ділиться своїми спогадами або переживаннями, в усній формі або за допомогою художньої творчості, з дорослим, якому довіряє і який може її підтримати й уважно вислухати. Кінцевим результатом є дитина, яка почувається менш ізольованою, легко спілкується зі своїми однолітками та перебуває в безпеці як у своєму колі, так і в суспільстві у цілому, серед дорослих, яким довіряє. У дитини з'являється впевненість у собі, почуття захищеності, розуміння власних здібностей і бажання вчитися. Окрім використання мистецтва з метою зцілення, програма «HEART» також передбачає застосування заснованих на мистецтві методів творчого навчання, щоб зробити навчальний процес більш інтерактивним і захоплюючим. Крім того, програма використовує мистецтво для розваги, підготовки захоплюючих заходів, а також для ознайомлення дітей із місцевими традиціями культури та мистецтва.

Хоча програма «HEART» означає лікування і навчання через мистецтво, слово «СЕРЦЕ» (англ. HEART) може допомогти дітям запам'ятати наступні п'ять правил:

Н - Ми допомагаємо (HELP) один одному!

Е - Кожен (EVERYONE) — переможець!

А - Ми всі художники (ARTISTS)!

Р - Ми поважаємо (RESPEKT) один одного, наші речі, час, проведений разом!

Т - Ми стараємось (TRY) зробити все можливе!

Заняття із психосоціальної підтримки для дітей у бібліотеці включає рухливі ігри для підтримання і покращення емоційного стану, розвитку дружньої взаємодії та комунікації, діти отримали знання з психосоціальної підтримки, а головне — море позитивних емоцій.

Каністерапія — це різновид психотерапевтичної допомоги за участі собак-терапевтів. Мета — не просто зацікавити дитину прийти в бібліо-

теку, бо там можна погратися з песиком, а є набагато глибшим процесом і полягає в тому, щоб змінити емоцію дитини до читання. І як тільки відчуття тиску з боку дорослих, «читай», змінюється на інтерес, захват від того, що тебе слухають, приймають таким, який ти є, не поправляють, а просто підтримують присутністю, то дитині стає спокійно і вона може вдумливо читати текст та цікавитися тим, що написано. «А з часом починають відбуватися взагалі дива — завдяки розвитку образного мислення через читання «в голові з'являються картинки», і читання починає затягувати з головою. Ще цікавим ефектом від каністерапії є те, що собаці читати потрібно вголос, а це в свою чергу дає можливість дитині «звучати», проявлятися у світі, відповідно піднімається рівень впевненості в собі та самооцінка», — зауважує Антоніна Гошовська, каністерапевт, яка з 2021 року співпрацює з обласною бібліотекою для дітей.

Спеціально для таких читань Антоніною Гошовською була створена книжка «Історія Аліси, або Золото, знайдене на дорозі». Книжка створювалась із урахуванням вікової психології діток, які приходять читати (6-12 років) та побудована таким чином, що кожен розділ є предметом для обговорення: як себе правильно поводити з собаками, як допомагати, як доглядати за собаками тощо. Ілюстрації до книги намалювала Юлія Войтюк.

Найкращою оцінкою роботи бібліотеки стали коментарі батьків у соціальних мережах. До прикладу Лілія Ребрик відмітила: «Приємно здивована роботою Чернівецької обласної бібліотеки для дітей, де щодня в цей важкий час, дарують діткам незабутні емоції. Влаштовують маленьким книголюбам безкоштовні майстер-класи, знайомлять із сучасними письменниками, художниками, правилами поведінки. Все це відбувається в ігровій формі, мандруючи сторінками книжок. Результат — діти біжать до бібліотеки! Читають! На це можна дивитися вічно. Читайте, мрійте, фантазуйте та мандруйте сторінками цікавих книжок».

Матильда Ларіна із батьками приїхала до Чернівців із Києва. Ця чужа дівчинка щодня відвідує книгозбірню та бере активну участь у житті бібліотеки, зокрема у проєкті острів читання «Читаємо книги від УІК», заняттях Save the Children та «СпівДія», допомагає на зустрічах із каністерапії, бере участь у зйомках бібліотечних відеосюжетів, опановує бібліотечну професію.

За словами Василя Сухомлинського — творчість відкриває в дитячій душі ті потаємні куточки, в яких дрімують джерела добрих почуттів. Тож, якщо дорослі допоможуть дітям із Бахмута, Маріуполя, Бучі та інших міст, де відбуваються воєнні дії, повірити в добро, подарують їм світло надії, Україна матиме майбутнє!

ЗМІСТ

ТЕМАТИЧНА СЕКЦІЯ

«ЗАРУБІЖНІ МОДЕЛІ БІБЛІОТЕЧНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ ДІТЕЙ»

Сільвія ТРЕТЬЯКОВА Програми промоції читання у Дитячій бібліотеці Національної бібліотеки Латвії	3
Сільвія ВАРДЕЛЛ Чого може навчити нас поезія для дітей	5
Олена СОКОЛОВА Презентація творчих майстерень PATS SAU i Mediju для школярів і молоді	8
Анжела НІЦА, Олена ГРІНКО Програми читання та соціалізації для дітей	13
Даніела БАНАУРС Бібліотеки як центри підтримки для біженців і громад	16

ТЕМАТИЧНА СЕКЦІЯ

«БІБЛІОТЕКА І КНИГА – АКТИВНІ УЧАСНИКИ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ КОРИСТУВАЧІВ»

Алла ГОРДІЄНКО Об'єднані головною метою	22
Аліна АДАМЧУК Часи випробувань для закладів культури Луганської області	26
Ірина ІЛЬЧЕНКО Робота бібліотек Донеччини під час війни	30
Олеся СЛИЖУК Розвиток читацьких інтересів молодших підлітків у процесі навчання української літератури в Новій українській школі	33
Наталія БОГДАНЕЦЬ-БІЛОСКАЛЕНКО Тематично-жанрове спрямування творів для дітей початку XXI ст.	34
Наталія МАРЧЕНКО Війна у життєвих стратегіях і художніх нарративах дитячих письменників України	35

Раїса СЕННИКОВА Досвід популяризації книги і читання у Національному музеї літератури України	38
Алла НОВИЦЬКА Цінуй минуле — створюй майбутнє»: бібліотека — інформаційні ресурси — національна свідомість	43
Світлана ГЕРАСИМОВА Програми та проекти родинного дозвілля Одеської національної наукової бібліотеки як засіб промоції книги і читання	51
Людмила ПОЛІКАРПОВА Консолідація бібліотек в умовах мілітарного впливу	56
Жанна КУНЦЯК Інноваційний підхід до традиційних форм роботи бібліотечних послуг щодо популяризації книги та активного читання серед читачів дошкільного та молодшого шкільного віку	60
Наталія НЕВМЕРЖИЦЬКА Нові виклики та аспекти національно-патріотичного виховання у реаліях сучасності	66
Ірина ШЕСТОПАЛ Грантова підтримка та пошук інноваційних можливостей у розвитку культури читання дітей	71

ТЕМАТИЧНА СЕКЦІЯ

«МЕДІАГРАМОТНІСТЬ ТА ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ – ПОТРЕБА СУСПІЛЬСТВА ЗАДЛЯ ДОСТУПНОСТІ ЧИТАННЯ»

Ольга КРИЖАНОВСЬКА Медіаосвітні бібліотечні практики у протидії викликам війни	78
Ольга КОНАСОВА Інформаційні технології як засіб мотивації до читання	80
Володимир МЕЛЬНИК Цифрові ресурси для дитячого читання та промоції книги у Рівненській обласній бібліотеці для дітей	84
Лариса МИТРОФАНОВА Читання — це корисно!	89

Валентина ЧЕРНОУС Бібліотека: територія читання, пізнання, комунікації дітей та підлітків	93
Валентина КРАСНОЖОН Інформаційно-бібліографічний складник системи популяризації читання, книги та знань	96
Сніжана КИСЕЛЬОВА Інтерактивні технології для промоції книги та читання	103
Наталія ТУРЧИН Рідкісна книга у цифровому просторі	109

ТЕМАТИЧНА СЕКЦІЯ

**«ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ДІТЕЙ БІБЛІОТЕКАМИ В РЕАЛІЯХ
ВОЄННОГО СТАНУ»**

Лариса КАЗАКОВА Діти і війна: підтримуємо у часи невизначеності і стресу	114
Надія НОВИЦЬКА Бібліотека — простір для психоемоційного розвантаження та соціальної адаптації дітей	121
Тетяна ЖАЙВОРОНОК Війна не відмінює дитинство. Як підтримати дітей та підлітків у бібліотеці	125
Ольга ПРОКОПОВИЧ-ТКАЧЕНКО Книга, слово, гра: психологічна допомога сім'ям із дітьми в бібліотеці	133
Юлія ВАСИЛЕНКО Роль дитячої творчості під час війни	138
Алла КРАСНОВА Арттерапія як інструмент допомоги дітям в умовах війни	145

Матеріали
Міжнародної науково-практичної конференції
«Бібліотека для дітей –
книжковий простір безпеки та розвитку»

Відповідальна за випуск А.І. Гордієнко.
Укладач Т.М. Кузілова.
Літературний редактор В.В. Зеленська.
Комп'ютерна верстка Н.В. Ярчак.
Підписано до друку 25.08.2023 р.
Зам. № 33. Тираж 75 прим.

Видавець НБУ для дітей
вул. Я. Корчака, 60, м. Київ, 03190
Тел./факс: 400-65-87, тел.: 400-39-96, 400-41-44
www.chl.kiev.ua
library@chl.kiev.ua

Видавець НБУ для дітей
вул. Я. Корчака, 60, м. Київ, 03190
Тел./факс: 400-65-87, тел.: 400-39-96, 400-41-44
www.chl.kiev.ua
library@chl.kiev.ua